سەرچاوە
Serchawe

پێڕست

١- حیزبی دێموکرات، داینەمۆی خەبات و گۆڕانکارییەکانی داهاتووی کوردستان .... مستەفا شەڵماشی ٣

٢- کاریگەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە سەر گەشە کردنی هەستی نەتەوەیی .... عومەر باڵەکی ٧

٣- تایبەتمەندییە نەتەوەیی-دێموکراتیکەکانی حیزبی دێموکرات .... شۆڕش شاباز ١٤

٤- گەلاوێژێک بە تامی بەهار! .... ناسر باباخانی ١٦

٥- ڕەوتناسیی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان (لە دەسەڵاتی میرنشینەکانەوە هەتا ژێکاف).........................

.... شاڕوخ حەسەنزادە ... ٢٠

٧- ڕۆڵی حیزبی دێموکرات لە بەرزبوونەوەی ئاستی شعووری سیاسی کۆمەڵگای ڕۆژهەڵاتی کوردستان ....

.... ئاکۆ عەلیزادە ٣١

٨- حیزبی دێموکرات، ڕێکخەر و پەرەپێدەری بزووتنەوەی نەتەوەیی - دێموکراتیکی کوردستان .. حیسام ئەحمەدی .. ٣٧

١٠- ٧٧ ساڵ خەبات و چاوەڕوانییەکان .... زاگرۆس ٤٣

١١- بنەماکانی دەوڵەتداری لە حیزبی دێموکراتی کوردستاندا .... شۆڕش شاباز ٤٧

١٢- مستەفا مەولوودی: نەخشەڕێی خەباتی حیزبی دێموکرات قەت ناتەبایی لەگەڵ ویستی خەڵکی کوردستان نەبووە ......

.... وتووێژ: کاروان مێراوی ٥٢

١٣- سیاسەتی زمانی لە حیزبی دێموکراتدا .... قادر وریا ٦١

١٤- سەربەخۆیی سیاسی بۆ حیزبی دێموکرات هەم ئەخلاقە، هەم پرەنسیپ .... سمایل شەرەفی ٧٦

١٥-پێگەی جەماوەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان .... مەنسوور مروەتی ٧٩

سەرچاوە
Serchawe

حیزبی دێموکرات، داینەمۆی خەبات و گۆڕانکارییەکانی داهاتووی کوردستان

مستەفا شەڵماشی

حیزبی دێموکراتی کودستان، ئەمساڵ حەفتاوحەوتەمین مۆمی تەمەنی خۆی دادەگیرسێنێ. لە و ٧٧ ساڵەدا لە زۆر بواردا ڕۆڵی پێشەنگی گێڕاوە و شانازیی بۆ نەتەوەکەی خوڵقاندوە. ئەم حیزبە ساڵی ١٩٤٥ وەک یەکەمین حیزبی پێشکەوتوو لە کوردستاندا بە شێوەیەکی مودێرن دامەزرا و لە یەکەم کۆنگرەی خۆیدا بەرنامەیەکی بۆ سەردەمی خۆی پێشکەوتوو، و ڕێبەرییەکی بەکۆ و ڕێبەرێکی لێهاتووی هەڵبژارد. ڕێبەرێک کە تا ئێستاش پێشەوا و جێگای ڕێزی هەموو کۆمەڵانی خەڵکی سەرانسەری کوردستانە.

حیزبی دێموکراتی کوردستان پێکهێنەری یەکەمین دەسەڵاتی مۆدێرنی کوردی بوو کە نیزیکەی ساڵێک دوای دروستبوونی خۆی، بە سەرۆکایەتیی پێشەوای ڕووناکبیر و خۆشەویستی کۆمەڵانی خەڵک و ڕێبەری حیزب، پێشەوا قازی محەممەد دامەزرا و لە مێژوودا یەکەمین کۆماری کوردستانی بۆ تۆمارکردین. هەروەها هێزی پێشمەرگەی کوردستان، خەباتکاری سەرەکی بۆ وەدەستهێنانی مافە نەتەوەییەکانمان بۆ یەکەمجار لەلایەن حیزبی دێموکراتەوە دامەزرا. ئاڵای کوردستان و سروودی نەتەوەیی گەلی کورد بە جۆرێک کە تا ئێستاش بوونە هێمای نەتەوەییمان لە سەرانسەری کوردستان هەر دەسکەوتی ئەم حیزبە بوون.

حیزبی دێموکراتی کوردستان لەگەڵ هەمو ئەو تەنگ و چەڵەمانەی کە هاتوونە سەر ڕێگای و زۆرجار تا سنووری کەوتن چووە، بەڵام هەموو جارێ هەستاوەتەوە و بە پشتیوانیی کۆمەڵانی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دیسان خۆی گرتۆتەوە و بۆتەوە چاکەسواری مەیدان و جڵەوی خەباتی وەدەست گرتوە. هەرچەندە لە قۆناغی جۆراوجۆردا تووشی لێکدابڕان و پەرەوازەیی بووە، بەڵام بە هیممەتی کادرە وردبینەکانی، جارێکی دی ڕیزەکانی خۆی پتەو کردۆتەوە و نەمامەکانی دوارۆژی خۆی بە ئاوی یەکیەتی پاراو کردۆتەوە و دوژمنانی ناکام هێشتۆتەوە.

بێگومان حیزبی دێموکرات لەو ماوە دوور و درێژەدا و لەنێو تۆفانی ئەو هەمووە دژواری و نەهامەتییانەی بەسەر خۆی و گەلی کورددا هاتوە، ڕەنگە لە هێندێک قۆناغدا تووشی هەڵەی تاکتیکیش بووبێ، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا شانازییەکی گەورە بۆ ئەو حیزبە خوشەویستەی گەلی کورد ماوەتەوە، ئەویش ئەوەیە کە هەرگیز و لە هیچ قۆناغێکدا نەبووەتە داردەستی دوژمنان و هیچ کاتێک سەربەخۆیی خۆی لەدەست نەداوە. تەنانەت ئەگەر هەڵەشی کردبێ، لەسۆنگەی کارتێکەریی هیچ لایەنێکدا نەبووە و لە خانەی هەڵەی سیاسی و تاکتیکیدا خۆی دیوەتەوە، یا لەلایەن هێز و لایەنی دیکەڕا و بە هۆی هەلومەرجی نالەبارەوە بەسەریدا سەپاوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستان هەرچەند لە تەمەندا ساڵانێکی تێپەڕاندوە، بەڵام لە بۆچوون و گوتاردا هەمیشە ڕوحێکی زیندووی بووە. ئەو حیزبە هەرچەند لەنێو گیر و گرفتی جۆراوجۆردا ماندوو دیارە، بەڵام ئیمکانات و ئێنێرژیی گەشەکردن و پێشکەوتنی هەیە و لەگەڵ ئەوەشدا کە بنەماڵەکەی لێکترازانی پێوە دیار بووە، بەڵام ویست و پتانسێلی کۆکردنەوەی نێوماڵی خۆی و بەرهەمهێنانی یەکیەتی و پتەوکردنی ڕیزەکانی خۆی و نەتەوەی کوردی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانی هەمیشە هەبووە. خۆشەویستیی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەنێو جەماوەری خۆیدا دەتوانم بڵێم بێوێنەیە. لە سەرانسەری جیهاندا حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکان بە ڕۆژ و بە مانگ و ساڵ لەژێر تاقیکردنەوەی بەدەنە ولایەنگران و کۆمەڵانی خەڵکدان و زۆر جار بە هەڵەیەکی سیاسیی بچووک ئەوەندەیان لێ دەوەرێ کە بەتەواوی لاواز دەبن و کەمتر حیزبیش هەن لە ماوەی پەنجا ساڵدا بە تەواوی نەتوابنەوە. بەڵام حیزبی دێموکراتی کوردستان لە دوای حەفتاوحەوت ساڵ تەمەنیش، هێشتا جێگای هیوای ئەندامان، لایەنگران وکۆمەڵانی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە و لە بەشەکانی دیکەی کوردستانیشدا خاوەن پێگە و خۆشەویستە. ئەو خۆشەویستییەی حیزب لەبەر ئەوە نییە کە لە ژیانی سیاسیی خۆیدا هیچ هەڵەیەکی نەکردوە، بەڵێ حیزبی دێموکراتی کوردستان بە تایبەت لەنێو ڕیزەکانی خۆیدا چەند جارێک هەڵەی کوشندەشی کردوە کە ترازان و لێکدابڕانی ڕیزەکانی لێ کەوتۆتەوە. هەروەها لە مێژووی خۆیدا تووشی ڕکەبەریی ناسالم و کێشەی لاوەکی و نەخوازراو لەگەڵ حیزب و ڕێکخراوی دیکەش بووە. یان لە بەرامبەر دوژمنانی گەلەکەماندا تووشی کەمتەرخەمی و بێموبالاتی بووە کە زیانی قەرەبوونەکراوی پێ گەیاندوە، بەتایبەت بە لە دەستدانی ڕێبەرانی گەورەی وەک پێشەوا، قاسملوو و شەرەفکەندی.

بەڵام مێژووی حیزب لەژێر ڕێبەری و گیانبازیی سەردەمی کۆماردا، لە جووڵانەوەی ٤٦-٤٧ و سەرهەڵدانەوەی حیزب بە ڕێبەریی دوکتور قاسملوو و دوکتور شەرەفکەندی و هەزاران کادر، پێشمەرگە و ئەندام و دەیان هەزار لایەنگر بەدەست هاتووە. حیزب لە مەیدانی کردەوەدا سەلماندوویەتی کە هیچ کاتێک دەست لە خەبات و تێکۆشان هەڵناگرێ و هیچ کاتێک پشت لە قازانجەکانی نەتەوەکەی ناکا، نەک تەنیا لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بەڵکوو لە سەرانسەری کوردستانی دابەشکراودا تەنانەت بە قوربانیکردنی ڕێبەران و کادر و پێشمەرگەکانیشی، هەر پارێزەری دەسکەوتەکانی نەتەوەی کورد دەبێ.

حیزبی دێموکراتی کوردستان لە دوو قۆناغی مێژووییدا گەورەترین حیزبی کوردستانی و دەسەڵاتداری ناوچەی خۆی بووە. هەم لە سەردەمی کۆماردا و هەم بۆ ماوەی شەش ساڵ لە دوای ڕووخانی ڕێژیمی پاشایەتی لە ئێران. لە هەردووک ئەو قۆناغانەدا ئەوەندەی لە توانایدا بووبێ، یارمەتی بە خەباتکارانی بەشەکانی دیکەی کوردستان کردوە. هەرچەند لە هەردووک قۆناغەکەدا لەژێر فشاری شەڕێکی خوێناوی لەلایەن دەوڵەتی ناوەندی ئێراندا بووە، بەڵام بە هیچ شێوەیەک ئامادە نەبووە بۆ دابینکردنی پێداویستییەکانی ساتوسەودا بە مەسەلە نەتەوەییەکەوە بکا و بچووکترین زیان بە بەشەکانی دیکەی کوردستان بگەیەنێ. بە پێچەوانەوە زۆر جار لە مێژووی خۆیدا، قازانجەکانی کاتیی خۆی فیدای پاراستنی پرەنسیپە نەتەوەییەکان کردوە. تەنانەت لە مێژووی تازەشیدا کە ڕێبەرایەتییەکەی بەناچاری لە باشووری کوردستان جێگیر بووە، هەمیشە هەوڵی داوە تەنانەت ئەگەر بۆخۆی زیانیشی پێ گەیبێ، دەسکەوتەکانی هەرێمی باشووری کوردستان بپارێزێ و ئەوەندەی دەتوانێ یارمەتیدەر بێ بۆ گەشەپێدانی ئەو دەسکەوتانە و یارمەتیدەر بێ بۆ ئاشتی و تەبایی نێو هێزە کوردستانییەکان.

کەواتە لە باری مێژووییەوە دەتوانین شانازی بە حیزبەکەمانەوە بکەین. مێژووی خاوێن بناغەیەکی باشە بۆ ئەوەی داهاتووی لەسەر بنیات بنێی. بەڵام بەس نییە بۆ ئەوەی کە لە ڕەوتی بەرەوپێشچوونی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی وەدوا نەکەوی. بەس نییە بۆ ئەوەی خەباتەکەت بە جەماوەری بکەی و مافەکانت بەدەست بێنی. گرفتی ئێمە ئەوەیە کە لەنێو ئەو مێژووە جوانەدا گیرمان کردوە و زۆرتر بە مێژووەکەمانەوە خۆ ڕادەنێین. شانازی بە ڕابردوومان و پشتبەستنی لە ڕادەبەدەر بە ئەنجامی خەبات و گیانبازیی ڕێبەرانی شەهیدمان، نابێ ئەوەندە غافڵمان بکا کە بۆ داهاتوو لە بیری پلان و بەرنامەدا نەبین. پێویستە بەپێی هەلومەرج بەرنامەمان بۆ داهاتوو هەبێ، چونکی چەقی خەباتی ئێمە کە ڕۆژهەڵاتی کوردستانە لە بەردەم ئاڵوگۆڕی قووڵی سیاسیدایە.

ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی تا دێ زیاتر لە زەلکاوی پاشماوەی جینایەتەکانیدا نوقم دەبێ. بەرهەمی چلوسێ ساڵ سەرکوت و

سەرچاوە
Serchawe

ئیعدام، ئاژاوەگێڕی لە ناوچەدا و دژایەتی لەگەڵ کۆمەڵگەی نێونەتەوەیی، میلیتاریزەکردنی کوردستان و برەوپێدانی تیرۆریزم لە ناوچەدا، کۆمەڵکوژیی زیندانییان و تیرۆری ڕێبەرانی سیاسیی کوردستان و ئێران و چەکدارکردنی گرووپە تیرۆریستییەکان و هەوڵدان بۆ بەرهەمهێنانی چەکی ناوکی، بەرنامەی مووشەکی و پەهپادی و هەوڵدان بۆ نائەمنکردنی شاڕێی گواستنەوەی وزە و پەترۆڵ لە کەنداو، وەلانانی ئابووریی سەردەم و دەستبەسەرداگرتنی سوپای پاسداران بەسەر هەموو ڕەگەکانی ئابووری ئێراندا و لە کۆتاییدا برسیکردنی زیاتر لە شێست لە سەدی دانیشتووانی وڵاتێکی دەوڵەمەندی وەک ئێران، کارێکیان کردوە کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی چ لە نێوخۆی ئێراندا و چ لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و چ لە ڕادەی دنیادا، ببێتە ڕێژیمێکی قێزەون، مەحکووم و ئیزۆلە بوو. گومان لەوەدا نییە کە ڕێژیم لە نێوخۆیدا بە ڕادەیەک لە دارمان نیزیک بۆتەوە کە تازە زۆر دژوارە بتوانێ خۆی کۆ کاتەوە و چارەسەری ئیزۆلەبوون، ناکارابوون و دواکەوتوویی خۆی بکا و رووخانی ڕژیم تەنیا بەستراوەتەوە بەوەی کە ئاڵتەرناتیڤێکی گونجاو لەگەڵ پێکهاتەی فرەنەتەوەیی ئێران و شوێنی ژیئۆپۆلیتیکی ئێران دروووست ببێ.

لە هەلو مەرجێکی ئاوادا پێویستە ئێمە خۆمان بەرۆژەڤ بکەیەنەوە، بەرنامەمان بۆ داهاتوو هەبێ و پێش ئەوەی ڕێژیم بڕووخێ، بنچینەکانی دەسەڵاتی خۆییمان لە کوردستان دیاری کردبێ. ئەوەش تەنیا بە بەرنامەی هەر حیزبەی کە ئامانجەکانی دوارۆژی خۆی تێدا دیاری کردوون و زۆرجاریش ناتەبایی لەنێوان بەرنامەی حیزبەکاندا هەیە، جێبەجێ نابێ. ئێمە وەک کوردی ڕۆژهەڵات پێویستە بەرنامەی هاوبەشمان بۆ داهاتووی ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەبێ. لە کاتی پێکهاتنی هەر ئاڵوگۆڕێکدا پێویستە دەستبەجێ بە هاوکاریی یەکتر بەرنامە گشتییەکە بۆ کوردستان پیادە بکەین و بۆ دەوڵەتی ناوەندیی خۆمان بکەینە ئەمری واقیع. نابێ مەسەلەکەمان بسپێرین، بە دێموکڕاسی، وادە و بەڵێنی دەستووری و ڕەئی خەڵکی سەرانسەری ئێران. نابێ بەدیار ئەوەوە دانیشین دیسان زنجیرەیەک لە وتوویژ و کاتکوشتن دەست پێ بکاتەوە تا دەوڵەتی ناوەندی خۆی دەگرێتەوە و دیسان هێرشمان بۆ دێنێتەوە. ئێمە دەبێ دەست بکەین بە نیشاندانی دەسەڵاتێکی کوردیی پێشکەوتوو و ڕاست و زەحمەتکیش بۆ نەتەوەکەمان. پێویستە بەر لە هەموو شتێک یەک بگرین و هەمووومان پێکەوە تەنیا بە ئامانجی خزمەتکردن ڕێک بکەوین و نیشانی کۆمەڵانی خەڵکی خۆمانی بدەین کە هەموو زەحمەت و خەباتی چەند ساڵەمان تەنیا و تەنیا بۆ خزمەت بە ئەوان بووە و دادپەروەری لە دابەشکردنی ئیمکاناتی وڵاتدا لە سەرووی هەموو شتێک دەبێت.

پێویستە لە ئێستاوە هەوڵ بدەین کە پێشمەرگە بە گشتی ببێتە هێزێکی نیشتمانیی یەکگرتوو. بەرەو درووستکردنی هێز و دەسەڵاتی حیزبی نەڕۆین، بەڵکو هەوڵ بدەین دامەزراوەی نیشتمانی لە هەموو بوارەکاندا بەرهەم بێنین. پێویستە گیروگرفتەکانی خۆمان بە ڕێگای جێگیرکردنی دێموکڕاسی ڕاستەقینەدا، کە تێیدا هێزی قانووندانان و ئیجرایی بە ئیرادەی

سەرچاوە
Serchawe

گەل هەڵـدەبژێردرێن و هێـزی قەزایـی بەتەواوی سـەربەخۆیە، چارەسـەر بکەیـن و لە دژی یەکتـر سـەنگەر نەگرینـپ نە سەنگەری چەکدارانەو نە سەنگەری سیاسی.

بۆ وەدیهاتنی هەموو ئەو ئامانجانە بوونی حیزبێکی دێموکراتی بەهێز و یەکگرتوو، پێویستییەکی حاشا هەڵنەگرە. بۆیەشە کە یەکگرتنەوەی حیزبی دێموکرات و یەکخستنەوەی وزەی خەباتگێڕیی دێموکراتەکـان گوڕوتینێکی بـاش بە خەبـاتی حیزبە خۆشەویستەکەمان دەدا و دەشبێتە کۆڵەکەیەکی بەهێزی بەرەی یەکگرتـووی ڕۆژهەڵاتـی کوردسـتان. بە دڵنیـاییەوە حیزبـی دێموکرات دەبێتە داینەمۆی یەکگرتوویی بۆ هێزە سیاسیەکانی دیکەش.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٢ی ئاگۆستی ٢٠٢٢

کاریگەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە سەر گەشە کردنی هەستی نەتەوەیی

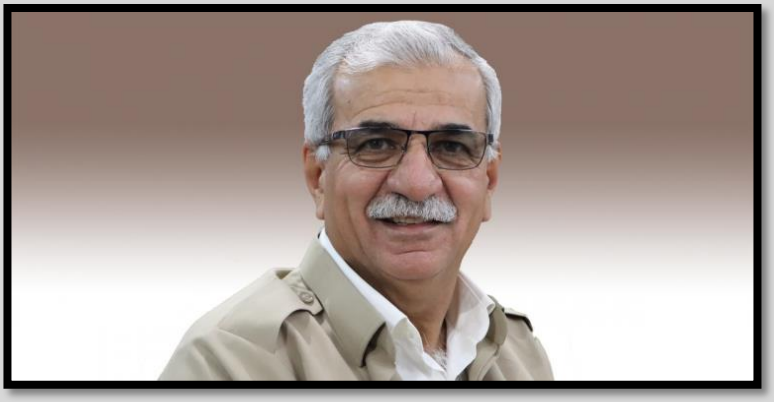

عومەر باڵەکی

٢٥ی گەلاوێـژی هەر سـاڵێک بیـرخەرەوەی ڕووداوێکـی گەورەیە لە ژیـانی سیاسیی نەتەوەی کـورد لە ڕۆژهەڵاتـی کوردسـتان، بەڵام ئەمسـاڵ لە سـاڵانی ڕابـردوو جیـاوازترە، چـونکە هاوکـاتە لەگەڵ مزگێنیـی هیوابەخشـی یەکگـرتنەوەی دوو حیزبـی دێموکرات، ئەمەش هیوایەک دروست دەکا کە لەوە بەدواوە وەزەو تواناکانی دوولایەنی دێموکرات (تا ئێستا) لە داهاتوودا

بە یەکیەتی و یەکرِیزی بخرێتە خزمەت ئامانجەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران.

سەبارەت بە پێکهاتنی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەمێژ ساڵە لە زمانی رِێبەرانی شەهید د. قاسملوو، د. شەرەفکەندی و نووسەران و توێژەرانی مێژووی حیزب باس لەوە دەکرێ کە "دروستبوونی حیزبی دێموکراتی کوردستان پێویستییەکی مێژوویی بوو". ئەوە تەنیا دەربرِینێکی سادە نییە، بەڵکوو ئەنجامی لێکدانەوەیەکی دروستە لەو هەلومەرجەی کە حیزبی دێموکراتی تێدا دروست بوو و لە هەمان کاتدا دەرخەری لێکدانەوەی درووستی رِێبەرانی حیزبی دێموکراتە بەتایبەتی پێشەوا قازی محەممەد لە قۆستنەوەی ئەو هەلومەرجەی لەو سەردەمدا هاتبوو ئاراوە بە قازانجی بزوتنەوەیی نەتەوایەتی کورد لە رِۆژهەڵاتی کوردستان.

بۆ زیاتر رِوونبوونەوەی ئەم بابەتە وا باشە ئاورێک لەو سەردەمە بدەینەوە کە حیزبی دێموکراتی تێدا پێکهات. ئەوکات بۆمان دەردەکەوی کە پێکهێنانی حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ پێویستییەکی مێژوویی بووە و لە هەمان کاتدا ئەو حیزبە لە کوردستانی گەورە بەگشتی و لە رِۆژهەڵاتی کوردستان بەتایبەتی لەسەر گەشەکردنی هەستی نەتەوەیی چ کاریگەرییەکی هەبووە؟

هەموو ئەوانەی ئاشنا بە مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانن ئاگاداری ئەوەن کە حیزبی دێموکرات لە ٢ی خەزەڵوەری ١٣٢٤ی هەتاوی بە رِاگەیەندراوێک بوونی خۆی رِاگەیاندوە. بەڵام وەک دەبینین ئەندامان و لایەنگرانی حیزب ماوەی ٧٧ ساڵە لە ٢٥ی گەلاوێژی هەر ساڵێک یادی دامەزرانی حیزبەکەیان دەکەینەوە. لێرەدا ئەو پرسیارە خۆ دەردەخا کە بۆ ٢ی خەزەڵوەر (١ی جۆزەردان) نەبۆتە رِۆژی دامەزرانی حیزب و لەبەرچی ٢٥ی گەلاوێژ بۆتە رِۆژی دامەزرانی ئەو حیزبە؟ ئەو ٢٥ی گەلاوێژە لە کوێرِا هاتووە؟ بۆ وەڵامی ئەو پرسیارە دەبێ بگەرِێینەوە بۆ سێ ساڵ پێش لە دەرچوونی یەکەم رِاگەیەندراوی حیزب واتا ٣ی خەرمانانی ١٣٢٠ کە بەهۆی هاتنی هێزەکانی هاوپەیمان (یەکیەتیی سۆڤییەت، ئینگلیز و ئەمریکا) بە بیانووی یارمەتیگەیاندن بە سپای یەکیەتیی سۆڤییەت لە بەرانبەر سپای ئاڵماندا لە جەنگەی شەرِی دووهەمی جیهانیدا بۆ نێو خاکی ئێران، حکوومەتی رەزاشا رِووخا. رِووخانی حکومەت لە تاران دەرەتانێکی پێک هێنا و بۆشایی دەسەڵات و هەروەها کرانەوەیەکی سیاسیی لە کۆمەڵگەی ئێراندا دروست کرد. ئەو کرانەوەیەش بوو بە هۆکارێک کە حیزب و رِێکخراوی جۆراوجۆر لە ئێران سەر هەڵبدەن و لەو نێوەشدا رِۆژهەڵاتی کوردستانیش لەو دیاردەیە بێبەش نەبوو. لەنێو هەموو ئەو رِێکخراوانەدا کە لە کوردستان هەبوون، ژێکاف رِۆڵی بەرچاوتری هەبوو لە کۆکردنەوەی خەڵکی کوردستان بە دەوری بەرنامەکەی خۆیدا کە بەرنامەیەکی بەتەواوی نەتەوایەتی بوو، بەڵام بۆ بەرێوەبردنی خەباتی گەلی کورد لەو پارچە لە کوردستان و ئەو هەلومەرجەی هاتبوو ئاراوە، پێویستی بە حیزبێکی ئەوتۆ بوو کە بەرنامەیەکی پێشکەوتووی بۆ

سەرچاوە
Serchawe

سێ مەبەست هەبێ:

١- حیزبێک کە بتوانی هەموو چین و توێژەکانی کومەڵگەی کوردستان لە دەوری خۆی کۆ بکاتەوە.

٢- حیزبێک کە بتوانی خەباتی گەلی کورد بە خەباتی گەلانی دیکە لە سەرانسەری ئێران گرێ بدا.

٣- حیزبێک کە بتوانی پشتیوانیی گەلانی جیهان و هێزە پێشکەوتنخوازەکانی سەرانسەری دنیا بۆ لای خەباتی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران ڕابکێشێ. ئەو ئەرکەش بە ڕێکخراوی ژێکاف نەدەکرا، چونکە بەپێی هەموو سەرچاوە مێژووییەکان ئەوەمان بەڕوونی بۆ دەردەکەوێ کە ژێکاف بە ڕووی دەرەوەی خۆیدا زۆر داخراو بووە، بۆیە دەبینین دوای ئەوەی پێشەوا دەبێتە ئەندامی ئەو ڕێکخراوەیە، هەوڵ دەدا ئەو ڕێکخراوەیە لە داخراوی بێنێتە دەرێ و بە هەستپێکردن بە دۆخی ئەو سەردەم و ئەو پێویستییانەی لە سەرەوە بۆ بوونی حیزبێک لە کوردستان باس کرا، ڕێبەرانی کۆمەڵەی ژێکاف بڕیار دەدەن پێکهاتەی ڕێکخراوەکە بگۆڕن بە پێکهاتەی حیزبێک کە بوونی وەک پێویستییەکی مێژوویی خۆی دەنواند؛ بەڵام بە پابەندبوون بە بیروباوەڕە نەتەوایەتییەکانی کۆمەڵەی ژێکاف. بۆیە دەبینین هەتا ئیستای لە گەڵدا بێ، حیزبی دێموکرات دوای تێپەڕبوونی ٧٧ ساڵ بەسەر ئەو ڕێکەوتە هەر وەفادارە بەو ڕێبازە. هەربۆیەشە لە ڕۆژی یەکەمی پێکهاتنی بۆ ئەوەی لەو مێژوویە دانەبڕێ، ڕۆژی دامەزرانی کۆمەڵەی ژێکافی بە ڕۆژی دامەزرانی خۆی پەسند کردوە. بەڵگە بۆ ئەوە یەکەم جێژنی یادکردنەوەی ڕۆژی دامەزرانی حیزب لە ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٥ی هەتاوی لە ماڵ و بارەگای پێشەوا بەڕێوە چووە و لە ڕۆژنامەی "کوردستان" ژمارەی ٧٩ی بە ڕێکەوتی ٢٩ی گەلاوێژی ١٣٢٥ی هەتاوی بە ڕاپۆرتێک بڵاو بۆتەوە کە تێیدا دەگوترێ "مۆمی پێنج ساڵەی تەمەنی حیزب داگیرسا"، واتا حیزبی دێموکرات مێژووی تێکۆشانی کۆمەڵەی ژێکافی بە مێژووی خۆی داناوە.

ئەو سەردەمەی کە حیزبی دێموکراتی کوردستان بوونی خۆی لەسەر بنەمای کۆمەڵەی ژێکاڤ ڕاگەیاند و بە کردار هاتە مەیدانی سیاسیی کوردستان، سەردەمێک بوو کە دەسەڵاتی پاشایەتی لە ئێران ماوەی نزیک بە ٢٠ ساڵ بوو لە قاجارەوە بۆ پەهلەوی گۆڕابوو. ئەو نیزامە پاشایەتییە نوێیە بە بیروبۆچوونی نوێ لە تاران دەسەڵاتی ئێرانی بەدەستەوە گرتبوو. ڕێژیمی سیاسیی نوێ سیاسەتەکانی بە ئاراستەی پێکهێنانی دەوڵەت-نەتەوە لەسەر بنەمای سڕینەوەی نەتەوەکانی دیکەی ئێران بوو، و ئەوە هۆکارێکی بەهێز بوو کە کەلێن بکەویتە نێو دەسەڵاتی ناوەندی لەگەڵ گەلانی پێکهێنەری ئێران. قووڵبوونەوەی ئەو کەلێنە و پارێزگاری لە شوناسی نەتەوەیی و لە هەمان کاتدا کارکردن بۆ وەدستهێنانەوەی مافە نەتەواتییەکان پێویستیی بە ڕێکخراوە و ڕێکخستنێک هەبوو کە کاریگەریی هەبێ لەسەر ڕەوتی ڕووداوەکان و ئەو پێویستیە خۆی لە پێکهێنانی ڕێکخراوەیەکی سەردەمیانە لەژێر ناوی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا دیتەوە؛ واتا درووستبوونی حیزبی دێموکراتی کوردستان دەتوانین بڵێین پەرچەکردارێک بوو بەدژی سیاسەتەکانی دەسەڵاتی ناوەندی کە بە پێکهێنانی

دەوڵەت- نەتەوە هەوڵی ئەوە بوو گەلانی پێکهێنەری ئێران لە فەرهەنگ و کولتووری گەلی باڵادەستدا بتوێنێتەوە. بۆیە بەڕاشکاوی دەتوانین بڵێین دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەو سەردەمدا خاڵوەرچەرخانێکی بەهێزە لە چۆنیەتیی پارێزگاری لە شوناسی نەتەوەیی. حیزبی دێموکراتی کوردستان بەو ئامانجەی کە بۆی دروست ببوو، لە ماوەیەکی کەمدا توانی پێکهاتەیەکی دەوڵەتداری هەرچەند لە ناوچەیەکی بەرتەسک لەژێر ناوی کۆماری کوردستان دابمەزرێنێ. بەڵام ناوبانگ و کارتێکەریی ئەو کۆمارە وای کرد کە لە ماوەیەکی زۆر زۆر کەمدا ببێتە ڕوانگە و جێگای ئومیدی کوردانی هەر چوار پارچەی کوردستان. هەر بۆیە دەتوانین بە شانازییەوە بڵێین لە مێژووی هاوچەرخماندا گوتاری حیزبی دێموکراتی کوردستان بەیەکەم گوتاری نەتەوەیی و دەستپێکی خەباتێکی هەمەلایەنەی نەتەوەیی دادەنرێ.

لەو سەردەمدا کە حیزبی دێموکراتی کوردستان بوونی خۆی ڕاگەیاند، ماوەی چەند ساڵێک بوو دەنگی جووڵانەوەی ئازادیخوازیی کورد لە پارچەکانی دیکەی کوردستان بەهۆی دەسەڵاتدارانی دیکتاتۆر و دژەکورد سەرکوت کرابوون و ئەو سەرکوتە هەتا ڕادەیەک وای کردبوو کە هەناسە و پشووی لە هەموو تاکێکی نیشتیمانی کوردان بڕیبوو. بۆیە سەرهەڵدانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەو هەلومەرجەدا زۆر بەخێرایی لەنێو دڵی هەموو ئازادیخوازانی کوردستانی گەورەدا جێی خۆی کردەوە و هەرزوو بیروئەندێشەی حیزبی دێموکرات بوو بە نموونە و وێنەیەکی کاریگەر لە پارچەکانی دیکە کوردستان. خۆ ئەگەر بمانەوێ سەرنج بدەینە کارکردی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ماوەی ئەو ٧٧ ساڵەدا، دەبینین کە هەموو کاتێک هەوڵی داوە گەلی کورد وەک نەتەوەیەک کە خاوەنی خاکی هاوبەش، زمانی هاوبەش و کولتوور و مێژووی هاوبەشە وەک ستراتیژیی سیاسیی لە کاروکردەوەی خۆیدا ڕەنگدانەوەی هەبێ و بە گەلانی دیکەی ئێران، ناوچە و جیهانی وەک نەتەوە بناسێنێ. ئەو تێڕوانینە لە یەکەم بەیاننامەی حیزبدا بەڕوونی دەردەکەوێ کە خۆی وەک حیزبێکی نەتەوەیی دەناسێنێ و داوا لە خەڵکی کوردستان دەکا لەپێناوی بەدیهێنانی مافی ڕەوای نەتەوایەتیدا لە دەوری حیزب کۆ ببنەوە و فیداکاری بنوێنن.

بەپێی ئەو ستراتیژییە حیزبی دێموکراتی کوردستان هەر لە سەرەتای دامەزرانییەوە یەکێک لە ئامانجەکانی پاراستنی خاکی کوردستان بووە و بەکردەوە هەوڵی داوە تۆوی خۆشەویستیی خاک لە ناخی تاکی کورددا بە چەشنێک بچێنێ کە بۆ پاراستنی ئەو خاکە گیانی خۆی بەخت بکا. لە شانۆی "دایکی نیشتمان" لە سەردەمی کۆماری کوردستاندا هەتا شانۆی ڕاستەقینەی خوێن و قوربانیدان لە پێناو پاراستنی نیشتمان و ژینگەی کوردستان لە ماوەی ئەو ٧٧ ساڵەدا بەڵگەی حاشاهەڵنەگرن. ئەم حیزبە لە هەمان کاتدا کە بیری لە پاراستنی خاکەکەی کردۆتەوە، خەمی لەوەش خواردوە کە زمانی کوردی وەک یەکێک لە بنەما سەرەکییەکانی شوناسی نەتەوەیی دەبێ کاری بۆ بکرێ و گەشەی پێ بدرێ. هەربۆیە دەبینین لە دوای پێکهاتنی حیزبی دێموکراتی کوردستان، یەکەم هەنگاوی یەم حیزبە کردنەوەی قوتابخانەکانە بە زمانی کوردی و

سەرچاوە
Serchawe

تەنانەت لە کۆماری کوردستاندا زمانی کوردی وەک زمانی ڕەسمیی ئیداراتی ناوچەی ژێر دەسەڵاتی کۆمار کاری پێ کراوە. حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ڕێگای بەرەسمیکردنی زمانی کوردی جگە لەوەی ویستوویەتی کورد وەک نەتەوە لە زمان وکولتوری نەتەوەی باڵادەست کە هێزی دەوڵەتی لەپشت بوو جیا بکاتەوە، هەوڵی داوە زمانێکی ستانداردیش لە ڕێی دەسەڵات و ئیلزامیکردنی خوێندن لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بۆ کورد دروست بکا.

حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ ئەوەی گەلی کورد وەک نەتەوە دەربکەوێ و بتوانی لەلای نەتەوەکانی دیکەی ئێران و دنیا بەڕوونی پێناسەی خۆی بکا، دەبوا بۆ ناسینەوە و جیاکردنەوەی لە گەلانی دیکە گەلی کوردیش خاوەنی هێماکانی خۆی بێت کە ئاڵا و سرودی نیشتمانی پێناسەیەکی گرینگی نەتەوەیین لە سەردەمی ئیستادا. حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ بەئەنجامگەیاندنی ئەو ڕیسالەتە مێژوویە دەبینین هەر پێش ڕاگەیاندنی کۆماری کوردستان ئاڵای کوردستان (٢٦ی سەرماوەزی ١٣٢٤)بۆ یەکەمجار بەڕەسمی و لە ڕێوڕەسمێکی بەشکۆدا بەرز دەکاتەوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستان لە سەرەتای دامەزرانیەوە هەتا ئەمرۆش لەگەڵدا بێ لە فاکتەری هێزی چەکدار قەت خافل نەبووە، ئەویش بە دوو هۆکار: یەکەم، بەرگری لە خاک و نیشتیمان و دەسکەوتەکانی گەلی کورد. دووهەم، هیزی چەکدار فاکتەرێکی گرینگە لە پێکهینانی کولتووری نەتەوەیی بەو مانایە هەر نەتەوەیەک کە هێزی چەکدار، واتا سپای میللیی هەبێ بەهۆی تیکەڵبوونی تاکەکانی کۆمەڵگە لەو سپایە کە هەرکامیان لە ناوچەیەکی نیشتمانەکەیانەوە هاتوون و لە ماوەی خزمەتیاندا جۆرێک لە ئینتیمای نەتەوەیی و خۆشەویستیی خاک و نیشتیمانیان لا درووست دەبێ و، ئەوە خۆی یەکێک لەو ڕێگایانەیە کە کولتوورێکی نەتەوەیی پێ چێ دەبێ. بۆیە دەبینین حیزبی دێموکراتی کوردستان پێش ڕاگەیاندنی کۆمار سپای میللی دامەزرێنی و پاشان ناوی پێشمەرگە بۆ تاکەکانی ئەو سپایە دەست نیشان دەکا کە ئیستاش دوای ٧٧ ساڵ ناو و کارکردی پێشمەرگە بۆتە جێی شانازی تاک تاکی کۆمەڵگەی کوردەواری لە هەر چوار پارچەی کوردستاندا.

پێکهاتنی حیزبی دێموکرات لەو سەردەمدا هاوکات هۆکارێکی گرینگ بوو بۆ ئاشتکردنەوەی کۆمەڵگەی کوردی لەگەڵ یەکتر و لاوازکردنی ئینتیمای عەشیرە و خیڵ و بەهێزکردنی ئینتیمای نەتەوەیی. بە واتایەکی دیکە حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ یەکەم جار توانی عەشیرە و خیڵ و هۆزەکان لە دەوری تەوەری "کوردبوون" کۆ بکاتەوە. خۆ ئەگەرچی حیزبی دێموکراتی کوردستان و کۆمار ئەوەندەیان دەرفەت نەبوو کە بتوانن ئەو هزرە سەقامگیر بکەن، بەڵام هەر ئەو دەرفەتە کەمەش بەس بوو بۆ بزاڤی ڕووناکبیریی کورد کە دوای هەرەسهێنانی کۆمار و لەسیداردان و زیندانیکرانی ڕێبەرانی حیزبی دێموکراتیش ئینتیمای نەتەوەیی نەک بەرەو لاوازی نەڕوا؛ بەڵکوو هەتا ئێستاش ڕۆژبەرۆژ لە گەشەکردن و پەرەئەستاندندا بێت.

میژووی پڕ لە هەوراز و نشێوی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ماوەی ٧٧سالی ڕابردوودا پڕە لە کار و تیکۆشان لەپێناو گەشەپێدانی هەستی نەتەوایەتی و شوناسخوازیی کورد. دوای کۆماری کوردستانیش ئێمە دەبینین کە خەڵکی کوردستان بە پیر بانگەوازەکانی حیزبی دێموکراتەوە دەچن و هەر زوو ئەو حیزبە دەتوانێ بە پشتیوانیی خەڵک، خۆی بگرێتەوە و دەست بە خەبات و بەردەوامیی تێکۆشانەکەی بکاتەوە و بە پشتیوانیی خەڵک لە هەموو بەش و ناوچەکانی کوردستان ڕەگ داکوتێ. ئەگەر ٧٧ ساڵ لەوە پێش حیزبی دێموکراتی کوردستان تەنیا لە پانتایی موکریان بە ناوەندێتیی مەهاباد پێناسە دەکرا، ئیستا لکوپۆی داری ئەو حیزبە لە باکووری ڕۆژهەڵاتی کوردستانەوە هەتا باشووری داگرتوە کە ئەمە بەرهەمی ڕەنج و قوربانیدانی کادر و پێشمەرگە و ئەندامان و لایەنگرانی ئەو حیزبەیە.

لە میژووی هەشت دەیەی ڕابردوودا دەتوانین بە شانازییەوە بڵێین کە حیزبی دێموکرات ئادەرسێکی بەهێز بووە بۆ پێناسەکردنی خەباتی نەتەوایەتیی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان. ئەگەر حیزبی دێموکرات لە ماوەی ئەو ٧٧ ساڵەدا بە هۆکاری جیاواز نەیتوانیوە خەباتی ڕزگاریخوازی و نەتەوەیی بگەیەنێتە لوتکەی سەرکەوتن، بەڵام لە بەردەوامیی ئەو خەباتەدا پشوودرێژ بووە و هەر ئەو پشوودرێژییە هۆکارێکی گرینگ بووە بۆ دەستەبەرکردنی ژێرخانێکی بەهێزی ماددی و مەعنوی بۆ پێناسەکردنی شوناسی نەتەوەیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان.

حیزبی دێموکرات دوای تێپەر بوونی ٧٧ ساڵ تیکۆشان ئیستاش هەر لە سەر ئەو ڕێبازەیە کە لەسەر دەستی پێشەوا قازی محەممەد بنیات نرا و د. قاسملوو گەشەی پێدا و د. شەرفکندی درێژەدەدری بوو. گوتاری حیزبی دێموکرات ئیستاش پێداگری دەکا لەسەر یەکیەتی نەتەوەیی، دانی سەنگ و قورسایی بە خەباتی مەدەنی، باوەرمەندبوون بە چارەسەری ئاشتییانەی پرسی کورد، پاراستنی سەروەرییە نیشتیمانییەکان، هاندانی خەڵک بۆ پاریزگاری لە ژینگە و کولتووتی نەتەوەیی و، بەپوختی هەر بابەت و ڕێکارێک کە بتوانی هەست و سۆزی نەتەوایەتی پەرە پێ بدا و کۆمەڵگەی کوردی لەپێناو بەرەوپێشچوونی خەبات بۆ وەدەستهێنانی مافە نەتەوایەتیەکانیدا یەکگرتوو بکا.

ئێستاش کە بەخۆشییەوە هەنگاوەکانی یەکگرتنەوەی دوولایەنی دێموکرات گەیشتووەتە ئامانجی کۆتایی و هەموومان لە ڕیزەکانی یەک حیزبدا بۆ وەدەستهێنانی ماف و ئازادییەکانی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان خەبات دەکەین، وا باشە پێداگری بکەین لەسەر ئەو ئەسلە کە حیزبی دێموکرات حیزبیکی ئیدئولۆژێک نییە، حیزبی گرووپێکی تایبەت و حیزبی چینێکی دیاریکراو نییە، حیزبی هەموو تێکۆشەرانی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە بە ژن و پیاو، خوێندەوار و نەخوێندەوار، بە هەموو ئایین و ئایینزاکان و، هی هەموو چین و توێژەکانە. ئەگەر وایە حیزبێکی لەو بابەتە بیروڕای جیاوازی سیاسیشی تێدا بەدی دەکری و بۆیە پێویستە ڕێز لە جیاوازیی تێروانینی سیاسی بە پاراستنی یەکرِیزی حیزب بگرین. جیاوازیی

سەرچاوە
Serchawe

بیروبۆچوون، خوێندنەوەی جیاواز لە ڕابردوو، دەبێ بۆ نەخشەڕێگای داهاتوو بێ کە ئێمە چون بەرەوڕووی کۆماری ئیسلامی ببینەوە و، خوێندنەوەی جیاواز لە بابەتە سیاسییەکان دەبێ بۆ ئەوە بێ کە لە سیاسەتی کەلان و بەرژەوەندی نەتەوەییدا زۆربەی خەڵک تێیدا بەشدار بن. وەسەریەککەوتنەوە و یەکگرتنەوەی دێموکراتەکان دەبێ بە دەرفەتێکی گەورە چاو لێ بکەین بۆ ئەوەی بتوانین لە هەموو هێز و توانای خۆمان کەڵک وەربگرین بۆ خەبات لەدژی کۆماری ئیسلامی. ئەو فەرهەنگەی کە پێشەوا قازی محەممەد لە سەردەمێکی هەستیار، لە وڵاتێکی نەخوێندەواری ٧٧ ساڵ پێشدا هەوڵی بۆ دەدا، فەرهەنگی "وێکهەڵکردن" بوو. بۆیە هیوادارم ئێمە بتوانین بە خوێندنەوەیەکی دروست لە زیان و خەسارەکانی لێکدابران وەک میراتگری دامەزرێنەرانی حیزب و خوێنی شەهیدانی ئەو فەرهەنگە زیاتر و زیاتر لە پێناو پاراستنی یەکڕیزیی تەشیکیلاتی حیزبدا پەرە پێ بدەین.

کاروانی خەباتی حیزبی دێموکرات لەو ٧٧ ساڵەدا کاروانی خەبات و تێکۆشانی کادر و پێشمەرگە و ئەندام و لایەنگرانی ئە حیزبەیە و، ئەو کاروانە بە هیممەت و بەشداری و لێکتێگەیشتن و ئیرادەی یەکڕیزیی هەموو لایەک بە هێزی زیاترەوە بەرەوپێش دەچێ.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٢ی ئاگۆستی ٢٠٢٢

سەرچاوە
Serchawe

تایبەتمەندییە نەتەوەیی - دێموکراتیکەکانی حیزبی دێموکرات

شۆڕش شاباز

بۆ ناسین و شرۆڤەی هەر جووڵانەوەیەکی سیاسی خەباتگێڕ لە چوارچێوەی دیاردەناسیی سیاسیدا دەبێ تایبەتمەندیی کات و شوێن و چۆنیەتی خوڵقانی ڕووداوەکان ئاوێتە لەگەڵ جۆری ڕوانگە و عەقڵییەتی ڕێبەرانی ئەو جووڵانەوەیە لەبەرچاو بگیردرێ. ئەم شێوە ناسینە دەگەڕێتەوە سەر پێناسە و فەلسەفەی وجوودی ئەو شۆڕشە و لە خوێندنەوەی مێژووی حیزبی دێموکراتدا کە نزیک بە هەشت دەیە پێشەنگایەتیی جووڵانەوەی سیاسیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانی کردوە، بە دڵنیاییەوە دەبێ تایبەتمەندییە پادمانییەکانی وەکوو مەسەلەی نەتەوایەتی و مەسەلەی دێموکرات بوونی بۆڵد بکرێت.

لە پێکهێنانی هەر جووڵانەوەیەکی سیاسی لە چوارچێوەی بزۆتنەوەدا، پرسیار ئەوەیە بۆچی و چ بارۆدۆخێک بۆتە هۆی پێویستبوونی ئەو جووڵانەوەیە. هەموو جۆر ئاڵوگۆڕێک لە ڕوانگە سیاسییەکاندا بە مەبەستی هەوڵدان بۆ بەدەستهێنانی دەسەڵات لە دوو کاناڵەوە سەرچاوە دەگرن: دژکردەوە لە ناوخۆی دەسەڵات و دژکردەوە لە دەرەوەی دەسەڵات. دژکردەوەی خەبات لە نێوخۆ دێتەوە سەر بەتاڵکردنەوەی پێکهاتەی دەسەڵاتی حاکم و تا بنەبڕکردنی ئەو پێکهاتە بەردەوامە، بەڵام لە دژکردەوەی ڕوو لە دەرەوە خەبات لەدژی داگیرکاریدا دێتە ئاراوە. لەم دۆخەدا وڵاتی داگیرکراو لەژێر گوشاری مەترسییەکانی داگیرکاریدا دژکردەوەیەکی توندوتیژ بەرەوڕووی خەباتێکی ناچارکراو دەکاتەوە. لەم دۆخەدا بەگشتی لەڕوانگەی ڕزگارکردنی وڵات لە چنگی داگیرکەران هەموو بزۆتنەوەکان ڕێک دەخرن و زۆربەی بەرەنگاربوونەوەکان دێنە چوارچێوەی بیروباوەڕ و ڕوانگەی ڕزگاریخوازانەوە. زۆربەی بابەتەکان ڕەنگ و ڕواڵەتی وڵاتپارێزی و هۆگربوون بە خاک و

سەرچاوە
Serchawe

نیشتمان دەگرنە خۆیان و زۆربەی هەوڵدان و تێکۆشانەکان لە بەرنامەی کاری خەباتێکی ڕادیکاڵدا جێ دەگرێت.

ڕوانگەی دژکردەوە لە نێوخۆی وڵات بۆ ڕزگاری لە دەست دەسەڵاتی حاکم زۆرتر سیمای خەبات و تێکۆشانەکان بۆ سەربەخۆیی لەخۆ دەگرێ کە ئەم سەربەخۆییە بە ئامانجی ڕزگاربوونە لە دەست زوڵم و هەڵاواردنەکانی دەسەڵاتی لە جنسی ناوخۆی ئەو وڵاتە نەک مەترسییەکانی وڵاتانی داگیرکەر، بۆ نموونە بزووتنەوەی کاتالاییەکان و ئیرلەندییەکان، بەڵام دژکردەوەی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بەهۆی دابەشکردنەکانی جوگرافیای کوردان لە دوای جەنگی جیهانی یەکەمەوە لە نێوان چوار وڵاتدا زور ئاڵۆزترە و میللەتێک لە جوگرافیایەکی دیاریکراودا دەبوا بۆ هەر پارچەیەک شێوەیەکی جیاواز لە ڕێکخستن و خەباتی بەرێوە بردبا و هەر بۆیە لە هەرکام لەم پارچانەدا دەستی کرد بە دامەزراندنی حیزب و گەلی لێکدابڕاوی کورد خەباتی هۆویەتخوازانەی خۆی لە هەمبەر چوار وڵاتی داگیرکەردا ڕاگەیاند و بزووتنەوەکان بە تایبەتمەندییە جیاوازەکانی خۆیانەوە دەستیان کرد بە تێکۆشان. شێوەی خەبات و میتۆدی خەباتی سیاسی گەلی کورد هاوتەریبە لەگەڵ ئاڕاستە و پارادایمی حیزبەکان بەتایبەت حیزبی دێموکراتی کوردستان و ئەمەش گرنگایەتی خۆی هەیە چونکوو بابەتی دێموکراسی و دێموکراسیخوازی وەکوو ڕاستییەکی حاشاهەڵنەگر بۆ گەیشتن بە خواستە نەتەوەییەکانی میللەتی کورد لە بەرنامەی کاری ئەم حیزبەدایە و نزیک بە هەشت دەیە وەکوو ڕێساویاسای ئەو حیزبە چاوی لێ دەکرێ.

نەتەوەیی بوون و دێموکراتیک بوونی پێکهاتەی سیستەمی حیزبی دێموکراتی کوردستان دەبێ لە دوو لایەنەوە چاوی لێ بکرێ. یەکەم، ئەو کاتەی باسی خەباتی نەتەوەیی/هۆویەتی - دێموکراتیکی کورد لە هەر پارچەیەکی کوردستان بەرەورووی ئەم حیزبە دەبێتەوە، دەبینین هەڵوێستی ڕوون و پشتگیرییەکان لە هەموو ڕاگەیاندنە فەرمییەکانی حیزبی دێموکراتدا بە بەڵگەوە دێت و دیارە و هۆکاری ئەم هەڵوێست گرتنەش لەوەوە سەرچاوە دەگرێ کە مەسەلەی کورد وەکوو نەتەوەیەکی بێدەوڵەت لە هەر جوگرافیایەک و لەژێر فەرمانی هەر دەوڵەتێکدا خاوەنی تایبەتمەندییە هاوشێوە و بنەماییەکانی خۆیەتی و ئەم تایبەتمەندییانە چ لە ڕووی زمانی و چ لە ڕووی جۆراوجۆری بەرفراوانی فەرهەنگییەوە، لە هەموو شوێنێکدا بە خاوەنی ئەم تایبەتمەندییانە دەڵێن کورد. سەرەڕای هەموو سیاسەتە نگریس و زوڵمە مێژووییەکان و پیلانە ڕەشەکانی دوژمنانی دوور و نزیکی نەتەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست، تێکەڵاوییە فەرهەنگییەکان و هاوهەستییەکان بۆ هێما نەتەوەییەکان لە هونەرە جۆراوجۆرەکان و تەنانەت پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی کوردان لە پارچەکانی کوردستان و تەنانەت لە وڵاتانی دوورتر لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست ئەو ڕاستییەمان بۆ دەسەلمێنێ کە کوردەکان فاکتە سەرەکییەکانی بە نەتەوەبوونیان پێوە دیارە و هۆکاری لێکبڵاوییەکەیان پێوەندی بە سیاسەتە بەرژەوەندیخوازانەکانی دەرەوەی کوردستانە نەک بارودۆخی ناوەوەی کوردستان.

ڕەهەندی سیاسی لە هەڵسوکەوتی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ئێنتما هۆوییەتییەکەیەوە سەرچاوە دەگرێ و ڕەهەندی نەتەوەخوازییەکەی دەگەڕێتەوە بۆ لەبەرچاوگرتنی مافی نەتەوەکانی دیکەی نێو جوگرافیای سیاسی ئێران و ڕەنگدانەوەی لە ڕەفتارە سیاسی و خەباتە ڕەواکەی ئەم حیزبەدا. دارشتنی سیاسەتی حیزبی دێموکرات لە چوارچێوەی چالاکییە خۆجێییەکانیدا لە دروشمی ستراتژیکی حیزبدا (دامەزراندنی کۆماری کوردستان لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتی فیدراڵدا) بەتەواوی ڕاڤەکردنی خواستی کوردەکانە لە جوغرافیای کوردستان لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و بە شێوەیەکی گشتگیر بۆتە پێشاهەنگی بزووتنەوەی میللی کوردەکان. بابەتی دێموکراسی لە بەرنامەی کاری حیزبی دێموکراتدا خواستی پێشکەوتووی زەینییەتێکی کراوەی ڕوانگەی ئەم حیزبەیە بە لەبەرچاوگرتنی دوو لایەنی زۆرینە و کەمینە و پێناسەکردنی ئەرکی زۆرینە لەهەمبەر کەمینە و تێگەیشتن لە ڕاڤەکردنێکی گەشەپەسەند و جێگیر لەسەر دوو کۆڵەکەی ئازادی ڕادەربڕین و تەرخانکردنی دۆخێک کە تێیدا بەشداری کەمینە لەلایەن زۆرینەوە بە لەناوبردنی هەموو جۆرە حاشالێکردنێک سەقامگیر بکرێت. ڕەنگە گەیشتن بە دێموکراسی و دێموکراتیزەکردنی کۆمەڵگە ئارمانێکی ئایدیاڵ بێت و گومان لەوەی کە خودی وڵاتانی دێموکراتیک بە گیروگرفتەکانی دێموکراسییەوە گلاون کرابێتە دارەدەستی ڕەخنەگران، بەڵام ڕەخنەگرانی نێو وڵاتێکی وەکوو ئێران مافی ئەو ڕەخنەگرتنەیان پێ نادرێ چونکوو لە وڵاتێکدا دژین کە دێموکراسی بە ڕواڵەتیش تێیدا تاقی نەکراوەتەوە! باوەڕی دێموکراتیک و دێموکراسیخوازی پێویستی بە پێکهێنانی فەزایەکی کراوە و بەستێنێکی گونجاوی دامەزراندنی سیستەمی دێموکراتیک هەیە. ئەو شتەی لە وڵاتانی دێموکراتیکدا دەیبینین لە ئەنجامی پرۆڤە و ڕاهێناندا هاتۆتە دی، کەوابوو دەبێ سیستەمێکی دێموکراتیک بێتە ئاراوە کە توانای بەڕێوەبردنی ئەقڵانییەتێکی دێموکراسیخوازانەی هەبێت بۆ گەیشتن بە فەزایەکی ڕەخنەگرانە، نە ئەوەی کە لە بەستێنی ئایدۆلۆژیایەکی سەرپەرەشتیارانەی ویلایەتی فەقیهـ، دێموکراسی بدرێتە بەر تۆپ.

حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ گەیشتن بە ئاوەها فەزایەکی گونجاو، باوەڕی بە پلۆرالیزمی سیاسی هەیە، ئەم دێموکرات بوونەش لە حیزبدا دەتوانرێ بەم شێوە پێناسە بکرێت: حیزبی دێموکرات هەر شتێکی لە چوارچێوەی خواستی سیاسی نەتەوەی کورددا ویستبێت هەر ئەو شتەشی بۆ باقی ئێتنیک و نەتەوە و تەنانەت گرووپە سیاسییەکان وەکوو بنەمایەکی دێموکراتیک و نەگۆڕ قەبووڵ کردوە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٢ی ئاگۆستی ٢٠٢٢

سەرچاوە
Serchawe

گەلاوێژێک بە تامی بەهار!

ناسر باباخانی

هیچ شتێک لە "خەمۆکیی سیاسی" بۆ نەتەوەیەکی بندەست کوشندەتر نییە، چون خەمۆکی سیاسی کە بەرهەمی نەبوونی هیوا بە دواڕۆژە، خەونکوژە. کە خەون و خولیاش نەما، ئیتر وردەوردە و بەئەسپایی، نەتەوەش دەمرێ!

نەتەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان پێشتر لە چەند قۆناغێکدا بە جۆرێ تووشی ئەم خەمۆکییە بووە، بەڵام بە هۆی خاڵگۆڕانێک لەم قۆناغانەدا، ئاماڵڕۆنێسانسێکی ناسنامەخوازانەی لە ژیانی سیاسی خۆیدا بەخۆوە بینیوە کە دواجار لەم ئازارە کوشندەیە ڕزگاری کردوە.

لە ڕاستیدا خەمۆکی سیاسی جۆرێ لە ئەتۆمیزاسیۆنی لێ دەکەوێتەوە کە پێچەوانەکەشی ڕاستە. ئەتۆمیزاسیۆن بریتییە لە شکاندن و وردکردنەوەی هەر چەشنە ماددەیەک بۆ پاژە پێکهێنەرەکانی واتە ئەتۆم، وەک بچووکترین یەکەی پێکهێنەری ماددە کە بە شێوەیەکی جیا و ڕەها دێ و دەچێ. جین شارپ دەستەواژەی ئەتۆمیزە دەگوازێتەوە بۆ واقیعی هەندێ کۆمەڵگەی جیهانی سێهەم. بە تەعبیری شارپ خەڵکی ئەم وڵاتانە، چەشنێ ئەتۆمیزەیان پێوەدیارە، واتە لەتوپەت کراون، بە جۆرێ کە توانایی هاریکارییەکی ئەوتۆیان بۆ مەبەستێکی هاوبەش نییە. ئاکامی ئەم ئەتۆمیزاسیۆنە دەبێتە هۆی لاوازیی خەڵک و دواجار هیوا و هەستی متمانەبەخۆبوون و هێز و وزەی خۆڕاگرییان لەنێو دەچێ. ڕێک دەکرێ ئەم ئەتۆمیزەبوونە لەنێو

حیزبە سیاسییەکانیشدا بەدی بکەین.

ڕەنگە سازبوونی کۆماری کوردستان تەنانەت بەر لەویش واتە دامەزرانی کۆمەڵەی ژێکاف، خەباتی چەکداری ساڵانی ٤٧-٤٦ی هەتاوی و سەردەمی شۆڕشی گەلانی ئێران، لە گرینگترین قۆناغەکانی ئەم ئامالڕۆنێسانسانە بن، کە بوون بە هۆی ڕەوینەوەی خەمۆکی سیاسی و ئەتۆمیزەبوون لە قۆناغێکی زەمەنی تایبەتدا! بۆیە دەڵێم ڕۆنێسانس چون کارتێکەری و شوێندانەری ئەم ڕووداوانە جگە لە سەردەمی خۆیان تا هەنووکە بە شێوەیەکی بەربڵاو، لە ئاستی تیۆریک و فکری و تەنانەت مەیدانیشدا هەر بەردەوامە. نەک هەر لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەڵکوو لە پارچەکانی تریش! دیارە بێ هیچ شک و گومانێک شانازی ئەم دەسکەوتانەش تەنیاوتەنیا بە بەژنی حیزبی دێموکرات دەبڕدرێ.

حەفتاوحەوت ساڵ کە ئەگەر سێ ساڵەکەی ژێکافیشی - بەحەق - لێ زیاد کەین، هەشتا ساڵ بە سەر تەمەنی حیزبی دێموکراتدا تێدەپەڕێ، حیزبێک کە تا ئێستاش هیچ ڕێکخراوەیەکی سیاسیی‌تر لە هەر چوار پارچەی کوردستان نەیتوانیوە دەسکەوت و شانازییەکانی دووپات کاتەوە، کە بێگومان دیارترینی ئەم دەسکەوتانە دامەزراندنی کۆماری کوردستان (وەک سەرەتای قۆناغی دەوڵەت – نەتەوە) بوو لەسەر بنەمای گوتارێکی نەتەوەیی کە سەرجەم کلیلوشەکانی پێناسەیەک بوون بۆ ئەو ناسنامەیەی کە تا ئاستی لەبیرچوونەوە لایکەم لەنێو کۆمەڵانی خەڵکدا ون ببوو. کلیلوشەکانی ئەم گوتارە بریتی بوون لە: پێشمەرگە، پێشەوا، شەهید، ئاڵا، سەربەخۆیی، ئیستقلال، کۆمار و... ئەم گوتارە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ تا ئێستاش بە سەر گوتاری بەشەکانی تردا زاڵ و دیارە.

جگە لەم دەسکەوتانەی کە وەک ڕۆنێسانێس باسم لێوەکردن، بە دڵنیاییشەوە هیچ حیزبێکی کوردی هێندەی حیزبی دێموکرات تووشی کارەسات نەبووە. لە هەرەسی کۆماری کوردستان و لە سێدارەدرانی پێشەوای نەمرڕا بگرە، تا سەرکوتی بێبەزەییانەی جووڵانەوەی ساڵانی ٤٧ - ٤٦ و دابڕان و لەتبوون و شەهیدبوونی سەرکردە کاریزماکانی و هەروەها دۆخی خەمۆکی سیاسی داسەپاوی ئێستا.

بەڵام بەدەر لەم کارەساتانەی بەسەری هاتووە و بەدەر لەم دەسکەوتانەی وە چنگی خستوە، حیزبی دێموکرات "بەرپرسترین" حیزبی مێژووی نەتەوەی کوردە. ئەم هەست بە بەرپرسیارییەت و مەسئوولییەتە بە تەعبیری شەهید دوکتور قاسملوو، گەورەترین "سەرمایەی کۆمەڵایەتی" لەلای کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بۆ ساز کردوە. خۆ ئەگەر ئەم خۆشەویستییە بێوێنەیەی لەلای خەڵکی ڕۆژهەڵات نەبوایە و پاڵپشتیی ئەم گەلە نەبوایە، دەمێک ساڵ بوو تێداچووبوو. پەیوەندیی نێوان حیزبی دێموکرات و خەڵکی کوردستان هەر لە سەرەتای دامەزرانییەوە تا ئێستا جگە لە ڕەهەندە

ڕزگاریخوازییەکەی وەک بزووتنەوەیەکی میللی دێموکراتیک، سۆز و عـاتیفەیەکی کەموێنەی پێوەدیـارە کە زۆر جـاران خـۆ لە قەرەی چیرۆک و ئەفسانە دەدا و ئەمە بۆتە ڕەمزی هەرمانی حیزبی دێموکرات لە نێو دڵ و زەینی خەڵکی کوردستاندا.

بەڵام کە بێینە حـاڵی حـازر، لە ڕاستیدا ئەم حیـزبە ئێسـتا لە هەر دوو ڕەهەنـدی فکـری و ڕێکخراوەییـدا پێویسـتی بە پێداچوونەوە هەیە. هەم لە ڕوانگەی گوتارییەوە هەم لە سۆنگەی دامەزراوەییەوە، بەتـایبەتی پـاش شۆڕشـی گەلانـی ئێـران جگە لە دەیەی ٨٠ی زایینـی، ئەم قەیرانـانە زیـاتر خۆیـان دەرخسـتوە. بەڵام ئەوەی هیوابەخشـە دوو پتانسیێلی گەورەی نێوخۆی حیزب و نێوخۆی ڕۆژهەڵاتە کە دەتوانێ ببێتە هۆی ڕزگار بوونی لەم قەیرانانە.

یەکەمیان بریتییە لە توانایی و پتانسییەلی نێوخۆی حیزب بـۆ بەخۆداچـوونەوە و خوێنـدنەوەیەکی ڕەخنەگرانە بە تـایبەتی بۆ چارەگەسەدەی ڕابردوو. وەک شەهید دوکتور قاسملوو دەڵێ: "پێشەنگیی و ئاوەڵناوی شۆڕشگێڕیی حیزبێکی سیاسی لەمەوە سەرچاوە دەگرێ کە چۆناوچۆن بۆ هەڵەکانی ڕابردووی دەڕوانێ، حیزبێکی شۆڕشگێڕ نـابێ ترسـی ئەوەی هەبـێ کە بە کـوتنی هەڵەکـانی دوژمـن پێـی شـاد دەبـێ یـان لە ڕادەی بـاوەڕپێکراوییەکەی کەم دەبێـتەوە، بەپێچەوانە دان بە هەڵەنـان و ڕاسـت کردنەوەیـان بـاوەڕپێکراوی حیزب لەنێو خەڵکدا دەباتە سەر و "جیددی" بوون و "بەرپرس" بـوونی حیـزب نیشـان دەدا. ئەمە ڕێک ئەو پنتەیە کە دەبێ سـەرکردایەتیی حیزبـی دێمـوکرات زیـاترین نـرخ و بەهـای پـێ بـدا کە ئەگەر بێتـوو ڕەخنە وەک دیـاردەیەکی ئـاسـایی سـەیر نەکـرێ و چەمکـی وێـکهەڵکردن بەتەواوی نەچـسپێ، ئەگەری چەنـدپات بـوونەوەی ئەزمـوونە تاڵەکان هەر هەیە.

دووەم وەک پێشتریش ئاماژەم پێ کرد ئەم پێگە قورس و قایمە کۆمەڵایەتی و سیاسییەی حیزبی دێموکراتە کە لە نێوخۆی کوردستـاندا هەیەتـی. بـۆ نموونە لە دوایین دابڕانی ئەم حیـزبەدا، خەڵکی کوردستـان نە سـەلماندی و نە پێمل بـوو بەم لێکترازانە، هەربۆیە بەڕاشکاوی جۆرێ لە خەمۆکی سیاسی و ئەتۆمیزەبوونی خەڵک وەبەر چـاو دەهـات چ لە نێوخۆ و چ لە دەرەوە. هەرچەنـد سـەرەڕای ئەم دۆخەش گەلـی کـورد لە ڕۆژهەڵات لە زۆر بوارانـدا چـالاک و پێشـەنگ بـوو و تەنـانەت بـۆ پشـتگیری لە حیـزب، حەماسـەی ٢١ی خەرمانـان دەخـوڵقێنن، بەڵام گوشـارەکانی خەڵـک بـۆ سـەر هەر دوو بـاڵی حیـزب سەلمێنەری ئەم ڕاستییە بوو کە ڕۆژهەڵات دوو دێموکراتی نەدەویست و نـاوێ!

حیزبـی دێمـوکرات بە هـۆی ئەم پتانسییەلە لەنـاخداهەڵگرانەی کە هەیەتـی و بـۆ ئەوەی یەکگـرتنەوەی ئەم جارەیـان بە مەرەدی یەکگرتنەوەکانی پێشوو نەچێ، دەبێ ڕەخنەگرتن و تەنـانەت دەربڕینـی ڕای دژواز بکـا بە میکـانیزمی بەڕێوەبردنـی حیزب. دێموکرات تەنیا حیزبی سکرتێر، دەفتەری سیاسی، کۆمیتەی ناوەندی، کـادر و پێشمەرگە نییە... دێمـوکرات وەک

چۆن لە سەرەتای دامەزرانی، حیزبی تەواوی گەلی کورستان بوو، ئێستاش دەبێ دوکتورینە سەرەکییەکەی ئەوە بێ کە ببێ بە چەترێک بۆ هەمووان و گەورەتر لە حیزبێک خۆی بنوێنێ!

لە کۆتاییدا دەگەڕێمەوە سەرەتای باسەکەم و هیوای ئەوە دەخوازم کە یەکگرتنەوەی دوو دێموکرات ببێتە سەرەتایەک بۆ کۆتایی و ببێتە ئامالڕۆنێسانسێک بۆ سڕینەوەی تەمی خەمۆکی سیاسی و لەناوبردنی ئەتۆمیزەبوونی کۆمەڵگای کوردی و بزووتنەوەی نەتەوەیی.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٢ی ئاگۆستی ٢٠٢٢

ڕەوتناسیی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان (لە دەسەڵاتی میرنشینەکانەوە هەتا ژێکاف)

شاڕوخ حەسەنزادە

[ڕەوتی سیاسیی کورد لە ڕۆژهەڵات، سەرەتا بە بزووتنەوەی شێخەکان لە کۆتایی‌هاتن بە دەستەڵاتی میرنشینە کوردەکان و بۆشایی نێوان کۆمەڵگە و درێژەی ڕەوتی سیاسیی کورد دەست پێ دەکا و دواتر بە دامەزرانی یەکەم ڕێکخراوی کوردی پەنگێکی بەرۆژ دەداتەوە و لە دامەزرانی دووهەم ڕێکخراودا دەگاتە سەرچڵەپۆپەی داخوازییە شۆڕشگێڕییەکانی خۆی. حیزبی

دێموکراتی کوردستان وەک یەکەم حیزبی مۆدێرن، ڕەوتی خەباتی کورد لە ڕۆژهەڵات دەگرێتە دەست و ڕیالیستیییانە درێژە بە خەبات دەدا.]

ڕەوت بریتییە لە دامەزراوە، کۆمەڵە و گرووپێکی دیار کە بێجگە لە بناخەی هزری، جۆرێک ڕەوشتی کۆمەڵایەتیشی هەیە. (خسروپناه، ١٣٨٨) ڕەوتەکان سێ تایبەتمەندیی سەرەکییان هەیە کە بریتین لە:

١- کۆمەڵایەتیبوون و هەبوونی جۆرێک لە ڕەوشتی تایبەتیی کۆمەڵایەتی.

٢- بوونی دامەزراوە و کۆمەڵە.

٣- هەبوونی بیرۆکە، هزرێکی بەرچاو و دیار و هەڵسوکەوتی تایبەت بە ئەو.

کە وابوو ڕەوتناسی بریتییە لە ناسینی وێژمان، چلۆنایەتیی بیچمگرتن، ناساندنی دامەزرێنەران و کەسایەتییە ناسراوەکان، هەروەها کاریگەرییان لەسەر دامەزراوە، گرووپی هزری، کولتووری، سیاسی و ئابووری هەیە. ڕەوتێکی سیاسی بە مانای شەبەنگێکی بەربڵاوی هزری، ئایدئۆلۆژی، سیاسی و بڕواییە. ڕەوتێکی سیاسی مێژوویەکی دیاری هەیە و لایەنەکانی گووران هەتا گەشە و ئامانج و شێوازی خەباتی سیاسیی خۆی دەناسێنێ.

به شێوەیەکی گشتی ڕەوتە کۆمەڵایەتییەکان بە سەر چوار لێڕوانین دابەش دەبن:

١- ڕەوتی هزری؛ دامەزراوە و کۆمەڵەیەکی کۆمەڵایەتیین کە لەسەر بناخەی هزر و ڕوانینی زانستی هەڵچنراوە و زیاتر لە بەستێنی بیر و ئەندیشەدا چالاکن.

٢- ڕەوتگەلی کولتووری؛ دامەزراوە و کۆمەڵەیەک کە بەر لەوەی باس لەسەر پرسگەلی فەلسەفی و کەلامی بکەن، چالاکی کولتووری و پڕۆپاگەنداییان هەیە و زۆرتر لەسەر فەرهەنگ و کولتوور کار دەکەن.

٣- ڕەوتی سیاسی؛ دامەزراوەیەکی کۆمەڵایەتییە کە ئاراستە و چالاکییەکانی سیاسییە و زۆرتر لە بەستێنی سیاسیدا کاریگەریی هەیە.

٤- ڕەوتی ئابووری؛ ئەو دامەزراوانەی ڕوانینیان ئابوورییە و لەم بوارەدا چالاکن.

یەکێک لە کارکردەکانی کۆمەڵناسیی سیاسیی ڕەوتی سیاسی، شکڵدان بە دامەزراوە کۆمەڵایەتییەکانی سەقامگیرە کە گووڕانی لەنێو کێشمەکێشی سیاسی بە ڕوانگەی"گرامێشی" مەمنوونی "هەژموونییە"، کەوابوو ئەمرێکی سیاسییە (خرم شاد، سادات،

١٣٩٢).

ڕەوشی جۆراوجۆر بەستێنی دامەزراندنی ڕەوتەکان وێنا دەکەن، ناسین و شرۆڤەی دۆخی بەر لە هەبوونی ڕەوت بنەمای ناسینی لایەنی هزری و مێژوویی پێک دێنێ. لە کوردستانی ڕۆژهەڵات هاتنی زاراوەکانی سیاسی و خۆخستنە سەر مێشک و زاران (سوسیالیزم، کۆمۆنیزم، ناسیۆنالیزم، دێموکراسی و...)، شەڕە مەزنەکانی یەکەم و دووهەمی جیهانی و مەودای نێوانیان، ڕەوشی هەڵسوکەوتی دەسەڵاتی سیاسی، دۆخی کۆمەڵگە بەستێن بۆ سەرهەڵدانی ڕەوتێکی پڕکاریگەر خۆش دەکا. ڕەوتناسیی سیاسیی دەرکەوتنی بیری نەتەوەیی بەشێکی بۆ هاتنی چەمکگەلی وەک ناسیۆنالیزم، دێموکراسی، کۆمۆنیزم، سۆسیالیزم و... لە ڕۆژئاوا بۆ ڕۆژهەڵات و لەوێشەوە کوردستان دەگەڕێتەوە. ئەگەر لە فەڕانسە "مۆنتێسکیۆ"، "ژان ژاک ڕۆسۆ" ئاوانگاردی هزری سیاسیی سەردەمی خۆیان بوون، "جێفرسۆن" و "توماس پین" لە ئەمەریکا و "جێرمی بێنتام" و "گلادستۆن" لە ئینگلیس، "گاریبالێدی"، "مێزینی" لە ئیتالیا لە مەزنترین تیۆریسیەنەکانی ناسیۆنالیستی و پێکهاتنی جۆرێک لە نۆرمی نوێی سیاسی و ڕوانینی تایبەت بە جیهانبینی ئیتالیایی بوون و، "بیسمارک" لە ئاڵمان ئاڵاهەڵگری نەتەوەگەرایی بووە. ئەگەر لەسۆنگەی لەمێژەبوونی، باسی ئەحمەدی خانی و میرشەرەفخانی بدلیسی لە کوردستان و نەبوونی نەزمێکی سیاسیی بەرچاو لە میرنشینەکانی نەکەم، ناکرێ ماڵباتی بەدرخان، بزووتنەوەکانی شێخ عوبەیدوڵڵا، سمایل ئاغا و... نەهێنینە بەرباس کە ئاڵوگۆڕێکی گەورەی فکریی لە دەزگای بیرکردنەوە و ئاستی وشیاری نەتەوەیی کۆمەڵگەی کوردی ڕۆژهەڵات کردەوە.

کاتێک دەسەڵاتی میرنشینەکان نامێنن، بۆشایەکی سیاسی ئەمنی بوروکراتیک ڕوو دەدا، شێخەکان بە تەکیە و دامەزراندنی خانەقاکان دێنە مەیدان و تەنانەت جڵەوی دەسەڵاتی سیاسی و بزووتنەوەکانیش دەگرنە بەدەست. دوو تەریقەتی گرنگی کوردستان "قادری" و "نەقشبەندی"، لە شکڵگرتنی نوێی ڕەوتی سیاسیی کورددا ڕۆڵی بەرچاویان گێڕاوە کە پشکی تەریقەتی نەقشبەندی لەم ئاستەدا زۆرترە. مەودای نێوان شەڕی یەکەمی و دووهەمی جیهانی، ئەو ڕێککەوتننامانەی "سایکس پیکۆ"(١٩١٦ز)، "سێڤەر"(١٩٢٠ز) و "لۆزان"(١٩٢٣ز)، شۆڕشەکانی کورد لە سەدەی نۆزدە و بیست هەموویان سەرەتا بە دەستپێکی ڕوانینێکی "نەتەوەیی - ئایینی" دواتر ڕەوتی چەپ(سۆسیالیزم - کۆمۆنیزم) و (ناسیونالیزم - نەتەوەیی) کاریگەریان لەسەر بیچمگرتنی سێ ڕێکخراوی "ح. ا. ک "(حیزبی ئازادیی کوردستان ١٩٣٨)، "ک. ژ. ک" (کۆمەڵەی ژیانەوەی کورد ١٩٤٢) و "ح. د. ک"(حیزبی دێموکراتی کوردستان ١٩٤٥) هەبووە.

هەر کردەوەیەک دژکردەوەیەکی هەیە، هەموو ئەو نەهامەتی و کردەوە دژە کوردانەی، دەورانی بیست ساڵەی دەسەڵاتی پڕ لە زوڵم و خەفەقانی ڕەزاشا، پڕۆژەی قاڵکردنەوەی کورد و شوڤێنیزمی فارس (گۆڕینی ناوی شار و ئاواییەکان،

بەراوەژووکردنی مێژوو و چەواشەکاری، دژایەتی لەگەڵ کولتووری ڕەسەن و خۆماڵیی گەلی کورد و پێداگری لەسەر زوڵم و ستەمی نەتەوەیی، سەرکوتی شۆڕشەکانی کورد، (سمکۆ لە ورمێ و شنۆ، جافرسوڵتان لە هەورامان، حەمەڕەشیدخانی بانە، مەحموودخانی کانی سانان لە مەریوان، مەلا خەلیل گۆڕئومەری (١٣٠٧-١٣٠٨)، بیرهۆ و فەرزەندە لە ناوچەی ماکۆ) هاوکات دەگەڵ گۆڕینی بیروهزری کۆمەڵگە بەنیسبەت پرسی نیشتمان و نەتەوە بوونە دنەدەری ڕەوتی سیاسیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان.

حیزبی ئازادیی کوردستان ١٩٣٨

لەگەڵ دەستپێکی شەڕی جیهانیی یەکەم (١٩١٤ - ١٩١٨ز) سپای ڕووسیە خۆی دەخزێنێتە ئێران و تەنانەت لە بەشێکی خاکی ئێراندا دەگەڵ عوسمانلییەکان دەکەوێتە شەڕ و پێکدادان. لە ناوچەی موکریان و بەتایبەت لە شاری مەهاباد کەسانێک دەکەونە ژێر کاریگەریی بانگەشە و بیروبۆچوونی ئەو ئەفسەرانەی کە لایەنگری حیزبی سۆسیال دێموکراتی (کۆمۆنیست)ی ڕووسیە بوون و لە سپای ئەو وڵاتەدا بوون. سەرۆکی ئەمانە کەسێک بوو بە ناوی "حەمە هەتیو". ئەوانە بە بەڵشەڤییەکانی مەهاباد ناوبانگیان دەرکرد و دروشمەکەیان ئەوە بوو کە دەبێ، فەقیر و هەژار سەرکەوێ و دەوڵەمەند نەمێنێ (بازیار، ٢٠١٩). دواتر کرماشان وەک شوێنی دەرکەوتنی سۆسیال دێموکراسیێ لێ دێ و "ئەبولقاسم لاهووتی" ڕۆڵی بەرچاوی هەبووە لە جووڵە سیاسییەکانی سۆسیالیستە چەپەکان و لەلایەکی تریش چالاکییەکانی حیزبی توودە لە کوردستان و خۆ بەخاوەنکردنی پرسی کورد ڕەوتی چەپی بەسەر فەزای کوردستاندا زاڵ کرد و ئیدی هێدی هێدی ڕەنگی ئایین و سەرکردایەتیی شێخ و ئاغا کە پێشتر جڵەوی بزووتنەوەکانی کوردیان لەدەستدا بوو، کاڵ دەبێتەوە.

یەکەم ڕێکخراوی سیاسیی کورد لە ڕۆژهەڵات لە هەلومەرجێکدا دامەزرا کە سیاسەتی نەتەوەسازی و یەکڕەنگکردنی کولتووری، ئاسیمیلەکردنی نەتەوەکانی غەیرە فارسی ڕەزاشا لە ئێران، تێکشکانی بزووتنەوە خێڵەکی و چەکدارییەکانی کورد، بوونە هۆکاری دامەزراندنی یەکەم ڕەوتی ڕێکخراو بە ناوی "حیزبی ئازادیی کوردستان" کە لە پووشپەڕی ١٣١٧ لەنێو ئەو هۆکارانەی باسمان کرد هەڵقوڵا. لەبەر نهێنی بوونی کار و چالاکییەکانیان هەروەها ڕەوشی پۆلیسی و پڕمەترسیی ئەو قۆناغە ناوی دامەزرێنەرانی بەتەواوی ڕوون نییە، بەڵام ناوی بەشێکیان بۆ ئێمە ئاشکران کە بریتین لە "حوسێن فروهەر (زێرینگەران)، کەریم یاهوو، مەحموود ڕابتی، حوسێن میکائیلی، محەمەد نانەوازادە، بە سەرۆکایەتیی ڕووناکبیری مهابادی عەزیز مەلا زەندی کە دوکتور عەزیز زەندی و عەزیز ئەڵمانییش بەناوبانگ بوو (سەردەشتی، ٢٠١١).

هەر زۆر زوو ناکۆکیی فکری لەنێو ئەو حیزبە بووە هۆی هەڵوەشانەوەی و دابەشبوونی بەسەر دوو بەرە. عەزیز ئەڵمانی کە

سەردانی ئەڵمانی کردبوو و لە نزیکەوە شاهیدی پێشکەوتنەکانی ئە وڵاتە بوو، لەلایەک و لەلایەکی تر عەبدوڵرەحمان زەبیحی و حوسێن فروهەر بوون کە بەلای سۆڤیەتدا شکانەوە (باباخانی ١٣٧٨). بەرنامەی ئەم حیزبە لە ٢٨ خاڵدا گەڵاڵە کراوە و لایەنی سیاسی، ئابووری، کۆمەڵایەتی و کولتووری لەخۆ دەگرێ (بازیار، ٢٠١٩). شکڵگرتنی یەکەم ڕەوتی ڕێکخراو بە تەکووزییەکی نیوەدیار دەگاتە حیزبێکی دێموکراسیخوازی ئانتی فاشیزمی پێشکەوتنخوازی کوردستانی. ئەوان بڕوایان بە کوردستانێکی ئازاد، فرە نەتەوە، فرەزمان و کولتووره کە تەواوی نەتەوەکانی کورد و ئاسووری و ئەرمەن لە سایەی کۆمارێکی عەلمانی و سێکۆلاردا ئازاد بن.

بە ورد بوونەوە لە مەرامنامەی ئەو ڕەوتە دەردەکەوێ کە لایەنگری لە "چینێکی" (زاراوەیەکی سیاسییە کە مارکس دایهێناوە) ڕەنجبەران و کرێکاران دەکا، دامەزراندنی مەجلیس و ئەنجوومەنی ڕەنجبەران و کرێکاران لە هەموو شوێنێک بە مەبەستی ئازادی و دژ بە دیکتاتۆڕی و دامەزراندنی هەرەوەزییەکان و هەلوەشاندنەوەی هەموو کۆت و بەند و ئیمتیازێک کە ژیانی جووتیاران نائاسوودە دەکا، هیچ گومانێک ناهێڵێتەوە کە یەکەم ڕێکخراوی سیاسی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ڕەوتێکی چەپ بووە (بازیار، ٢٠١٩).

کۆمەڵەی ژیانەوەی کورد

دوای دەستپێکردنی شەڕی جیهانیی دووهەم ٩ی خەرمانانی ١٣١٨، یەکی سێپتامبری ١٩٣٩ وڵاتی ئێران بێلایەنیی خۆی لەو شەڕەدا ڕاگەیاند، بەڵام بە دوو هۆکاری بەربڵاویی سنوورەکانی ئێران دەگەڵ یەکیەتیی سۆڤییەت و دەرگیربوونی شووڕەوی دەگەڵ ئاڵمان ئەم بێلایەنییە سست بوو. سپای "هاوپەیمانان" بە پاساوی بوونی سیخوڕانی نیزامیی ئاڵمانی لە ئێران ئەو وڵاتەیان داگیر کرد. دوابەدوای یەکگرتنی ئینگلیس و شوورەوی لەپاش هێرشی ئاڵمانی نازی بۆسەر سۆڤیەت و پێویستی ئەم وڵاتە بە یارمەتییەکانی ئەمریکا و ئینگلیس بۆ بەرەکانی شەڕ لە شوورەوی، هاوپەیمانان بڕیاریان دا لە کۆلیدۆڕی ئێران کەڵک وەرگرن، هەربۆیە ئەو هێزانە لە ٢٥ی ئوتی ١٩٤٥ هێرشیان کردە سەر ئێران و ئەم وڵاتەیان گرت. لە ڕۆژی ٣ی خەرمانانی١٣٢٠، سەرەتا هێزەکانی شوورەوی لە باکوور و ڕۆژهەڵات بە ئاسمان و زەویدا هێرشیان کردە سەر ئێران، دواتر هێزەکانی بریتانیا لە باشوور و ڕۆژئاوا داگەڕان و هەموو شارەکانی ئێرانیان بەهاسانی دەستبەسەر دادەگرت و هەردووک وڵات بەرەو تاران ملی ڕێگایان گرتەبەر. ئەرتەشی ئێران خێرا دارما. ڕەزاخان بە زەختی وڵاتانی هاوپەیمان بەتایبەت بریتانیا وازی لە دەسەڵات هێنا و دوای گرژی و چەقەیەکی زۆر بەو ئاکامە گەیشتن کوڕەکەی ڕەزاخان واتە حەمەڕەزا کە جێگرەوەی پێشووشی بوو، بکەنە خونکاری ئێران.

دوای کۆتاییهاتنی شەڕی جیهانی دووهەم لە ساڵی ١٩٤٥دا سپای بریتانیا بەپێی ڕێکەوتنێک دەگەڵ ئێران، ئەو وڵاتەی چۆڵ کرد، بەڵام هێزەکانی سپای سووری شوورەوی ئەو ڕێکەوتنەیان لا پەسەند نەبوو و لەو وڵاتە مانەوە هەتا دوو ناوچەی جوغرافیای ئازەربایجان و کوردستان دەوڵەتی سەربەخۆی خۆیان لێ ڕاگەیاند. لە ساڵی ١٩٢١دا پاش کودتایەکی نیزامی کە بە یارمەتیی ئینگلیس هاتە دی، ڕەزاخان هاتە سەر کار و ساڵی ١٩٢٣ لە تاران تانجی خونکاری لەسەر نا و زنجیرەی پاڵەوی ڕاگەیاند.

ڕووکاری ئاوەڵایی سیاسی لە تەواوی وڵاتی ئێراندا کاتی بەسەر چوو. دەسەڵاتی ناوەندی ئێران لە تاران هێزی گرت و پشووی لە هەمووان بڕی. لە سەردەمی دیکتاتۆریی بیست ساڵەی ڕەزاشادا زۆرداریی نەتەوەیی گەیشتە ئەوپەڕی خۆی و شۆڤینیزمی فارسی ئێرانی و "یەک وڵات" – "یەک نەتەوە" بوو بە سیاسەتی فەرمیی ڕێژیمی پەهلەوی و گەلانی غەیرە فارسی نیشتەجێ لە بانووی ئێران ئەو ناوە دەستکردەی تازە داتاشرابوو، خرانە ژێر توندوتیژترین ستەمی نەتەوەیی.

سرووشتیە لەهەمبەر ئەو هەمووە زوڵم و غەدرە دژکردەوە هەبێ، ڕەخسانی هەلی شەڕی جیهانیی دووهەم ئەو دەرفەتەی بۆ کورد ڕەخساند کە لە نەبوونی دەسەڵاتی پتەوی شا لە ناوچەکە بەتایبەت ناوەندی ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئینگلیس لە باشوورەوە هەتا لای لۆرستان و ئیلامی گرتبوو و لە باکووریشەوە هەتا نزیک ورمێ دەدەست هێزەکانی شوورەوی دابوو بزاڤی مافخوازانەی کورد سەرهەڵدەنەوە.

"دەوڵەتی ئێران بەرنامەی ئەوەی هەبوو کە کوردەکان لە ناوچەی ورمێ چەک بکا، زەختێکی زۆریان بۆ دێنێ، ئینجا ژاندارمی ئازەری شیعەمەزەب بە کرێ دەگرێ، لە ئاوریلی ١٩٤٢ ڕەوشی ئەو ناوچانە زۆر ئاڵۆز دەبێ و سەرهەڵدان و پشێوی درووست دەبێ. لەو نێوەدا بەرەنگاری و تێکهەڵچوون ڕوو دەدا، لە ڕۆژی ٢٨ی ئاوریلی ١٩٤٢دا (هەشتی بانەمەڕی ١٣٢١) عێل و عەشیرەتەکانی کوردی نیشتەجێی دەڤەر و ناوشاری ورمێ خۆپیشاندانێک لە شەقامەکانی ورمێ بەڕێوە دەبەن کۆچیرا، ١٣٦٩کوردەکانی باژێری ورمێ چەند داخوازییەکی تەواو مەدەنیانەیان لە کاربەدەستان و کونسولی شوورەوی لەو ناوچەیە هەیە کە بریتین لە:

١- زمانی کوردی لە مەدرەسەکاندا بخوێندرێ.
٢- تەواوی ژاندارمی بەینی شارەکانی خۆیە و مهاباد دەبێ لەو ناوچەیە بچنە دەرێ.
٣- کوردەکان دەبێ لە کاروباری نەتەوایەتیدا ئازاد بن.
٤- دەبێ نوێنەری کوردان لە هەموو ئیدارە و ئۆرگانەکانی دەوڵەتیدا هەبن و لە مەدرەسەکانیش جێگیر بن.

سەرچاوە
Serchawe

٥- کوردەکان دەبێ لە هەڵگرتنی چەک ئازاد بن.

٦- هەروەها داوای ئازادکردنی ٢٠ کەس لە گیراوانی خۆیان دەکەن کە لە بەندیخانە دان.

دوای ئەو داواکاریانەی کوردانی ورمێ لە هێزی شوورەوی، لە سێپتامبری ١٩٤٢ واتە ٣ی خەرمانانی ١٣٢٠ کۆنفرانسێک لە شاری شنۆ بە بەشداریی ئاغا و سەرۆکە کوردەکانی لای خوارووی رۆژئاوای ورمێ و باکووری کوردستانی ئێران بۆ ماوەی چەند رۆژ بەرێوە دەچێ، لەم کۆبوونەوەیەدا کە دوور لە چاوی ئینگلیسەکان و بە پاساوی زەماوەندی کوڕی قەرەنی ئاغای مامەش گیرابوو، بەرپرسە کوردەکان بە هیچ ئاکامێک و یەکیەتییەکی ئەوتۆ ناگەن.

"سەرلەشکر ئەحمەد زەنگەنە، یەکێ لە ئەفسەرانی باڵای لەشکری ٤ی رەزائییە لە ژێر سەردێری "لەهەمبەر بارودۆخی رەزائییە لە ساڵی ١٣٢٠ـدا" نووسیویەتی: دوای هەڵوەشانی لەشکر لە شەهریوەری ١٣٢٠، رەزائییەش وەکوو زۆر ناوچەی تری وڵات ئارامی و ئاساییشی بیست ساڵە بۆ نائەمنی و شێوان گۆڕا، بەشێک لە ئاژاوەخوازانی ناوچەی رەزائییە وەکوو، عومەر شەریفی عومەرخانی شکاک لە ناوچەی سۆما و برادۆست سەرووی رەزائییە، رەشید بەگی جەهانگیری لە ناوچەی تەرگەوەڕ و مەرگەوەڕ لە مەڵبەندی رۆژئاوای رەزائییە، زێرۆ بەگی بەهادوری لە ناوچەی بالانیش و ناوچەکانی خوارووی رەزائییە، تەها هەرکی لەناوچەی دۆڵی خوارووی رزائییە" کەوتبوونە ژێر کاریگەریی بێگانە و ئەفسەرانی یەکیەتیی سوڤیەت"(مستەفا ئەمین، ١٩٩٣). ئەم بارودۆخە وا رێکەوت بۆ ئەوەی یەکەم رێکخراوی تۆکمە، مۆدێرن و نەتەوەیی بەتەواو مانا بە ناوی "کۆمەڵەی ژیانەوەی کورد" ک.ژ.ک لەسەر دارووپەردووی حیزبی ئازادی کوردستان پێک بێت. دامەزرێنەرانی کۆمەڵەکە یازدە کەس بوون کە لە رۆژی ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢١دا (بەرامبەر بە ١٦ای ئوتی ١٩٤٢) لە مەهاباد کۆبوونەوە و کۆمەڵەی ژێکافیان دامەزراند. ئەو یازدە کەسە بریتی بوون لە: حوسێن فروهەر، عەبدوڵڕەحمان زەبیحی، عەبدوڵڕەحمان ئیمامی، عەبدوڵقادر مودەڕسی، نەجمەدین تەوحیدی، محەمەدی نانەوازادە، عەلی مەحموودی، محەمەد ئەسحابی، عەبدوڵڕەحمان کیانی، سەدیق حەیدەری و قاسمی قادری(قاسملوو، ١٩٨٨). ئەم دامەزراوەیە وەک رێکخراوەیەکی نهێنی چالاکیی دەکرد و هەر لە سەرەتای دامەزراندنەوە کوردانی باشوریش تێیدا بەشدار بوون".

ساڵی ١٩٤٢حیزبی هیوا کە ئەوسا بەهێزترین رێکخراوی چەپی سیاسی لە کوردستانی عێراقدا بوو؛ دوو کەس لە ئەندامە شارەزاکانی خۆی؛ واتە "میرحاج ئەحمەد و مستەفا خۆشناو"، کە هەردووکیان ئەفسەر بوون بۆ درووستکردنی پێوەندی و هاوکاری و هاوخەباتی لەگەڵ کوردەکانی خۆرهەڵات نارده کوردستانی ئێران. دوای پێوەندیکردن دەگەڵ چەندین کەس لە رۆژی ٢٥ی شەهریوەر خەرمانانی ١٣٢١ دەستەیەک لاوی سابلاغی لە باخی حاجی داود لە نزیک چۆمی سابلاغ بە ئامادەبوونی نوێنەرانی حیزبی هیوا، میرحاج و مستەفا خۆشناو بۆ پێکهێنانی رێکخراوێکی سیاسی کورد کۆبوونەوە.

لە مانگی بانەرمەڕی ١٣٢٢ی هەتاوی کۆبوونەوەیەک وەک کۆنگرەی یەکەمی کۆمەڵە پێکهات. لەم کۆنگرەیەدا کە لە چیای "خوداپەرەست" گیرابوو ، نزیکەی سەد کەس بەشدار بوون؛ بڕیار درا کۆمەڵە بیروڕای خۆی لە گۆڤارێکدا بڵاو بکاتەوە. کۆمەڵەی ژێکاف ڕێکخراوێکی ناسیۆنالسیتی و نیشتمانپەروەر بوو و خواستی سەرجەم چین و توێژەکانی کوردی وەک بەیداخێک بەرز کردبۆوە بەڵام لەبەر نهێنی‌بوونی، نەیدەتوانی بەئاشکرا ئەوە ڕابگەیەنێت. هەر بۆیە لە یەکەم هەنگاوەکانیدا دەستی بە بڵاوکردنەوەی گۆڤاری "نیشتمان" کرد(قاسملوو، ١٣٦٧)

ئەو ئایدئۆلۆژییەی کە سەران و دامەزرێنەرانی کۆمەڵە بینای کارەکەیان لەسەر دامەزراندبوو، لە کۆنگرەی دووهەمیدا دانی پێدانرابوو. لە بەندێکی مەرامنامەی کۆمەڵەکەدا دەڵێ: کۆمەڵەی ژی- کاف لە سەر چوار کۆڵەکەی ئیسلام، کوردایەتی، مەدەنییەت، سوڵح و ئاشتیخوازیدا ڕۆنراوە.

یەکێک لە ئەسڵ و ئەستوونە بەهێزەکانی دامەزراندن و فەلسەفەی وجودیی ژێکاف، باوەڕ بە ئاشتی و مەدەنییەت بووە، ڕەنگبێ دامەزرێنەرانی بەشێوەی ئاکادێمی و هەنووکە؛ زانیارییان لەسەر کۆمەڵگەی مەدەنی و شێوازەکانی کاری سڤیلی نەبووبێ کە زۆر سرووشتییە، بەڵام باوەڕی قووڵی بەرپرسان و خەباتکارانی کورد بە چەمکی مەدەنییەت لە مێشک و نەستیاندا هێلانەی چنیبوو!

ئەوەی کە ڕوونە پێگەی چینایەتیی دامەزرێنەرانی (ک.ژ.ک)ە کە سەر بە کوردی شارنشینی وردە بورژوازی بوون(وەلی، ١٩٩٥). ئەوە یەکەم کۆمەڵەی نەتەوایەتیی کورد بوو کە دامەزرێنەرەکانی شێخ و ئاغاکان نەبوون، بەڵکوو زۆربەیان لە چینی ڕووناکبیر و بازرگان و زانایان بوون. ئەمانە چینی تێگەیشتووی کۆمەڵگەی کوردین کە تەنیا بۆ مافەکانی خۆیان هەوڵیان نەدەدا بەڵکوو لەگەڵ مافی گشتیی نەتەوەکەیان بوون(مەکداول، ٢٠٠٣)

کۆمەڵەی ژێکاف لە یەکەم ژمارەی "نیشتمان" بڵاوکراوەی بیری ئەم ڕێکخراوەدا سەبارەت بە ئامانجی ئەم ڕێکخراوەیە دەنووسێ: "ئەی برای کوردی خۆشەویست: کۆمەڵەی ژێکاف بەپێچەوانەی هەموو بەرهەڵست و قۆرت و چەڵەمێکی وەکوو دوژمنایەتی خۆبەخۆ، دووبەرەکی و خۆخۆری، پووڵپەرەستی و بێگانەدۆستی کە لە ڕێگای پێشکەوتن و سەرکەوتنی کورددا هەیە، بە هەموو هێز و توانای خۆی تێدەکۆشێ تا زنجیر و کەڵەپچەی دیلی و ژێردەستی لە ئەستۆی نەتەوەی کورد داماڵێ و لەم کوردستانە لەت و کوتەی ئێستادا کوردستانێکی گەورە و ڕێکوپێک بێنێتە بەرهەم کە هەموو کوردێک بە سەربەستی تیا بژی(نیشتمان، ١٣٢٢).

سەرچاوە
Serchawe

هێمنی موکریانی کە خۆی ئەندامی چالاکی ژ - ک بووە و لە نووسەرانی نیشتمان بووە، دەڵی: ئەندامانی کۆمەڵە لە هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵی کوردەواری پێکهاتبوون و جیاوازیی بیروڕای سیاسی و فەلسەفییان هەبوو، ئەگەر چاوێک بە ئۆرگانی کۆمەڵەدا بخشێنین ئەو ڕاستییەمان بۆ دەردەکەوێ. بەلام، بیروباوەڕی کۆمەڵە لەسەرەتای دامەزرانییەوە تا هەڵوەشانەوەی لەسەر دەستی قازی محەممەد، بیروباوەڕێکی نەتەوەخوازی ڕاستڕەوانە بوو بە درێژایی ماوەی هەڵسووڕانی وەک ڕێکخراوێکی ڕیفۆرمیستی نەریتپارێز خۆی نواندوە(ئەسەسەرد، ٢٠١٢). نێوەڕۆکی ئایدئۆلۆژیی کۆمەڵەی ژێکاف زۆرتر دەربڕی بابەتی کۆمەڵایەتی-ئابووری پەیوەندیدار بە ستراکچەری چینایەتی کۆمەڵگەی کوردستان بوو.

گۆڕانکارییەکان یەکجار زۆر خێرا بوون. جیهان بەرەو ئاڵوگۆڕێکی مەزن هەنگاوی دەنا، شۆڕشی گەلانی دونیا دژ بە فاشیزم و دیکتاتۆری پەرەی سەندبوو، "کۆمەڵەی دەوڵەتەکان" هەم ژمارەیان زیاتر دەبوو هەمیش بەرەو ڕێکخراوێکی مەزنتر و ڕێکوپێکتر دەچوو کە دوایی بوو بە "ڕێکخراوی نێودەوڵەتی". ولاتی ئێران گۆڕانێکی نێوخۆیی بەسەردا هات و لەلایەکی دیکەوە لەو بارودۆخە گرینگەدا چالاکییەکانی کۆمەڵە بەرینتر ببوونەوە. بەڕێوەبەرانی دەبوو بەرێکوپێکی چالاکییەکان بەرنە پێش و پێویستیان بە سیاسەتێکی دیاریکراوتر و لاستیکی هەبوو. هەروەها دەبوو ڕێکخراو مەندتر، یەکگرتووتر، خاوەنپلان بۆ بەرەوپێش ڕۆشتنی ڕوونتر، سیاسەت و دوورەدیمەنی ستراتیژی خۆیان دارێژنەوە. سەرکردایەتیی کۆمەڵە باش لەو ڕەوشە ئاگادار بوون، هەربۆیە هەوڵێکی نوێیان دا بۆ دامەزراندنی هێزێکی سیاسیی مۆدێرن و بەرفرەوان. دوای سێ ساڵ لە پێکهێنانی ڕێکخراوی ژێکاف، لە ڕێکەوتی ١ی خەزەڵوەری ١٣٢٤ لە شاری مەهاباد حیزبی دێموکراتی کوردستان دامەزرا.

ئەگەرچی یەکەمین بەیاننامەی خۆناساندنی حیزب بە خەڵک و دانانی یەکەمین مەرامنامەی و هەوڵی کۆنگرە لە سەرەتای مانگی ئۆکتۆبەردا بوو، کەچی حیزبی دێموکرات هەموو ساڵێک لە ڕۆژی ٢٥ی گەلاوێژ جێژنی دامەزراندنی خۆی دەگێڕێ! هۆکارەکەشی ئەمەیە کە حیزبی دێموکراتی کوردستان خۆی بە درێژەی ک.ژ.ک دەزانێ. بە قەولی هەژاری موکریانی حیزبی دێموکرات لەسەر داروپەردووی ژ.ک دادەمەزرێ(بازیار، ٢٠١٩). ئەگەرچی ئەو حیزبە نوێیە لە ئەزموونەکانی کۆمەڵە سوودی وەردەگرت، بەڵام لە سیاسەت، ڕوانین و چالاکییەکانیدا زیاتر خۆی دەگەڵ ڕەوشی مەوجود هاوئاهەنگ دەکرد.

حیزبی دێموکراتی کوردستان لە یەکەم هەنگاوی خۆیدا بەیاننامەیەکی بە زمانی کوردی و فارسی لە هەشت بەنددا گەلاڵە کرد و بڵاوی کردەوە کە زیاتر لایەنی ناسیۆنالیستی و نەتەوەیی لەنێو سنوورەکانی ئێرانی پێوەدیارە. دەگەڵ ئەوەیکە "حدک" لەسەر بناخەکانی "ک.ژ.ک" دامەزرابوو بەڵام بەرنامە هەشت خاڵییەکەی لەچەند لایەنەوە جیاوازیان دەگەڵ بەرنامەی "ک.ژک" هەبوو. ژێکاف باسی لە وەسەریەکخستنەوەی کوردستانی گەورە کردبوو، بەڵام "حدک" لە چوارچێوەی

سنووری ئێراندا خودموختارییەکی نیمچە سەربەخۆی لە خاکی ئێراندا دەویست. سەرکردەکانی "حدک" باش لە واقعی ڕەوشەکە تێگەیشتبوون و دەیانهەویست سەرەتا بناخەیەکی تۆکمە بۆ گەیشتن بە ئامانجە بەرزەکانی ژێکاف دابمەزرێنن بۆیە خۆیان لە درووشمی قەبە و بریقەدار دەپاراست. بۆ وێنە حیزب لەگەڵ ئاوڕدانەوە لە ژیانی جووتیارانی کوردستانیشدا هەوڵ دەدا بۆ ڕۆژگاری ئەوسای کوردستان ڕێگەچارەسەرییەکی مامناوەندی بدۆزێتەوە، واتە نە لە ئاست ژیان و بەڕیوەچوونیان بێدەنگ بێ و نە خۆ لە خانەی دروشمێکی ڕادیکاڵی وادا دەبینێتەوە، هەربۆیە لە مادەی پێنج دا دەنووسێ: دەبێ لەسەر ئەساسی قانوونێکی گشتی لە نێوان لادێی و خاوەن موڵکدا ڕێکەوتنێک پێک بهێندرێ و دواڕۆژی هەردوولا دابین بکرێ(ئەییووب زادە، ٢٠٠٨).

ئەو ڕووداوە خێرایانە بە جۆرێک بوون دوای پێنج مانگ لە ڕاگەیاندنی حیزبی دێموکراتی کوردستان، دەوڵەتی کوردی حکوومەتی کۆماری کوردستان لە ٢ی ڕێبەندانی ١٣٢٤ ڕاگەیەندرا و قازی محەمەد کە پێشەوای حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو بوو بە یەکەمین سەرۆک کۆماری کوردستان. لە ماوەی یازدە مانگ تەمەنی کۆماردا زۆرێک لە داخوازییەکانی کورد لە ڕۆژهەڵات وەدی هاتن؛ لەوانە خوێندن بە زمانی کوردی، دامەزراندنی سپای نەتەوەیی پێشمەرگە، سروودی نەتەوەیی، ئاڵای نەتەوەیی، دامودەزگای حکومەتی کوردی، هاتنی ژنان و لاوان بۆ نێو ژیانی سیاسی دامەزراندنی یەکێتییەکان ژنان و لاوان، پەروەردەی مۆدێرنی کوردی، بونیادنانی دامەزراوە کولتوورییەکان سینەما، شانۆ، ڕادیۆ، کتێبخانە.

خاڵی جێگای سەرنج لەم قۆناخەدا ئەوەیە لەنێوخۆی حیزبدا باڵی چەپ پەراوێز دەخرێ، بەڵام لە هەمبەر دەرەوەدا حیزبی دێموکرات لە حیزبە چەپ و پێشکەوتنخوازەکانی ئێران نزیک دەبێتەوە، لە ئاکامدا دەگەڵ ئەو حیزبانە حکوومەتی نەتەوەیی ئازەربایجان و توودە بۆ هەڵبژاردنی خولی پازدەهەمی پەرلەمان دەچێتە یەک بەرە(بازیار، ٢٠١٩).

بە گشتی پێکهاتەی خێڵەکی و سیاسی-کۆمەڵایەتیی کۆمەڵەی کوردەواری و نفووزی شێخ و مەلاکان و بوونی کەسایەتییەکانی سەر بەم چین و توێژانە بەشێوەیەکی بەرچاو و شوێندانەر لە ڕێکخراوی سیاسی و نیزامی ڕەوتی کوردی و کۆماری کوردستان لەبەر ئەوەیکە بەرنامەیەکی رادیکاڵی کۆمەڵایەتی لێ نەکەوێتەوە سرووشتی بوو. سەرکردایەتیی حیزب لە شێوازێک گەڕاون بۆ پێکەوە گونجاندن و ڕاگرتنی بالانس لە نێوان چینە جۆربەجۆرەکانی ئەوکاتی کۆمەڵگای کوردستان بۆ ئەویکە بتوانێ هەموو لایەک لەژێر چەتری دەسەڵاتێکی نەتەوەییدا کۆ بکاتەوە.

سەرچاوەکان:

١- خسروپناه، عبدالحسین، جریان شناسی فکری ایران معاصر، قم:موسسه حکمت ١٣٨٨

٢- خرم شاد، محمدباقر، سادات، سید ابراهیم، جریان شناسی بەمثابه روش، فصلنامه علمی پژوهشی، دوره ٥ شماره ٢

٣- سمایل بازیار، کاریگەری بیری چەپ لەسەر بزاڤی سیاسی ڕۆژهەڵاتی کوردستان (حیزبی دێموکراتی کوردستان وەک نمونه ١٩٩١ - ١٩٤٥)، هەولێر ٢٠٢١

٤- سەردەشتی، د. یاسین، کوردستانی ئێران لێکۆڵینەوەیەکی مێژوویی لە جووڵانەوەی ڕزگاری خوازیی نەتەوەیی گەلی کورد (١٩٣٩ - ١٩٧٩)، سلێمانی ٢٠١١

٥- باباخانی. ناصر، عبدالرحمن زیبحی کاریزمایی ناتمام، انتشارات سیدیان مهاباد ١٣٧٨

٦- حەسەنزادە، شاروخ، کۆمەڵگای مەدەنی لە کوردستان بە تەکز کردن بە ڕۆژهەلاتی کوردستان هێشتا چاپ نەکراوە.

٧- کۆچیرا، کریس وەرگێرانی ڕەیانی، محەمەد، کورد لە سەدەی نۆزدە و بیستدا چاپخانەی کارون چاپی یەکەم

٨- مستەفا ئەمین، نەوشیروان، حکومەتی کوردستان...چاپی دووهەم ١٩٩٣، وزارەتی ڕۆشنبیری حکومەتی هەرێمی کوردستان

٩- د.قاسملوو، عەبدوڵرەحمان، چل ساڵ خەبات لە پێناو ئازادی چاپی دووهەم ١٩٨٨

١٠- وەلی، عەباس. پەیدابوون و بناغەی ناسیونالیزمی کوردی لە ئێران، و. حەسەن قازی، سوید ١٩٩٥

١١- مەکداول، دیڤید، مێژووی هاوچەرخی کوردی، ئەبووبەکر خۆشناو، سلێمانی ٢٠٠٣

١٢- نیشتمان، گۆڤارێکی کۆمەڵایەتی، ئەدەبی، خوێندەواری و مانگی کوردییە ژ،١ ساڵی یەکەم ١٣٢٢

١٣- ئەسەسەرد، فەرید، ڕەهەندەکانی بیری سیاسی کورد پاش جەنگی دووهەمی جیهانی ئاکادێمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی کادیران، سلێمانی ٢٠١٢

١٤- ئەیووب زادە، ئەیووب، لە ژ - ک وە بۆ کۆمار هەولێر ٢٠٠٨

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٢ی ئاگۆستی ٢٠٢٢

سەرچاوە
Serchawe

ڕۆڵی حیزبی دێموکرات لە بەرزبوونەوەی ئاستی شعووری سیاسی کۆمەڵگای ڕۆژهەڵاتی کوردستان

ئاکۆ عەلیزادە

پێشەکی

شعووری سیاسی ئاکام و دەسکەوتی گەشەی عەقڵی لە زانستە کۆمەڵایەتییەکانە کە دوای گەشەی مێشک لەو بوارەوە دەستی پێڕادەگات؛ ئەو قۆناغە لە پەروەردە و گەشەی فکر کاتێک بۆ تاک دەستەبەر دەبێ کە ئەو بتوانێ چەندین ڕەهەندی کۆمەڵایەتی و سیاسی کە لە ناویدا پرسی نەتەوەیی و پرسی جیهانبینی ڕۆڵگێڕترینی ئەو خاڵانەی کە جێگای ئاماژەن بە جوانی تێبگات.

ئێمە کاتێک باس لە زانیاری سیاسی لە کەسێکدا دەکەین دەبێ سەرەتا سەرنج بدەینە ئەوە کە کەیسی ئێمە لە چ بەستێنێکدا ژیان دەباتە سەرێ. ئەوە حاشا لێنەکراوە کە تاکی کورد بەهۆی چاوەدێری ڕێژیمی زاڵ و بەهۆی ئەوەیکە بەستێنێکی بەرتەسکی کۆمەڵایەتی و سیاسی کە ئاوێتەیە لەگەڵ سیاسەتی شەڕی نەرمی ڕێژیم بۆ لەناوبردنی شوناس و کەسایەتی کورد لە هەرلومەرجێکی جیاوازدایە کە پێویستی بە چاوساغ و ڕێنیشاندەر هەیە بۆ ئەوەی بتوانێ بە شێوەیەکی ڕێئالیستانە بڕوانێ بۆ پرسە سیاسییەکانی دەوروبەری خۆی و ئەوانەی کە وێژمانی نەتەوەیی

ئەون. لێرەدا حیزبە سیاسییەکانن کە دەبێ هەریەکەی بە نۆبەی خۆی ئەو ئەرکە لە چوارچێوەی خەباتی سیاسی و مەدەنی خۆیاندا بۆ پەروەردە و بارهێنانی تاکێکی هۆشیار لە کۆمەڵگادا بگێڕن. حیزبی دێموکرات کە دەتوانین بڵێین لە تەواوی ڕەهەندەکانی خەباتەوە چ لە بواری مێژووی ٧٧ ساڵەی و چ لە ئەو ئاکام و دەرەنجامانەی هەیبووە لە بەرەوڕووبوونەوە لەگەڵ قەیران و پێشهاتە سیاسییەکان و ئەوەیکە سەربەخۆیی سیاسی خۆی لە هەر هەلومەرجێکی سەقامگیر یان ناسەقامگیردا پاراستووە، ئاڵاهەڵگر و چاوساغی پەروەردەی سیاسی ئەو کۆمەڵگایە بووە و شوێندانەری خۆی داناوە.

تەوەر:

ڕێژیمی ئێران بە دەستێوەردان لە کاروباری نێوخۆیی وڵاتانی ناوچە و هەوڵ بۆ جینۆسایدی فکری و نەتەوەیی گەلانی ژێردەستی خۆی و پەرەدان بە بیرکردنەوەی دەوڵەت نەتەوە و هەروەها فەرهەنگی کۆنەپەرەستی و خوڕافات سیمایەکی دزێوی پەیدا کردووە، لە نێو کۆمەڵانی خەڵکی ئێران و هەروەها لە وڵاتانی دەرەوەش. بە پەرەپێدانی ئایدیۆلۆژیای خۆی و تیرۆرە فکری و فیزیکییەکانی، هەڵاواردنی سیاسی و ئابووریی گەلانی ژێردەست و بەتایبەت گەلی کورد، بۆتە هۆکارێک کە کۆمەڵگا زۆر زیاتر لە جاران پێویستی بە زانست و شعووری سیاسی بۆ بەرەنگاربوونەوە لەگەڵ ئەو ڕەوتە سیستماتیکەی کە دەیهەوێ بیری کورد لە ڕێڕەوی خۆی لابدا بێت.

حیزبی دێموکرات لەو ساڵانەدا هاوئاهەنگ لەگەڵ ئاستی سیاسیی کۆمەڵگا هەوڵی بێوچانی بۆ ئەوە داوە کە تەواوی ئەو هێرشە نەرمەی کۆماری ئیسلامی و مێتۆدە فکرییەکانی لە کوردستان پووچەڵ بکات و کورد بتوانێ ئاڵنگاری ئەو هزرە کۆنەپەرەستانە بکا؛ لە ڕێگای ڕاگەیاندنەکان، کاروباری تەشکیلاتی لە نێوخۆی وڵات و کارکردن لەسەر توێژی تازەپێگەیشتوو و لاو کە داهاتووی ئەو وڵاتەن تا ڕادەیەکی باش توانیویەتی سیمای ئەو ڕێژیمە نگریسە نشان بدات.

شعوری سیاسی ئەو خاڵانە لەخۆ دەگرێ:

١- ناسینی دۆست و دوژمن

٢- ناسینی ئاڕاستەی بیرکردنەوەکانی کۆمەڵگا و بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان

٣- ناسینی پالن و ستراتیژییەکان کە دژی ئەون لە بارودۆخی ئەورۆی کۆمەڵگای کوردیدا هەر تاکێک پێویستە بزانێ کە دۆست و دوژمنی ئەو کێن و کام یەک لە لایەنەکانی بەردەنگ دەیانهەوێ داهاتوویەکی ڕوون بۆ ئەو دەستەبەر بکەن و کام یەک دەیهەوێ ئەو تاکە وەک کوردێک کەسایەتییەکی ناهوشیار، لەرزۆک، ترسەنۆک، گوێڕایەڵ و خۆبەدەستەوەدەری هەبێ؛ بۆ ئەووش دەبێ بتوانێ پۆلێن بکا لە نێوان فکرەکانی چوارچێوەی ئێران و فوکوس بخاتە سەر وێژمانی نەتەویی کە لە بەرامبەر ڕێژیمێکی ناوەندگەرا چ هەڵوێستێکیان لە خۆیان نیشان داوە.

هەبوونی میدیایەکی نەتەوەیی و چاوساغێکی سیاسی لەم ڕێگایەدا دەبێتە خاڵێکی پۆزەتیڤ بۆ ئەوی خەڵک بگەڕێتەوە سەر شوناسی حەقیقی خۆی و بتوانێ لێکدانەوە بکا بۆ ڕووداوەکانی پێشهاتوو و بە ئامادەبوونێکی فکرییەوە بەرەنگاری سیاسەتە کۆلۆنیالیستییەکانی ڕێژیمی ئێران ببێتەوە.

یەکێکی تر لە خاڵە بەرچاوەکان ئاراستەی بیرکردنەوەی کۆمەڵگایە کە لە بوارە جیاوازەکاندا و لەهەمبەر کێشە و ئاریشەکان چ هەڵوێستێکیان هەیە و فکریەتیان لە چ ئاستێکدایە کە ئەوە دەگەڕێتەوە بۆسەر پەروەردەی فکری و سیاسی خەڵک و هەروەها ئاگاداربوون لە سیاسەتەکانی لایەنی دژ و کۆلۆنیالیستیبوونی سیستمی ئیدارەی وڵات و هەوڵەکانی بۆ دوورخستنەوە لە شوناس و فەرهەنگی کورد. ئەگەر کورد لە ڕۆژهەڵات ئاگاداری ئەوە بێت کە کۆمەڵگاکەی خەریکە لەژێر تەوژمی بیرکردنەوەی نەتەوەی فارس کە نەتەوەی زاڵە بەسەریدا و هەروەها ڕەوتی بەلاڕێدابردنی فکری بەهۆی دیسکۆرس و وێژمانەکانی کورد لەگەڵ ڕێژیم، هەست بەوە دەکا کە دەبێ ڕۆڵگێڕ بێت لە کۆمەڵگادا و بڕوات بەرەو ئاقارێکی واقیعبینانە و دوور کەوێتەوە لە چەواشەکارییەکان کە لە شەڕی نەرم و لە میدیا و زۆر ڕەهەندی دیکەوە دەستەملانی کوردە بۆ تواندنەوەی لە کیانێکی وەهمی و لە چوارچێوەی ئایدیۆلۆژیای داگیرکەر لەسەر خاکی کوردستان، و بەشێکی ئەو ئاگادارکردنەوەیە دەکەوێتە سەر شانی وێژمانی نەتەوەیی و میدیا نەتەوەییەکان و چالاکانی نێوخۆیی وڵات کە دەتوانن چاوساغی خەڵک بن و هاوکاری بکەن بۆ بزووتنەوە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان.

ئەگەر لێرەدا باس لە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان بکەین دەبێ بڵێین هەوڵێکی ڕێکخراون لە نێوان ژمارەیەکی زۆری دانیشتووانی کۆمەڵگایەک بە مەبەستی وەدیهاتنی ئامانجێکی دیاریکراو. بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان دەتوانن گۆڕانکاری ڕیشەیی لەشێوەی بزووتنەوەیەکی شۆڕشگێڕانە و ڕزگاریخوازانە هەتا دروستکردنی هەندێک چاکسازی لەخۆ بگرێت لە سەردەمی مۆدێرندا، یەکێک لە گرینگترین میکانیزمەکانی دروستکردنی گۆڕانکاری، یا پێشگرتن لە گۆڕانکارییەک، بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکانن.

سەرچاوە
Serchawe

هەندێک لەو بزووتنەوانە کە ئامانجیان وەدەستهێنانی سەروەریی سیاسی بۆ کوردستان بووە، بزووتنەوەکانی دابینکردنی یەکسانی چینایەتی، بزوتنەوەیی ژینگەیی و خوێندکاران، بزووتنەوەی پاراستنی زمانی دایکی دەچنە ڕیزی گرینگترین بزووتنەوەکانی کوردستان کە بە بەردەوامی لەلایەن خەتی فکری حیزبە سیاسییەکان و لە هەمووان بەرچاوتر و شوێندانەرتر حیزبی دێموکرات پاڵپشتی میدیایی لێکراوە و بایەخێکی زۆری پێدراوە تا تاکی کورد بتوانێ لەمەڕ ئاریشە و گرفتەکانی کۆمەڵگای کوردستان بە چاوەنترسی هەڵوێست بگرێ و ترسی بە ڕێژیمی ناوەندگەرا و سیاسەتە توندئاژۆ کوولتوورییەکانی بۆ کۆمەڵگای کوردی نەبێت.

هەموو حکوومەتە دیکتاتۆرەکان و بەتایبەت ئەوانەی لەسەر بنەمای ئایین دامەزراون و یاسا و ڕێسایان دەگەڕێتەوە سەر مەکتەبی تێئۆکراسی و دەسەڵاتی کەسانی ئایینی، دەیانهەوێ بە پەروەردەی فکری و ڕەوتی ئاپاراتووسی و شەرتیکردنی کۆمەڵگا بە هێندێک ئاکار و باوەڕ کە لە ئایدیۆلۆژیای خۆیاندا بۆ زاڵبوون بەسەر کەمینە نەتەوەیی و فکری و ئایینییەکانی دیکە جێگەوپێگەی هەیە لە هەوڵی ئەوەدان کە بە نەرمترین شێوە ویست و خواستی خۆیان بۆ پێکهێنانی دەوڵەت نەتەوە یا ئۆمەت نەتەوە وەکوو کۆماری ئیسلامی لە پەروەردەکردنی منداڵان و تا ئاستێکی باڵاتر وەک کۆمەڵگا بە گشتی نیشان بدەن. لە وەها هەلومەرجێکدا پیرۆز نیشاندانی زۆر شتی قێزەون و قێزەون نیشاندانی پیرۆزییەکانی خەڵک کە جێگای پەسەندی ئەوان نییە یەکێک لەو هەڕەشانەیە کە تاکێک ئەگەر شعووری سیاسی نەبێ دەکەوێتە داوی و تێیدا پەلەقاژە دەکا.

لە بابەت کۆمەڵگای کوردستانی ڕۆژهەڵات و ئەو پلان و ستراتیژییانەی کە دەوڵەت بۆ لاوازکردنی هزری کورد و تواندنەوەی کولتور و زمانی دەیکا، پێویستە تەواوی چین و توێژەکانی کۆمەڵگا ئەوە بزانن کە هەوڵی دەوڵەت بۆ لەنێوبردنی یەکگرتوویی کوردە و بە سیاسەتی ئەتۆمیزەکردن و بچووککردنەوەی بازنە فکرییەکانی باوی نێو کۆمەڵگا جار بە بیانووی ئایین و جار بە بیانووی زاراوە وەک جیاکردنەوەی پارێزگاکانی خوارووی خەریکی ئەوەیە کە کورد بوونێکی یەکانگیری نەبێ و دابەشی بکا بەسەر چەند دەستە تا بتوانێ بە ئاسانی تێکیان بشکێنێت.

ئەوە ئەرکی کوردە کە ئاگاداری ئەو جۆرە هەڕەشانە بێت و بە یەکگرتوویی و بە پاراستنی پیرۆزییەکانی پیلانەکانی ئەو ڕێژیمە نگریسە پووچەڵ بکاتەوە، هەروەها دەبێ خۆی نزیک کاتەوە لەو بیرە ناسیۆنالیستییە کە پێویستە هەر تاکێکی کورد بۆ مانەوە و دەستوێڕاگەیشتن بە مافە سەرەتایی و نەتەوەییەکانی وەک کوردێک هەیبێت و ئەو هەستە نەتەوەییەی لە خۆیدا بەهێزتر بکات.

ڕەوتی ئاگاداربوون لە پان و ستراتیژییەکانی داگیرکەر پێویستی بە بەستێنێکی هزری و سیاسی هەیە کە دەبێتە دیتنێکی بەربڵاوی تەوژم و هێرشەکان بۆ سەر نەتەوەیەک کە دەیانهەوێ لە نەزانیدا بیهێڵنەوە و لە چوارچێوەی میدیا وەهمییەکاندا بیئاخننە نێو مێشکی کۆمەڵگا و لە ڕەوتی بەکۆیلەکردنی تەواوی چین و توێژەکان کەڵکی لێوەرگرن.

ئەو بەستێنە جار بەهۆی ڕۆشنبیری تاک و وەدواکەوتنی و جاروباریش بەهۆی حەزە سیاسی و نەتەوەییەکانی دەستەبەر دەبێ. هەندێک جاریش ئەم ئەرکە دەکەوێتە سەرشانی پارتە سیاسییە چالاکەکانی ئەو نەتەوەیە کە بە نیشاندانی مێژووی شۆڕشگێڕی و ئازادیخوازی و ئاگادارکردنەوەی خەڵک لە پلانەکانی ڕێژیمی دژ و هەروەها ناساندنی چەمکەکانی سیاسەت و بڵاوکردنەوەی ڕاستی و دروستیيە دێموکراتیکەکان و وێژمانی نەتەوەیی لە دژی ئەو وێژمانە دژە و بەمیدیاییکردنی، کۆمەڵگا لەو زەلکاوە ئایدیۆلۆژیاییە ڤێزەونە ڕزگار بکات.

دەربازبوون و تێپەڕین لە کۆیلەیی و زەینیەتی کۆیلەتی و هەنگاونان بەرەو دەوڵەتی خۆ وەک ئامانجی کۆتایی، ستراتیژی پێگەیشتنە هەرچۆنێک بێت، دەبێ تەوەری وێژمانی نەتەوەیی بێت.

لە نەبوونی ناوەندە دێموکراتیکەکان و بنەمایەکی یاسایی مۆدێرن و بە لەبەرچاوگرتنی شێواز و پرۆسەی سەرهەڵدانی دەوڵەت - نەتەوە لە وڵاتانی ناوچەکە، کورد دەرفەتێکی یەکجار تەسکی لە بەردەستدا بووە بۆ ئەوەی بتوانێ لە چوارچێوەی سیاسی - یاسایی فەرمیدا بەدواداچوون بۆ داواکارییەکانی خۆی بکات. لە وەها دۆخێکدا خەباتی چەکداری لەلایەن زۆرێک لە پارتە سیاسییەکانەوە وەک ئاڵترناتیڤێک سەیر کراوە بۆ درێژەدان بە «بەرخۆدان» بەرامبەر بەو دەوڵەتانەی کە نوێنەرایەتیی جۆرێک لە ناسیونالیزمی فەرمیی وڵاتەکەیان دەکەن. بە پێچەوانەی ڕوانگەیەکی زاڵ کە زۆرتر لە لایەن وتاری سیاسیی ئەو دەوڵەتانەوە ئاراستە دەکرێ، خەباتی چەکداری نە وەک کەرەستەیەک بۆ داگیرکردنی دەسەڵاتی سیاسی و ناوەندەکانی، بەڵکوو زۆرتر وەک ڕێگاچارەیەک سەیر کراوە بۆ پاراستنی هەبوون و مەوجوودیەتی پارتەکان و ڕاگرتنی بەستەرێک کە تێیدا بکرێ درێژە بە کار و چالاکیی سیاسی بدرێت.

گەرچی خەباتی چەکداری لە «شاخ» و بە ڕواڵەت لە دەرەوەی «شار» سەقامگیر بووە، بەڵام هاوکات ڕیشەی ئەم پرسە دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ئاڵوگۆڕانەی کە لە بەستێن و پەیوەندییە شارییەکاندا ڕوویان داوە.

سەرچاوە
Serchawe

دەرئەنجام:

لە دوای دامەزرانی حیزبی دێموکرات ئەو حیزبە بەردەوام پێشەنگی خەباتی نەتەوەیی و ڕزگاریخوازی بووە و هەر لە سەرەتای کۆمارەوە لە ڕێگا جۆراوجۆرەکانەوە هەوڵی بردنە سەری ئاستی شعووری سیاسی خەڵکی داوە و ویستوویەتی کۆمەڵگای کوردی لەو بێدەرەتانییە سیاسییە بێنێتە دەرەوە و لە مێژووی ٧٧ ساڵەی خۆیدا لە سەر ئەو چەمکە کاری کردووە و توانیویەتی بە شێوەیەکی بەرچاو خەڵک لە داگیرکاری و لە هەمان حاڵدا لە مافە نەتەوەیی و تاکییەکانی خۆیان ئاگادار بکاتەوە.

لەگەڵ وێژمانی نەتەوەیی کورد و وێژمانی نەتەوەی زاڵ و سیاسەتە کۆلۆنیالیستی و پان فارسیستییەکانی ڕێژیم ئاشنای کردوون و هەوڵی داوە خەڵک بتوانن خۆیان ئەو سیاسەتانە تاوتوێ بکەن و لە پان و کردوەکانی دوژمن ئاگادار بن. هەستی ناسیۆنالیستی و پیرۆزییەکانی نەتەوەیی وەک زمان و جلوبەرگ و کولتوور لە نێو تاکی کورددا دژێک بووە بۆ سیاسەتی ئاسمیلەکردن و تواندنەوەی بیر و فکری کورد لە لایەن دەوڵەتێکی شۆڤێنیست و فاشیست کە بە درێژایی مێژوو هەوڵی لەنێوبردنی فکر و حەزفی فیزیکی کوردی داوە وەک جینۆسایدی ساڵی ٥٨ لە دوای فتوای خومەینی.

هەمووی ئەوانە و ئەو ئاگادارکردنەوانە ئەرکێک بووە کە حیزبی دێموکرات وەک ئەستێرەی هیوای ڕۆژهەڵات بە باشی بە ئەنجامی گەیاندووە و تا ئێستاش بێوچان لەو ڕەهەندە تایبەت و هەستیارەوە خەریکی خەبات و چالاکییە.

سەرچاوەکان : گۆڤاری تیشک

ڕاگەیاندنی حیزبی دێموکرات کۆمەڵە

وتاری ئاگاهی کۆمەڵایەتی سیاسی

سەرچاوە ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٨٢٨ - ڕێکەوتی: ٦ی ئاگۆستی ٢٠٢٢

سەرچاوە
Serchawe

حیزبی دێموکرات، ڕێکخەر و پەرەپێدەری بزووتنەوەی نەتەوەیی - دێموکراتیکی کوردستان!

حیسام ئەحمەدی

لەگەڵ ئەوەی پێناسەی جۆراوجۆر بۆ چەمکی «حیزب» یان پارتی سیاسی کراوە، بەاڵم بەگشتی دەتوانین بڵێین کە حیزب بریتییە لە کۆبوونەوەی کۆمەڵێک کەس لە چوارچێوەی ڕێکخستنێکی دیاریکراودا کە بە پێبەندبوون بە پرەنسیپ، پان، ستراتیژی و سیاسەتێکی دیاریکراو بۆ ئامانجی هاوبەشیان تێدەکۆشن. لەو پەیوەندییەدا بەشێک لە زانایانی بواری زانستە سیاسییەکان پێیان وایە کە حیزبەکان لەڕاستیدا دەرهاویشتەی ئەو کۆمەڵگایانەن کە تێیدا دروست دەبن. بەو واتایە کە واقعی کۆمەڵگا و ڕوداوەکانی کە تێیدا ڕودەدەن یارمەتیدەر و هەوێنی بیچمگرتنی ساختار و بنەمای فکری پارت یان ڕێکخراوەکانن؛ بۆیە لە ئەگەری بەراوردکردنی حیزب یان پارتێکی سیاسی کە لە دوو ژینگەی بە تەواوی جیاواز و بەرهەمی دوو ڕووداوی جیاوازن، تەنانەت ئەگەر ئامانجیشیان یەک بێت، ڕێگر دەبێت لە بەدەستەوەدانی خوێندنەوەیەکی واقعبینانە لە سەر حیزبەکان و ڕوڵ و کاریگەریان. هەر بۆیە و بۆ باشتر تێگەیشتن لەو چەمکە ڕۆژاواییە گرینگە شوێن و دۆخی دامەزرانی پارت و حیزبی سیاسی لەبەرچاو بگیرێت.

بە سەرنجدان بەو ڕاستییە دەتوانین بەقوڵی هەست بە ڕوڵی ڕێکخراوە سیاسییەکان لە کۆمەڵگا ئازاد و

سەرچاوە
Serchawe

دێموکراتیکەکان بەبەراورد لەگەڵ ئەو کۆمەڵگایانەی کە لە ژێر دەسەڵاتێکی دیکتاتۆر و سیستمێکی چەقبەستوودان بکەین. بەو واتایە کە لە کۆمەڵگایەکی ئازاد و دێموکراتدا هەوڵی پارتە سیاسییەکان و ململانێیان لەگەڵ یەکتر لە سەر ئەساسی بابەتگەلێکی هاوشێوەی ئەو خاڵانەی خوارەوە دەبێت:

- هەوڵدان بۆ بەدەستهێنانی کورسی زیاتری پارلمان و بەدەستەوەگرتنی دەسەڵات.
- نوێنەرایەتیکردنی ویستی خەڵک و گەیاندنی دەنگیان بە پارلمان و دەسەڵات،
- پێداچوونەوە بە یاسای بنەڕەتی وڵات و ڕەخنەگرتن لەو بەندانەی مەترسی لەسەر ئازادی خەڵک دروست دەکەن.
- کارکردن بۆ نەمانی هەڵاواردنی ڕەگەزی لە ماف و ئەرکدا (بەپێی یاسا).
- هەوڵدان بۆ باشترکردنی دۆخی ژیان و گوزەرانی خەڵک.
- گەشەدان بە بنەمای ئابووریی وڵات و پێشکەوتووتربوونی پیشەسازی و ڕەخساندنی هەلی کاری زیاتر بۆ خەڵک.
- خوڵقاندنی دەرفەتی زیاتر بۆ پەروەردە و پێگەیاندنی پێکهاتەکانی کۆمەڵگا و....هتد. بەڵام بە پێچەوانەوە لە زۆربەی ئەو وڵاتانەی کە سیستمێکی دیکتاتۆر بەسەریاندا زاڵە، یان دەرفەت بۆ دامەزراندنی پارتی سیاسی بوونی نییە، یان ئەگەر بوونیشی هەبێت و مەجالی تێکۆشانی لە نێوخۆی وڵات پێبدرێت، بەشێوەیەکە کە لەڕاستای پاراستنی سیستمی داسەپاودا پێویستە ئەو ڕۆڵانەی خوارەوە بگێڕن:

- بەلارێدابردنی ڕای گشتی و شاردنەوەی ڕاستییەکان.
- بەردەوامیدان بە سەرلێشێواوی، هەژاری و بێدەنگکردنی خەڵک لەبەرامبەر نادادپەروەری بە کۆمەڵێک بەڵێنی بێ بنەما و بە سەرنجدان بە هەوڵەکانی حیزبی دێموکرات لە ڕاستای بەئەنجامگەیاندنی پرۆسەی یەکگرتنەوەی دوولایەنی دێموکرات، دەکرێ بڵێین کە پتەوترکردنی ڕیزەکانی بزووتنەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەشێکی گرینگ لە قۆناغی نوێی خەباتی حیزبی دێموکراتە و ڕاسانی ڕۆژهەڵاتیش گاڤێکی تری ڕێکخستن و پەرەدانی زیاتر بە بزووتنەوەی نەتەوەیی.
- دێموکراتیکی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانە کە ئاسۆی گەیشتن بە ئامانجەکانی ڕوونتر دەکات ناڕاست.
- هەڵدان بە شکۆی دیکتاتۆر و پابەندکردنی خەڵک بە بڕیارەکانی.
- پشتیوانی لە یاسای بنەڕەتی وڵات کە دیکتاتۆرییەت دەپارێزێت و ئەو بەندانەی سەرکوتی خەڵک و جیابیران بە ڕەوا دەزانێت و...هتد.

ئەو پێشەکییە پارمەتیدەرە بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی واقعبینانە لە پێگەی حیزبی دێموکرات وەک ڕێکخراوێکی شۆڕشگێری سیاسی کە ڕێکخەر و پەرەپێدەری «بزوتنەوەی نەتەوەیی - دێموکراتیکی کوردستان» (ڕوژهەڵات)ە بۆ

بەرپەرچدانـــەوەی سیاســـەتی دوژمنکارانـــەی داگیرکەرانـــی کوردســـتان، تێبگەیـــن. حیزبێـــک کە لـــە جوغرافیایەکـــی پەراوێزخـــراوی قۆرغکـــراو بـــە ئایدیۆلـــۆژی دواکەوتووانـــەدا دادەمەزرێـت، بـــەڵام بـــە بەرنـامەیەکی سیاســـی مۆدێرن لە ڕاستای پرسی شوناسخوازی نەتەوەی کورد درێژە بە تێکۆشان دەدات.

لێرەدا مۆدێرنبوونی حیزبی دێموکرات تەنیـا بـە واتـای دژایەتیکردنـی داگیرکەرانـی کوردسـتان و دیکتاتۆرییـەت نایـەت، بەڵکـوو بەرەنگاربوونـەوەی هەمـوو ئەو عـورف و عـادەت، کلتـوری دواکەوتووانـە، ڕوانگـە و بۆچوونـی چەقبەسـتوو و....هتـد، دەگەیەنێـت کـە هـۆکار بوونە بۆ لە دواکەوتوویيدا هێشتنەوەی کۆمەڵـی کـوردەواری. بـە واتـایەکی تـر، حیزبێکـی مۆدێـرن خـۆی لـە ئایدیۆلۆژیکبـوون بـەدوور دەگرێـت، ڕەخنە وەک ئەسـڵێک بۆ چاکسازی قەبـوڵ دەکات، هەبوونـی بۆچوونـی هـاوبەش لەسەر بـابەتە پەیوەندیدارەکانی نێـو ڕێکخـراو بـە گرفت نـاو دەبـات و باوەڕمەنـدە بە تۆلێڕانس و کراوەیی لە بۆچووندا.

هەرچەنـد، پێش دامەزرانـی «حیزبی دێموکراتیش» گەلێک سـەرهەڵدان و شـۆڕش لـە کوردسـتان بـە گشـتی و دژ بـە داگیرکەرانـی کوردسـتان بوونیـان هەبـووە و لـە برگـەی جۆراوجـۆردا شـوێندانەری ئەرێنییـان لـە سـەر خواسـتەکانی کـورد دانـاوە، بـەڵام کاتێـک بـاس لـە دامەزرانـی «حیـزب» وەک یەکەیەکـی مـۆدێرن دەکەیـن، لێـرەدا بەرنـامە و سـتراتیژی سیاسـی دەبێتە جێگرەوەی سەرهەڵدانە خۆڕسک و لەناکاوەکان، بەڕێوەبەری بەکۆمەڵ شـوێنی ویستە تاکەکەسی و بڕیـاری تـاکلایەن دەگرێتەوە، مەنتق و خوێندنـەوەی دروسـت دەبێتـە پلانـی کـار و تـۆلێڕانس و دێموکراتبـوون وەک ڕێکارێـک بـۆ چارەسـەری نـاکۆکییە بەردەوامەکانـی نێـو بزووتنـەوە دەسنیشـان دەکرێـت و گرینگتـر لـە هـەر شـتێک ئەوەیـە کـە خەباتـی نەتەوایەتـی و پرسـی شوناسـخوازی و ڕزگـاری نەتەوەیـی دەبێتـە جێگـرەوەی بەرژەوەندییـە تاکەکەسی، خێڵەکی، ناوچەیی، ئایینییەکان و ...هتد!

بێگومـان ئـەوە ڕاستییەکی حاشاهەڵنگرە کە بەشی هـەرەزۆری ئـەو تایبەتمەندییانـە بـۆ زۆرینـەی خەڵکـی کوردسـتان لـەو سـەردەمەدا کـە حیزبی دێموکراتـی تێدا دامەزرا، نامـۆ بـوون، بـەڵام دامەزراندنـی دەوڵەتێکـی دێموکراتیکـی نەتەوەیـی (کۆمـاری کوردسـتان) لـە دوای تێپەڕبوونی تەنیـا چەنـد مانگ بەسـەر دامەزرانـی حیزبـی دێموکرات، وەک وەرچەرخانێکـی مێژوویی بۆ نەتەوەی کورد لە ڕاستای گەڕانەوەی شوناسی ڕاستەقینەی کـورد دێتـە ئەژمـار و دیاریکردنی ئاڵای کوردستان، دانانی سروودی نەتەوایەتـی، دیاریکردنـی هێـزی پێشمەرگە وەک سـوپای میللی کوردسـتان، دەرکردنی یاسـای بەڕێوەبەریـی وڵات، دانانـی کـابینەی وەزیـران، جێگیرکردنـی سیسـتمێکی دێموکراتیـک لە کوردستان، بەشداری پێکهاتەکانی کۆمەڵگا (ژنان، لاوان) لـە کاری سیاسـی، گرینگیـدان بـە ڕاگەیانـدن و چاپەمەنـی، خوێنـدن بـە زمانـی

کوردی، نموونەیەکی بەرچاو لەو سەرکەوتنانەن کە هەڵقولاو و دەرخەری بنەمای فکری و فەلسەفەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانن، کە لە ئێستادا نەک هەر لە ڕۆژهەڵات، بەڵکوو لە هەموو بەشەکانی کوردستان وەک دەسکەوتێکی نەتەوەیی ناویان لێ دەبردرێن و بە شانازییەوە یادیان دەکرێتەوە.

خەباتی حیزبی دێموکرات بە بەردەوامی لە چونەسەری وشیاری نەتەوەیی تاک وکۆی خەڵکی کوردستان هێزی وەرگرتووە و هەر ئەوەش بۆتە هەوێنی گرینگی پێدانی ئەو حیزبە بە پەروەردە و بارهێنانی خەڵکی کوردستان بەگشتی و ئەندامان و لایەنگرانی خۆی بە تایبەتی بۆ ئەوەی بە باشی لە پرسی شوناسخوازی خۆیان تێبگەن و لە ڕاستای بەرژەوەندی هاوبەشی نەتەوەییدا ئەرکوەخۆگر بن. بەو واتایە کە یەکێک لەو فاکتەرە گرینگانەی کە نەتەوەیەکی دابەشکراو بەرەو یەکیەتیی و یەکگرتوویی دووبارە دەبات، گەشەسەندنی فکری و وشیاری نەتەوەیی ئەوانە، لە هەمانکاتدا لاوازبوونی هۆشیاری نەتەوەیی بۆشایی نێوان پێکهاتەکانی ئەو نەتەوەیە زیاد دەکات و دەرفەت بۆ نەیار و دوژمنان دەخوڵقێنێت کە لە ڕاستای بێگانەبوون لە شوناسی ڕاستەقینەیان کەڵکیان لێوەربگیرێت. ئەو شێوە ڕوانیینەی حیزبی دێموکرات بۆ پرسی کورد لە کوردستان لە سەر ئەساسی ناسیۆنالیزمێکی بەرچاوتەنگ و هاندانی خەڵک بەرەو فاشیزم نییە، بەڵکوو بەپێچەوانەوە ڕێگریکردن و لەمپەر دروست کردنە لەبەردەم گەشەسەندنی زیاتری فاشیزمی نەتەوەیی و مەزهەبی کە هۆکارن بۆ داگیرکردنی کوردستان و پێشێلکردنی مافەکانی نەتەوەی کورد. لە گۆشەنیگایەکی ترەوە دەتوانین ئەو ڕاستییە بخەینە ڕوو کە بنەمای فکری حیزبی دێموکرات پێداگری لەسەر ژیانێکی مرۆڤتەوەرانەیە، بەو واتایە کە شوناسی مرۆڤەکان چ وەک تاک و چ وەک نەتەوە دەبێ ڕێزی لێبگیرێت و جیاوازییەکان نەبنە هۆکار بۆ چەوسانەوە و زەوتکردنی مافەکانیان! لەو پەیوەندییەدا پێویستە شوناسی ڕاستەقینەی کورد وەک نەتەوە چیتر بەلاڕێدا نەبرێت و لە ژێر کاریگەری ئایدیا و دەستەواژەی تر، هەوڵی ئاسمیلەکردن و توانەوەی نەدرێت.

لە مێژووی بزووتنەوەی نەتەوەیی - دێموکراتیکی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دژی هەر دوو ڕێژیمی دیکتاتۆری (پاڵەوی و ئاخوندی) دا گەلێک لاپەڕەی زێڕین تۆمار کراون کە بوونەتە ڕێبازێکی ڕوونی سیاسی بۆ حیزبی دێموکرات و سەلمێنەری ئەو ڕاستییەن کە ئەو حیزبە نەک هەر گرێدراوی بارودۆخێکی تایبەت و شێوازێک لە خەبات نەبووە، بەڵکوو وەک حیزبێکی شوناسخوازی نەتەوەیی هەم لە بارودۆخە گونجاوەکاندا کەڵکی وەرگرتووە و هەم خوڵقێنەری دەرفەتیش بووە بۆ خزمەتی زیاتری ئامانجە نەتەوایەتییەکانی نەتەوەی کورد.

ڕاسانی ڕۆژهەڵات وەک نوێترین برگە لە خەباتی نوێی حیزبی دێموکرات، لەخۆگری گەلێک تایبەتمەندی گرینگ

و شوێندانەرە لە سەر پرسی کورد و خەباتە ڕەواکەی. بە جۆرێک کە دەکرێ هەم بە تەواوکەری قۆناغەکانی تری خەباتی ئەو حیزبە ناو ببرێت، هەم وەک هەنگاوێکی نوێ بۆ دەربازکردنی کۆمەڵی (Gemeinschaft) کوردەواری لە «سوننەتیبوون» بەرەو کۆمەڵگایەکی (Geselschaft) وشیار و زیندوی «مۆدێرن» باسی لێوە بکرێت. کۆمەڵگایەک کە تێیدا بیرکردنەوە و لۆژیک ببێتە جێگرەوەی هەست و سۆزی تاک لە ڕاستای بڕیاردان لەسەر هەموو ئەو بابەتانەی پەیوەندیدارن بە ژیانی ئێستا و داهاتوویەک کە بەرهەمی هەڵسوکەوتەکانی ئەو دەبێت.

کاتێک باس لە دەربازبوون بەرەو کۆمەڵگای مۆدێرن دەکرێت، مانای ئەوە ناگەیەنێت کە هیچ ئاسەوارێکی دواکەوتوویی بە ڕوخساری ئەو کۆمەڵگایەوە نەماوە، بەڵکوو مەبەست قۆناغێکە کە تێیدا تاکی کورد بەرەو وشیاری هەنگاو دەنێت.

هەروەها ڕاسانی ڕۆژهەڵات توانی دەرفەت بۆ خەڵکی کوردستان بخوڵقێنێت کە لە هەر شوێنێک بن، هێز، توانایی و پسپۆڕی خۆیان لە ڕاستای خزمەت بە ئامانجە نەتەوایەتییەکانی نەتەوەکەیان بخەنە گەڕ و بۆ دەستەبەر و پاراستنی ناسنامەی نەتەوەیی و ژیانێکی ئازاد کە خوازیاری هەن، تێبکۆشن. ئەو شێوە ڕوانینەی حیزبی دێموکرات بۆ قۆناغی نوێی خەبات ئاماژەیە بۆ بەرفراوانترکردنی مەیدانی تێکۆشان و هەروەها هەڵگرتنی کۆمەڵێک بەربەست و سنوورە لە بەردەم بەشێک لە خەڵکی کوردستان کە ڕەنگە ئۆگر بە کاری سیاسی نەبن، بەڵام لە ڕاستای پرسی کوردبوون و کوردمانەوەیاندا هەست بە بەرپرسیارەتی دەکەن. یان بەواتایەکی تر دەتوانین بڵێین کە هەر کەس بە پسپۆڕییەک کە هەیەتی و بەو ڕادەیە کە لە توانایدایە و لە چ شوێنێک کە بۆی دەکرێت، دەتوانێ پشکی بەشداریکردنی لە خەبات بۆ پاراستنی شوناسی نەتەوایەتی خۆی هەبێت. لەو پەیوەندییەدا دەتوانین ئاماژە بە شێوەی بەڕێوەبردنی ڕێوڕەسمی نەورۆز لە شارەکانی کوردستان، هەوڵی مامۆستایانی زمانی کوردی بۆ گەشەدان بە زمانی دایکی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، ڕۆڵی ژینگەپارێزان لە پێناو ئاوەدانی و پاراستنی سروشتی کوردستان و هەروەها بە دەیان مانگرتنی مەدەنییانە لە وڵاتانی ڕۆژاوایی بۆ پشتیوانی لە زیندانیانی سیاسی، مەدەنی، ژینگەپارێز و....هتد بکەین کە هەرکامیان بەجۆرێک هێز و تینیان بەخشیوەتە بزووتنەوەی شوناسخوازی کورد.

هاوکات ڕاسان دەکرێ وەک جۆرێک لە بەخۆداچوونەوە یان ڕەخنەلەخۆگرتن بۆ حیزبی دێموکرات خوێندنەوەی بۆ بکرێت. پێداچوونەوە بە مێتۆدەکانی خەبات لە دژی سیاسەتەکانی ڕێژیم لە کوردستان، گرینگیدان بە کاری هاوبەش، ئاڵوگۆڕ پێکهێنان لە ساختاری حیزب و ئەزموونکردنی بیرۆکەی نوێ لە ڕەوتی ئیدارەکردنی حیزب و ... هتد، هەروەها ڕەخنەگرتن لە جۆری پەروەردە و پێگەیاندنی هێزی مرۆڤی حیزب، ڕەخنەگرتن لە کلتوری دابڕان و

سەرچاوە Serchawe

ئینشعابکردن لە حیزب و خسارناسیکردن بۆی، تۆکمەترکردنی هێزی پێشمەرگەی کوردستان و..هتد، بەشێک لەو خاڵانەن کە دەکرێ وەک نموونە ئاماژەیان پێبدرێت. چونکە لە حیزبی دێموکراتدا هاوکات لەگەڵ ئەوەی پابەندبوون بە نەزم و دیسیپلین بوونی هەیە، بەڵام بنەما فکرییەکانی ئەو حیزبە لە سەر ئەساسی «یەک جۆر بیرکردنەوەی» ئەندامانی دانەڕێژراوە، بە جۆرێک کە دەرفەت بە تۆلێڕانس و کراوەیی نەدات، یان ڕێگر بێت لە بەشداری کەسانی جیابیر لەو حیزبەدا.

لە کۆتاییدا و بە ئاوڕدانەوە لە بەردەوامبوونی حیزبی دێموکرات لە پێناو هاوئاهەنگی زیاتر لەگەڵ لایەنە سیاسییەکانی کوردی ڕۆژهەلات، بە تایبەت لە «ناوەندی هاوکاری حیزبەکانی کوردستانی ئێران» دا و بە سەرنجدان بە هەوڵەکانی حیزبی دێموکرات لە ڕاستای بەئەنجامگەیاندنی پرۆسەی یەکگرتنەوەی دوولایەنی دێموکرات، دەکرێ بڵێین کە پتەوترکردنی ڕیزەکانی بزووتنەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەشێکی گرینگ لە قۆناغی نوێی خەباتی حیزبی دێموکراتە و ڕاسانی ڕۆژهەڵاتیش گاڤێکی تری ڕێکخستن و پەرەدانی زیاتر بە بزووتنەوەی نەتەوەیی - دێموکراتیکی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانە کە ئاسۆی گەیشتن بە ئامانجەکانی ڕوونتر دەکات.

سەرچاوە ڕۆژنامەی کوردستان ژمارە ٨٢٨ - ڕێکەوتی: ٦ی ئاگۆستی ٢٠٢٢

---

٧٧ ساڵ خەبات و چاوەڕوانییەکان

زاگرۆس

٢٥ی گەلاوێژی ئەمساڵ ٧٧ ساڵ بەسەر دامەزراندنی یەکەم حیزبی مۆدێرنی کوردیدا تێدەپەڕێ کە تا هەنووکەش ڕێبوارانی ئەم ڕێگەیە وەک میراتگری شۆڕش و خەونەکانی شۆڕشگێڕانی بەرلەخۆیان و ئاواتەکانی نەتەوەیەکی کۆلۆنیکراو بەرەو سەرکەوتن و ڕزگاری لە چەوسانەوە و ژێردەستی و پچڕانی زنجیری کۆلۆنیالیزم لە خەبات و بەرخۆدان بەردەوامن.

حیزبی دێموکرات لە ماوەی ئەم نزیک بە هەشت دەیەدا گەلێک هەورازونشێو و نسکۆ و سەرکەوتنی بە خۆیەوە بینیوە کە وەک لایەنێک کە ڕەگ و ڕیشەی لە نێو خەڵکەکەیدا هەیە سەرکەوتنەکانی بووەتە هۆی خۆشحاڵی و گەشەی کۆمەڵگا و نسکۆ و پاشەکشێ و لاوازییەکانی بووەتە هۆی دڵنیگەرانی و پاشەکشێی ورەی شۆڕش لە نێو کۆمەڵانی خەڵکدا.

تەمەنی ٧٧ ساڵەی حیزبی دێموکرات تەژییە لە ڕووداوی مێژوویی گرینگ و چارەنووسساز بۆ نەتەوەکەمان و گەلێک وانەیان تێدایە بۆ فێربوون و بەرچاوڕوونی داهاتوومان کە هەر کامەیان پێویستیان بە لێکۆڵینەوە و شیکردنەوەی تایبەت هەیە بەڵام لەم دەرفەتە کورتەدا تەنیا لە چەند دێڕدا ژمارەیەکی کەم لە هەستیارترین ڕووداوەکانی تەمەنی ئەم حیزبە باس دەکەین کە بەهۆی کاریگەری وتار و پێگەی جەماوەری ئەم حیزبە کاریگەری لەسەر سەرجەم خەڵکی نیشتمانمان داناوە.

سەرچاوە
Serchawe

یەکەم: دامەزراندنی کۆماری کوردستان هەرچەند لەبەشێکی کەمی ئاخی داگیرکراوی زاگرۆسماندا ڕووی دا بەڵام بووە هۆی سەرچاوەیەکی جێگەی ڕێز و هێمایەک لە بەڕێوەبەرایەتی لێزانانە و یاساتەوەرانە کە تا هەنووکەش دەسەڵاتێکی لەم چەشنە لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بێوێنەیە و لە هەمان کاتدا بۆ گەلی ئێمە هێمایەکە بۆ یەکیەتیی نەتەوەیی و سەلماندنی بە کردەوەی ئەو ڕاستییە کە کورد یەک نەتەوەیە و پێئەسپاردن و بەرپرسیارەتی کوردانی پارچەکانی دیکە لە کۆماردا باشترین بەڵگەی ئەم ئیدیعایەیە کە بەداخەوە تا هەنووکەش و لە ئەزموونی باشور و ڕۆژاوادا بەم چەشنە و لەم قەوارەدا دووپات نەبووەتەوە.

دووهەم: بزووتنەوەی ساڵەکانی ٤٦ و ٤٧ لاپەڕەیەکی زێڕینی دیکەیە بۆ ئەم حیزبە کە پێداهەڵگوتن بە حیزبی دێموکراتدا نییە ئەگەر بێژین ئاکامی ئەم شۆڕشە بوو کە ترسی لە دڵی خەڵکدا نەک لە نیشتمانی ئێمە بەڵکوو لە ئێرانیش دژ بە دەسەڵاتی پاڵەوی ڕەواندەوە و ئەو باوەڕەی گێڕاوە بۆ کۆمەڵگا کە خەبات و شۆڕش دەکرێ لەهەمبەر دەسەڵاتی داگیرکەردا هەرچەند زۆر بەهێزیش بێ بکرێت و دڕ بە تاریکی بدرێ و ئەگەر ئیرادە هەبێت دەسەڵاتەکان ناچار بە ملکەچکردنن و جڤاک چاوەڕێیە ئەو ئیرادەی لە ڕێگەی ڕۆڵە پێشەنگەکانیەوە بۆ بگەڕێتەوە و کاتێک ئیرادەی بۆ گەڕایەوە بەدڵنیاییەوە لەهەمبەر زوڵموزۆری داگیرکەردا بێدەنگ نابێ.

سێهەم: پاش شۆڕشی گەلانی ئێران و دەسەڵاتداریەتی حیزب لە بەشێکی بەرچاوی نیشتماندا لەم وێستگەی خەباتدا بە ڕێبەرایەتی ڕێبەری هەڵکەوتە و بێوێنە کاک دوکتور قاسملوو خەباتی نەتەوەکەمان لە ئێران و هەر چوارپارچەی نیشتماندا دەبێتە سەرباشقە و لەم ماوەدا جیاواز لە ناوخۆی وڵات کە دەبێتە مەزنترین هێزی شۆڕش لە کوردستان و ئێران و لە دنیای ڕۆژاوا و دەرەوەشدا دیپلۆماسی کوردستانی بە مانای لەبەرچاوگرتنی بەرژەوەندی گشت نەتەوەی کورد لە واتا ڕاستەقینەکەیدا لە هەمیشە زیاتر و بە قازانجی خەباتی نەتەوەیەکی کۆلۆنیکراو برەو پەیدا دەکات و ئەم دیاردەش تا هەنووکە و دیپلۆماسیەک بە قازانجی سەرجەم نەتەوەکەمان بێوێنەیە.

چوارەم: سەردەمی ڕێبەرایەتی ڕێبەری مەزن و شۆڕشگێڕی بێوێنە کاک دوکتور سادق شەرەفکەندییە پاش شەهیدبوونی ڕێبەری کاریزما د.قاسملوو؛ لە هەموو بزووتنەوە و خەباتێکدا نەمانی ڕێبەری کاریزما دەبێتە هۆی نسکۆ و پاشەکشەی خەبات. هەر لەم سەردەمەدا بوو بلوکی سۆڤیەت ڕووخابوو و شەڕی ئێران و عێراقیش کۆتایی هاتبوو؛ لە سەردەمێکی وادا هەموو فاکتەکان و ڕووداوەکان بە ئاقاری کپکردنی دەنگی خەبات و شۆڕشدا هەنگاویان دەنا، بەڵام ڕێبەرایەتی و گیانفیدایی پێشمەرگەکانی حیزب و بەڕێوەبەرایەتی زانایانەی د.سادق شەرەفکەندی بەپێچەوانەی ڕەوتی ڕووداوەکان کاروانی خەباتی ئاژوت و دۆست و دوژمن شایەدی دەدەن کە خەباتی گەلی کورد بە ڕێبەرایەتی حیزبی دێموکرات سەلماندی

کە خەباتێک نییە کە ئەگەر دەسەڵاتی ناوەندی لاواز بوو یان هەلومەرجی ناوچە و جیهان ئیزنیان دا گەشە بکات بەڵکوو خەباتێکە گرێدراوی ویست و داخوازییەکانی نەتەوەیەکی کۆلۆنیکراوە و هەموو کات ئەگەر ئیرادە هەبێت توانای گەشە و بەهێزبوونی هەیە و دەتوانێ دەسەڵات بخاتە لەرزە و ورە و هەستی شۆڕش بۆ خەڵک بگەڕێنێتەوە کە تا هەنووکە ئەم ڕوانین و پشتبەخۆبەستن و لەهەمانکاتدا بەهێزییە لە خەباتدا تەنانەت کاتێک هەموو فاکتۆرە ناوخۆیی و ناوچەیی و جەهانییەکان دژ بە تۆن بێوێنەیە.

پێنجەم، ئەم قۆناغە لە ساڵی ٧٥ەوە دەس پێدەکات و هاوکاتە لەگەڵ سڕکردنی بەشێکی سەرەکی خەبات یانی خەباتی چەکدارانەوە و پشتبەستنی زیاتر بە خەباتی جەماوەری و مانگرتن لە نێو شارەکاندا؛ لەم وێستگەی خەباتدا حدکا توانی چەند مانگرتنی سەرانسەری لە ساڵرۆژی شەهیدبوونی د.قاسملوودا بەڕێوە بەرێت کە تا هەنووکەش بێوێنەیە و هیچ حیزبێکی ئێرانی و کوردستانی مادام کە لە دەسەڵاتدا نەبووە و هێزێکی نایاسایی بووە و ئیزنی بانگەشەی ئازادانەی بۆ سیاسەتەکانی نەبووە نەیتوانیوە بەم بەربڵاوییە و لەو پانتادا خەبات لە شاردا ڕێک بخات.

شەشەم، ساڵی ٩٥ و ڕاگەیاندنی ڕاسان وێستگەیەکی گرینگی دیکەی خەباتی ئەم حیزبەیە کە تا هەنووکەش بەردەوامە و لەڕاستیدا ڕاسان ڕێگەیەکی سێهەمە لە خەباتی باوی حیزبەکان لە کوردستان و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستیشدا؛ خەباتی ڕاسان لە هەمان کاتدا کە بەرژەوندی باڵای نەتەوەیی لەبەرچاو دەگرێ و ئەوپەڕی هەوڵ ئەدات کێشە بۆ هەرێمی کوردستان ساز نەبێت بەڵام خەباتیش بەهۆی بەرژەوەندی باشورەوە سڕ ناکات و بە پشتبەستن بە تیۆری بەرەنگاری ڕەوا، خەباتی تا ڕادەیەکی بەرچاو لە چوارچێوەی یاسا نێونەتەوەییەکاندا ڕێکخستووە و لە هەمانکاتدا بە دروشمی گرێدانی خەباتی شاخ و شارە و وەک ڕەوتێکی دانەبڕاو لە مێژووی بەرلەخۆی درێژەی وێستگەکانی دیکەی ئاماژەپێکراوی خەباتە کە لە ئەگەری بەهێزبوونیدا خاوەن ئەو وزەیە کە خاوەنداری سەرجەم پێنج تایبەتمەندییەکانی وێستگەکانی ئاماژەپێکراو بێت.

ڕاسان وەک شێوازێکی خەبات بە هێنانە ئارای واتای وەک پێشمەرگەی شار و هەڵۆکانی زاگرۆس و گەڕاندنەوەی هێز و سەروەری بۆ خۆرهەڵات خاوەن گەلێک ئایدیای سەرنجڕاکێشە بۆ کەڵکوەرگرتن لە هەموو وزەی تاکەکانی نەتەوەکەمان و هەرچەند لە سەرەتای ڕێگەدایە، بەڵام گەلێک کاریگەری ئەرێنی داناوە و لە هەمان کاتدا ژمارەیەکیش چاوەڕوانی لە حیزبی خۆشەویستی کۆمەڵانی خەڵک دروست کردووە کە بە کورتی بریتین لە:

ئا؛ کەڵک لە هەموو شێوازەکانی خەبات وەربگیرێت و هیچ شێوازێکی خەبات و بە هیچ بیانوویەک سڕ و لاواز نەکرێت.

ب؛ چالاکییەکان هەموو پانتای زاگرۆس بگرێتەوە و سێوەری باڵی هەڵۆکان گشت زاگرۆس داپۆشێت و خەبات بۆ باشووری

سەرچاوە
Serchawe

ڕۆژهەڵات زیاتر هەنگاو هەڵگرێت و کەڵک لە وزەی ئەو بەشە مەزنەی نیشتمان وەربگیرێت کە بەداخەوە تا هەنووکە کەمتر شۆڕشی ئێمە توانیویە لەو هێز و پۆتانسیەلە کەڵک وەرگرێت.

ج؛ جێگەی خۆیەتی زیاتر بایەخ بە کێشە کۆمەڵایەتی و ژینگەییەکان وەک مەترسی مەزنی سەر کۆمەڵگا بدرێ و بە پشتبەستن بە سوسیالیزمی دێموکراتیک بەرچاوڕوونی زیاتر بە خەڵک بدرێت بۆ شۆڕش و بونیادنانی دونیایەکی باشتر.

لە کۆتاییدا دەبێ پێمل بەو کەتوارە بین کە بە درێژایی مێژوو ئەگەر خەباتی حدکا بەهێز بووبێ وەک ڕێگەی سێهەمی خەبات لە ئێران و کوردستان چاوی لێکراوە کە توانای گۆڕانی بناغەییان هەبووە؛ هەر بۆیە بەهێزبوونی خەباتی حدکا بەرژەوەندی هەمووان دابین دەکات و تەنیا دژ بە قازانجی داگیرکەرانە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان میدیا - ڕێکەوتی: ٢٦ی گەلاوێژی ٢٧٢٢

سەرچاوە
Serchawe

بنەماکانی دەوڵەتداری لە حیزبی دێموکراتی کوردستاندا

شۆڕش شاباز

ئەستۆندەک و پاڵپشتیی هەر بزووتنەوەیەکی مۆدێرن بریتییە لە جۆری دنیابینی و شێوەی بەکردەیی کردنی بنەما تیورییەکانی ئەم بزووتنەوەیە. کاتێکیش خەباتی بەکردەوە و ڕوحی یاسا و بنەما تیورییەکانی ئەم بزووتنەوە ئاوێتەی یەکتری ببن، بزووتنەوەکە گەر بکەوێتە تەنگانەشەوە ڕێگای سەرکەوتنی خۆی هەر دەبینێتەوە و بە ئامانجەکانی خۆی دەگات. خۆ ئەگەر گەیشتن بە ئامانجە دیاریکراوەکان لە ڕەوتی خەبات لەسۆنگەی کەندوکۆسپەکانی تێکۆشاندا درەنگتریش دەست بدات، هۆکارەکەی بۆ چەوتیی بنەما تیورییەکان و جموجۆڵە مەیدانییەکان ناگەڕێتەوە؛ بەڵکوو سەرنجەکان دەبێ لەسەر پێکهاتەی دەسەڵاتی سیاسیی زاڵ و بەرامبەر بێ کە لەمپەری بنەڕەتیی بەردەم وەدیهاتنی ئەو ئامانجەیە.

دەسەڵاتی سیاسیی توتالیتێر و ناوەندگەرا کە بەردەوام هەوڵی داشکاندن و بچووککردنەوەی خواست و داوای سیاسیی نەتەوەکانی دژبەری خۆی دەدا، جەغزێک لە نێوان خۆی و ئەوانیدی دەکێشێ و سیاسەت و پلانی حکوومەت لە هەمبەر جووڵانەوە مافخوازەکان هەموو کاتێک حاشا و نکۆڵی کردن بووە و، لە خۆیدا زەرفییەتی دانان و بەڕەسمی ناسینی ئەو مافانەی شک نەبردوە. جۆری ئەو سیستمە دەسەڵاتدارییانە لە وڵاتانی جۆراجۆر لەیەکتر جیاوازن و ڕۆڵی کەسانی نێو بازنەی دەسەڵات و شێوەی بیرکردنەوەیان و، گوشاری چین و توێژە جۆراوجۆرەکانی کۆمەڵگەش بۆ ناچارکردنی دەسەڵات بە ملدان گرینگیی تایبەتی لە جێکەوتنی ئەو بنەما و تیورییە سیاسییە هەیە کە بزووتنەوە خەباتکارییەکە بەڕێوە دەبات.

جووڵانەوەی سیاسیی کورد یەک لەو بزووتنەوانەیە کە سەرەڕای ماوەیەکی دوورودرێژ لە خەبات و تێکۆشان هێشتا ئامانجە بنەڕەتییەکانی وەدی نەهاتوون. ئەو جووڵانەوەیە کە چەقی بەشێکی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانە و حیزبی دێموکراتی کوردستان بە ڕابردووی خەباتی نیزیک بە هەشت دەیە پێشەنگایەتیی دەکا، هەتا ئێستا لەگەڵ دوو کۆسپ یان بە واتایەکی دی دوو حاکمییەتی دیکتاتۆری و سەرەڕۆی پاشایەتی و کۆماری ئیسلامی بەرەوڕوو بووە. دێموکراسیخوازی، مافی دیاریکردنی چارەنووس و دابینبوونی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد بەردی بناغەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان و بنەمای تیوریی ئەم حیزبە بووە. حیزبی دێموکرات کاتێک کۆماری کوردستانی ڕاگەیاند، دێموکراسیخوازی و ئازادیخوازییەکەی لە پێکهاتەی دەسەڵات و کار و بڕیارەکانی کۆماردا وەک کۆڵەکەکانی دەسەڵاتێکی دێموکراتیک بە عەینی و بەکردەوە ڕەنگی دایەوە.

ئەو کۆڵەکە بنەڕەتییانە بریتی بوون لە: وەدیهاتنی مافە نەتەوایەتییەکان، ئازادیی ڕادەربڕین، ڕەچاوکردنی مافی منداڵان و مافی بەرانبەر و وەک یەکی ژنان و پیاوان، بایەخدان بە مافی گرووپە پیشەییەکان، دابینکردنی مافە کۆمەڵایەتییەکان و یەکسانیی مافە ئایینییەکان و تەنانەت بەڕەسمی ناسینی مافی نەتەوەکانی غەیرەکوردی نێو چوارچێوەی حوکمڕانیی کۆماری کوردستان. ئەو کۆمارە کوردییە کە حیزبی دێموکراتی کوردستان پێکهێنەری بوو، بووە قوربانیی سیاسەتی ساتوسەودای نێودەوڵەتی و عەقڵییەتی نیزامی کۆلۆنیالیستی ناوەند، ئەویش لە حاڵێکدا کە ڕێژیمی پەهلەوی خۆی لەو کاتەدا وڵاتێکی داگیرکراو بوو. ئەوە بوو کە دواجار بە هێرشی سەربازیی حکوومەتی حەمەڕەزاشا کۆتایی بە تەمەنی ئەو کۆمارە دێموکراتیکە هات. ڕاستە کۆماری کوردستان بەهۆی گەلەکۆمەگێ ڕووخا، بەڵام حیزبی دێموکراتی کوردستان سەرەڕای لەداردرانی بەشێکی زۆر لە ڕێبەرانی لە ماوەیەکی کورتی دوای نسکۆی ڕووخانی کۆماردا بەهۆی کادرە لاوەکانی ڕێکخرایەوە و درێژەی بە خەبات و تێکۆشانی خۆی دایەوە. ڕەوتی خەباتی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە دوای قۆناغی کۆمار هەورازونشێوی زۆری بڕیوە و لەگەڵ پەرەسەندنی شەپۆلی فکریی چەپ و هۆگری و ئینتیمای زۆر لە گەلانی ناوچە بۆ وەدیهێنانی مافە نەتەوایەتییەکانیان لە ڕێگەی ئۆردووگای سۆسیالیستییەوە، بەڵام حیزبی دێموکرات بنەما تیۆرییەکانی خەباتی خۆی پاراست کە هەموو کاتێک دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد بووە. هۆکارەکەشی بۆ ڕەگداکوتانی ئەو وێژمانە لە ڕەوتی جووڵانەوەکە و هەوڵی پراگماتیستیی ڕێبەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان دەگەڕێتەوە. حیزبی دێموکراتی کوردستان کە دەسەڵاتێکی حکوومەتیی دێموکراتیکی بنیات نابوو، لە مەیدانی کردەوەشدا دەبوا تیوری و بنەما فکرییەکانی خۆی کە بەرنامەوپێڕەوی حیزبدا هاتوون جێ بخات. هەر بۆیەشە قەوارەی فکری و پێکهاتەیی خۆی وەک چۆن دوکتور قاسملوو بە "سیمای دێموکرات"ی پێناسە دەکا، پاراستی.

قەوارەی حیزبی دێموکرات پتر لەوەی حیزبی بێت، پێکهاتەیەکی دەوڵەتتەوری هەیە، بۆچی؟ لەبەر ئەوەی حیزبی

دێموکرات بە هەبوونی پاشخانێک لە دەوڵەتداری - ئەگەر بۆ ماوەیەکی کەمیش بووبێ - تیوری و بنەما فکرییەکانی و هەروەها کار و کردەوەکانی بۆ ئەو پاشخانە دەگەڕێتەوە؛ بەدەر لەوە ئەو پاشخانە تیوری و هەروەها پڕاکتیکەکانی حیزبی دێموکرات شوێنی لە گۆڕانکارییەکان لە بەشەکانی دیکەی کوردستانیش داناوە. دامەزرانی پارتی دێموکراتی کوردستان لە باشووری کوردستان نموونەیەک لە کارتێکەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانە.

پێوەندییە دیپلۆماتیکەکانی حیزبی دێموکرات لەگەڵ وڵاتان لەگەڵ دامەزرانی ئەم حیزبە و لەسەر دەستی پێشەوا قازی محەممەد دامەزرا کە لە سەردەمی کۆماردا خزمەتێکی زۆری بە ناساندنی پرسی کورد کرد. هەبوونی پێوەندیی دیپلۆماتیک لەگەڵ یەکیەتیی سۆڤییەت، ناردنی شاندی دیپلۆماتیک بۆ تاران و هەروەها بۆ باکۆ (ئازەربایجان) بەشێک لە دیپلۆماسیی حیزبی دێموکرات لەو سەردەمدا بووە. دوای نەمانی کۆماری کوردستانیش پێوەندییە دیپلۆماتیکەکانی حیزب قۆناغێکی دیکەی ئەزموون کرد و زۆر پێوەندی لەگەڵ حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکان لە وڵاتانی دیکە و هەروەها کۆڕ و کۆمەڵە نێودەوڵەتییەکان گرێ دران کە هەتا ئێستاش بەردەوامن. بەگشتی پێوەندیی دێپلۆماتیک لە فەلسەفەی وجوودیی حیزبی دێموکراتدا ڕەهەندێکە لە خەبات و تێکۆشانی سیاسی و نەتەوەیی ئەم حیزبە، کە خۆی لەسەر تەوەری ناساندن و پۆلێنکردنی ماف و خواستە ڕەواکانی نەتەوەی کورد لە ئێراندا پێناسە دەکا. ئەندامەتیی حیزب لە شوڕای ئینترناسیۆنال سۆسیالیست یەکێک لە دەسکەوتەکانی ڕەهەندی خەباتکاریی حیزبی دێموکرات وەک ئاڵاهەڵگری خەباتی نەتەوەیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە بواری دیپلۆماسیدایە کە بایەخ و گرینگیی تایبەت بە خۆی هەیە. گرێدان و بەردەوامیی پێوەندیی دۆستانە لەگەڵ بزووتنەوە سیاسییەکان چ لە نێوخۆی ئێران و چ بزووتنەوەکان لە وڵاتانی ناوچەدا و باشی و ئاستی بەرزی ئەو پێوەندییانە لەگەڵ حیزب و لایەنە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان ڕەهەندێکی تری پێوەندییە دیپلۆماسییەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانن.

کەرخێکی دیکەی پێوەندییە دیپلۆماتیکەکانی حیزب بریتییە لە پێوەندییەکانی ئەم حیزبە دوای گۆڕانکاری لە دروشمی ستراتیژیی ئەم حیزبە لە خودموختارییەوە بۆ فیدراڵیزم. حیزبی دێموکراتی کوردستان لەو سەردەمەشدا کە خودموختاری دروشمی ستراتیژیی بوو، هەموو کاتێک دێموکراسیی وەپێش دەخەست و پێی لەسەر یەکیەتیی دێموکراتیکی گەلان لە ئێراندا دادەگرت. هەربۆیەشە کاتێک حیزبی دێموکراتی کوردستان دەچێتە نێو شوڕای بەرگریی نیشتمانی، هەر لەسەر بنەمای ئەو پێوەندییە دێپلۆماتیک-دێموکراتیکە هەرچەشنە پێوەندییەک لەگەڵ حیزب و کەسایەتی و لایەنە سیاسییەکانی ئەندام لەو شورایەدا بە مەرجی بەڕەسمی ناسینی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکدا گرێ دەدا کە ئەوەش ڕەهەندێکی دیکەی خەباتی دێپلۆماتیکی حیزبی دێموکراتە.

سەرچاوە
Serchawe

ئەو خەبـاتە دیپلۆمـاتیکە دوای کـۆنگرەی سـێزدەی حیـزب کە دروشـمی سـتراتیژیی حیـزب لە "دێموکراسـی بـۆ ئێـران و خودموختاری بۆ کوردستان" جێگای خۆی بە "دابینبوونی مافە نەتەوایەتییەکانی کورد لە ئێرانێکی دێموکراتیک، فێدرال و پلۆرال" دەدات، ڕەوتـی بەردەوامیـی خـۆی لە پێوەنـدییەکانی لەگەڵ حیـزب و لایەنەکـانی ئۆپۆزیسیۆنی کۆمـاری ئیسلامییدا دەپێوێ. دوابەدوای ئەو گۆڕانکارییە ڕەوتی دیپلۆماتیکی حیزب پێ دەنێتە قۆناغێکی نوێ هاوفکری و کاری بەکردەوە لەگەڵ نەتەوەکانی دیکەی نێو جوغرافیـای ئێران و هەر لەسەر ئەو بنەما فکرییەیە کە "کۆنگرەی نەتەوەکـانی فیدرالی ئێران" پێک دێ و ئەنـدامەتی لە "شورای دێموکراسیخوازان"، "هاوپێوەنـدی بـۆ ئـازادی و بەرابەری لە ئێران"ی بەدوودا دێ. ئەو هاوبەشـییە لەو بلـۆکە سیاسـییانەش نیشـانەی بـاوەڕ بە پلـۆرالیزم و دێموکراسـی هەتـا مـایەپووچکردنەوەی تـۆمەتی هەڵوشاندنەوەی وڵات لە پێوەندییە دیپلۆماتیکەکان لە ڕوانگەکانی حیزبی دێموکراتدایە.

لە سەردەمی ئێستادا خەباتی مەدەنی گۆڕەپـانێکی نـوێیە بـۆ بەگژداچوونەوەی حکوومەت و دەسەڵاتەکان و داواکردنـی مـافە سیاسـی و کۆمەڵایەتییەکـان. چـالاکیی سیاسـی و مەدەنـی لە مێـژووی هـاوچەرخی ئێرانـدا سـەرەڕای ئەوەی هەمـوو کاتێک کۆسپێکی گەورەی وەک دەسەڵاتی دیکتاتۆر (حەمەڕەزاشا) و تئوکراتیک و نادێموکراتیک (کۆماری ئیسلامی) لە بەردەم بـووە، بەڵام لەو کەشە داخراو و پڕ تێچووی سیاسییەشدا لە فۆڕمی کۆڕ و کۆبوونەوە و ڕێکخراوە مەدنییەکانـدا جموجـۆڵێکی هەر بووە. خەباتی مەدەنی لە ئێران زۆرجار بەهۆی هەستیاریی ڕێژیمی سیاسی تێچووی زۆری بـۆ چالاکـانی ئەم بوارە بـووە، لە گرتن و زیندانەوە بگرە هەتا دەگاتە ئێعدام. حیزبی دێموکراتی کوردستان لە هەموو ماوەی تەمەنی خۆیدا خەبـاتی لەدژی حکوومەتی ناوەندی کردوە، بایەخێکی زۆری بەو ڕەهەندەش لە خەبات - خەبـاتی مەدەنی - داوە و هەموو کاتێک پـاڵنەر و پاڵپشتی خەباتی جەماوەری لەدژی دەسەڵاتی ناوەندی بووە.

حیزبـی دێمـوکراتی کوردسـتان وەک ڕچەشـکێن و پێشـەنگی بـزووتنەوەی سیاسـیی کـورد لە ئێـران لەگەڵ ئەوەدا فـاکتەری دیپلۆماسـی لەهەمبەر بـزووتنەوە سەرانسـەرییەکانی لە ڕەوتـی خەبـاتی خۆیـدا پاراسـتوە، هەوڵـی داوە سـەرنجی کەسـانی خەبـاتگێڕ و گرووپ و لایەنە سیاسی و مەدەنییەکانی دەرەوەی ئەم حیـزبەش بـۆ لای کۆمەڵێک ئەرک و بەرپرسـایەتی هەن لە ئاستی نێوخۆیی هەم دەرەکیدا ڕابکێشێ. خاوەنێتی لەوەها پاڕادایمێک لە حیزبـی دێموکراتی کوردسـتاندا تایبەتمەنـدیی سیستمێکی دەوڵەتییە هەتا حیزبی! چونکی قەوارەی حیزبـی زۆربەی جار هەڵگری خەسـەڵاتی دەمـارگرژی و دوگمـاتیزمێکە، بەڵام پانتـایی پـاڕادایمی حیزبـی دێموکرات بـانتر لەو قەوارەیە بـووە و بەو پێیە دەتـوانین بڵێین کە حیزبـی دێمـوکراتی کوردستان خاوەنی ژێرخانێکی دسەڵاتدارەتی ئاوێتە لەگەڵ کولتووری دێموکراتیکە کە لە قەوارەی حیزبێکدا درێژە بە ژیـانی خەبـاتگێڕیی خۆی دەدات.

د. قاسملوو، سکرتێری پێشووی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە وتارێکدا کە بەبۆنەی دووی ڕێبەندان، ساڵرۆژی چلویەکەمین ساڵرۆژی دامەزرانی ئەم حیزبە داویەتی بە پێداگرتن لەسەر ئەو خەسڵەتە تایبەتییانە دەڵێ: "ئێمە [حیزبی دێموکرات] بۆ ئازادی و دێموکراسی تێدەکۆشین. کەسێک ناتوانێ بۆ ئازادی لە دوارۆژدا تێبکۆشێ و ئێستا خۆی ڕێز بۆ دێموکراسی دانەنێت. ئەو کەسەی کە بەڕاستی دێموکراتە، بە قووڵی دێموکراسیی خۆش دەوێ، دەبێ هەر لە ئێستاوە، چ لەنێو حیزبەکەماندا و چ لە دەرەوەی حیزبەکەماندا، بۆ بیروباوەڕی جیاوازی خەڵکی دیکە ئێحترام دابنێ. دێموکرات ئەو کەسە نییە کە ئێحترام تەنیا بۆ بیروباوەڕی ئەو کەسانە دابنێ کە لایەنگری دێموکراسین. هەتا ئەوکاتەی یەکێک دەستی بۆ چەک نەبردوە دژی ئێمە، ئێمە تەحەمولی بیروباوەڕەکەی دەکەین و ئەوە یەکێک لەو پەیامانەیە کە پێشەوای مەزن بۆی بەجێ هێشتووین کە دەبێ دێموکرات بین و تا سەریش دێموکرات بمێنینەوە." وەها هزر و ڕوانینێک لە وتەکانی دوکتور قاسملوو دەربڕی پێکهاتەیەکی بان حیزبییە و دەتوانین لە چوارچێوەی سیستمێکی دەسەڵاتدارەتیدا پێناسەی بکەین.

ڕەهەندێکی دیکەی وتەکانی د. قاسملوو ئاماژە و گەڕانەوەی بەرێزیان بۆ رابردووی مێژوویی وەها پارادایمێک بۆ سەردەمی پێشەوا قازی محەممەدە کە جیا لەوەی پێشەوا و ڕێبەری حیزبی دێموکرات بوو، هاوکات سەرکۆماری کوردستان بوو. ئەو چەمکە بنەڕەتییانەی باس کران پێمان دەڵێن کە ئەو بایەخانە لە کولتووری دەوڵەتداری- دێموکراتیک و لە قەوارەی هزری و تەشکیلاتیی ئەم حیزبەدا بیچمیان گرتوە. کاتێک د. قاسملوو بە وەها پاشخانێکەوە پێ لەسەر ڕێزگرتن لە بۆچوون و باوەڕی ئەوانیدی لە دەرەوەی حیزبی دێموکراتی کوردستان دادەگرێ و سەرنجی ئەندامانی حیزبەکەی بۆ ڕەچاوکردنی ئەو بایەخە ڕادەکێشێ، ئەمە بناغەی هزریی پێکهاتەیەکی دەسەڵاتدارەتیی دێموکراتیکە کە زەرفییەتی وەرگرتنی هەرجۆرە ڕەخنەیەکی هەیە، نەک هەر بەتەنیا حیزبی.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢١ی مای ٢٠٢٢

مستەفا مەولوودی: نەخشەڕێی خەباتی حیزبی دێموکرات قەت ناتەبایی لەگەڵ ویستی خەڵکی کوردستان نەبووە

وتووێژ: کاروان مێراوی

بەرایی: کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ٧٦ ساڵ پێش، سەربەخۆیی خۆی و کۆماری کوردستانی ڕاگەیاندووە و دوای نسکۆی ڕووخانی کۆمار دەستی لە خەبات هەڵنەگرتووە. حیزبە سیاسییەکانی کوردستان پاش کۆماری سەربەخۆی کوردستان، بۆ دەستەبەرکردنی مافی دیاریکردنی چارەنووسی کورد لە چوارچێوەی ئێرانی هەنووکەیی، دروشمی خودموختاری و دواتریش فیدراڵیزمیان دەستنیشان کردووە، ئەوە لە کاتێکدایە کە دەنگی سەربەخۆییخوازی لە کۆمەڵگەی کوردستان ڕۆژ لە دوای ڕۆژ زیاتر و بەرزتر دەبێت. حیزبی دێموکراتی کوردستان ئەم پرسە چۆن لێک دەداتەوە و چۆن لە داهاتووی سیاسیی ئێران دەڕوانێت؟ خوێندنەوەی بۆ ستراتیژیی هەنووکە و پرسی سەربەخۆیی چییە؟ "کوردستان" لە هەڤپەیڤینێکدا لەگەڵ کاک مستەفا مەولوودی، جێگری سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان ئەو بابەتەی تاوتوێ کردووە و سەرەنجتان بۆ خوێندنەوە ڕادەکێشین.

***

کاروان مێراوی: کاک مستەفا با باسەکەمان بەو پرسیارە دەست پێ بکەین؛ پاش ٧٦ ساڵ لە دامەزرانی حیزب، پێتان وایە کە دروشمی ستراتیژیی ئێستەی حیزب لەگەڵ ویست و داخوازییەکانی کۆمەڵگەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەگونجێت؟

مستەفا مەولوودی: حیزبی دێموکراتی کوردستان لە هەناوی کۆمەڵگەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانەوە دامەزراوە و هەمیشە ویست و داخوازەکانی کۆمەڵگەی کوردیی پێش هەموو شتێک داناوە و مێژووش ئەوە شاهیدییەمان بۆ دەدات. ئەوەی کە بۆ حیزبی دێموکرات گرینگ و ئامانج بووە، بەدەستەوەگرتنی جڵەوی چارەنووسی کورد بە دەستی خۆی بووە. هەر لە سەرەتاشەوە کەسایەتیی پێشەوا قازی محەممەد و ڕێبەریی دوای قازی محەممەد لە حیزبی دێموکراتدا ئاگاداری ویست و داخوازییەکانی کۆمەڵگەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوون و بۆ دەستەبەری ئامانجەکانی ئەم گەلە خەباتیان کردووە. بەو پێشەکییەوە دێمە سەر ئەو باسەی کە دروشمی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە سەردەمی ئێستەدا بە لەبەرچاوگرتنی هەلومەرجی سیاسی و ژێئۆپۆلێتیکی ناوچە و هەڵکەوتەی ڕۆژهەلاتی کوردستان؛ ژیرانە، واقعبینانە و بەرپرسانەیە. ئەوەی کە حیزبی دێموکراتی کوردستان ستراتیژیی خۆی لەسەر ئەوە دادەنێت کە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فیدراڵدا خاوەنی دەسەڵاتی سیاسیی هەرێمی کوردستان بێت و خەڵکی کوردستان لە دەوڵەتی ناوەندییشدا بە ڕێژەی خۆی بەشداریی کارای لە بەڕێوەبردنی وڵاتی ئێراندا هەبێت، لە هەموو ئاستەکاندا ژیرانەیە.

من پێم وایە ئەو دروشمە ژیرانەیە جێگای پەسند و پشتگیریی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستانیشە، لەبەر ئەوەی کە هەلومەرجی ناوچە و ئێران لەچاو ٧٦ ساڵ لەوەپێش گۆڕانێکی ئەوتۆ و تایبەتی بەسەردا نەهاتووە. خەڵکی ئێران و کوردستانیش ئێستە زیاتر دەرک بە پێکەوەژیانی دێموکراسییانە دەکەن، هەر بۆیە لەگەڵ ئەوەی کە ئەو دەنگە بەهێزە و کورد مافی خۆیەتی خاوەنی کیانی تایبەت بە خۆی بێت، خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەرکیان بەوە کردووە کە دروشمی حیزبی دێموکرات بۆ دابینکردنی دەسەڵاتی سیاسیی کۆمەڵگەی کوردستانە و هەر بۆیە لەو بارەوە نەک ڕوویان لە حیزب وەرنەگێڕاوە، بەڵکوو بۆ هێنانەدیی ئەو دروشمە گونجاوەی ئێستەی حیزب پشتگیریشی دەکەن.

کاروان مێراوی: **باشە، دروشمی ستراتیژیی حیزب چەندە لەگەڵ بارودۆخ و ڕەوشی نێوخۆی ئێران گونجاوە، ئەویش بە لەبەرچاوگرتنی فاکتەرە ناوچەیی و جیهانییەکان؟**

مستەفا مەولوودی: ئەو چەمکانە ڕێژەیین و دوگم نین، بەڵام ئەگەر وڵاتی ئێران وەکوو تابلۆیەک بێنینە بەرچاومان، دەبینین کە دروشمی ستراتیژی حیزبی دێموکرات زۆر بەرپرسانە و لەگەڵ ڕەوشی نێوخۆیی وڵات و ناوچەکە گونجاوە. ئێران وڵاتێکی پان و بەرینە، پێکهاتەی دانیشتووانی فرەچەشنە و پێکهاتەیەلی فرە نەتەوەیی، فرە ئایینی و تەنانەت فرە فەرهەنگیی هەیە؛ جیا لەوەش لە باری ژێئۆپۆلێتیکەوە ئێران لە ناوچەیەکی زۆر ستراتیژیی جیهان هەڵکەوتووە، دەوری وڵاتانی زلهێز ئێستەشی لەگەڵ بێت لەو وڵاتەدا حاشاهەڵنەگرە. هێزێکی سیاسیی کارای وەکوو حیزبی دێموکرات بە ئەزموونی ٧٦ ساڵ خەبات و تێکۆشان، ناکرێت ئەو فاکتەرانە و زۆر فاکتەری دیار و نادیاری دیکە بۆ پێکەوەژیانی خەڵکی

ئێران لەبەرچاو نەگرێت و ستراتیژیی خۆی لەسەر دانەڕێژێت.

من پێم وایە ئەگەر بەبێ دەمارگرژیی دەسەڵاتی ناوەندی لە تاران لەو ستراتیژییەی حیزبی دێموکرات بڕوانین و بە پێی ویستی گەلانی دیکە لە پێناو دەستەبەرکردی مافی بەرانبەر و وەک یەک بۆ هەمووان لە ئێراندا کاری بۆ بکرێت، وڵاتی ئێران لە زۆر قەیرانی گەورە ڕزگاری دەبێت؛ یەکەم، دێموکراسی لەو وڵاتە چێ دەبێت و خەڵک مافە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانیان وەدی دێن. دووهەم، ئەمنییەتی سیاسی و ئابووریی ئەو وڵاتە دەپارێزرێت و وڵاتی ئێران لە هەڕەشە و چاوی تەماحی نەیارانی پارێزراو دەبێت. سێهەم، جێگرتوویی و سەقامگیریی سیاسی، ئەمنییەتی و ئابووری بۆ خەڵکی ئێران دروست دەبێت. چوارەم، خەڵکی ئێران بەگشتی وەکوو هاووڵاتیی دڵسۆز و بەرپرس خۆیان لەو وڵاتەدا دەبیننەوە و بۆ گەشەی وڵات زیاتر تێ دەکۆشن و وڵاتەکە بە هی خۆیان دەزانن و دواجار حکوومەتی دێموکراتیکی ئێران دەبێتە حکوومەتی خاوەن کاریگەر لە ناوچەکەشدا. بۆیە دروشمی ستراتیژیی حیزب کە باس لە وەدیهاتنی مافی هەموو پێکهاتەکانی ئێران بۆ مانەوەی ئەو ئێرانە دەکات، زۆر واقعبینانە و کلیلی چارەسەری کێشەکانی هەنووکەی ئێرانیشە.

کاروان مێراوی: تاکوو ئێستا چ هەنگاوێک بۆ تیۆریزەکردنی دروشمی ستراتیژیی حیزب هەڵگیراوە و ئەو فیدراڵیزمە کە حیزب کردوویەتی بە بنەمای ستراتیژیی خەباتەکەی، چییە و چۆنتان پێناسە کردووە؟

مستەفا مەولوودی: سروشتییە هەر حیزبێکی سیاسی کە دروشمێک هەڵدەگرێت بۆ دەستەبەرکردنیشی تێ دەکۆشێت، حیزبی دێموکراتی کوردستانیش لە کارکردن بۆ ئەو دروشمە کەمتەرخەم نەبووە. ئەگەر سەیری ڕاگەیاندنەکانی حیزبی دێموکرات بکەین باشترمان بۆ دەردەکەوێت کە حیزب بۆ ئەو مەبەستە چەندە تێکۆشاوە و زۆر و کەم شوێندانەریشی هەبووە، ئەوەش هەست پێ دەکرێت. بەڵام دەزانین لە وڵاتێکی وەک ئێراندا کارکردن بۆ دروشمی لەو چەشنە چەندە دژوارە.

ئێران لە مێژووی خۆیدا حکوومەتی دێموکراتیکی بەخۆیەوە نەدیوە، بەڵکوو ئەو وڵاتە هەمیشە بە دیکتاتۆری و سەرکوتکردنی نەتەوە و گەلانی ئێران بەڕێوە چووە، بۆیە کار بۆ کولتووری پێکەوەژیانی ئاشتییانە و بە بەشداریی هەموو پێکهاتەکان نەکراوە. لە نیزامی پەهلەوی و ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا هیچ بەستێنێکی پێکەوەژیانی ئاشتییانە و بە دێموکراسی دروست نەکراوە، بەڵکوو پڕۆپاگەندەی ئەوان بە جۆرێک بووە کە ئەگەر دەرفەت بە پێکهاتەکان بدرێت ئێران دەبێتە ئێرانستان. ئەوە لەنێو خەڵکی ئاسایی و تەنانەت لەنێو بژاردەی کۆمەڵگەی ئێرانیدا بە ڕوونی هەستی پێ دەکرێت، بۆیە ئەو ڕوانگەیە لەنێو خەڵکی جیا لە پێکهاتەکاندا لە ئێران دروست بووە کە دەوڵەتی بەهێز و ناوەندگەرا دەتوانێت ئەو وڵاتە بە یەکپارچەیی بپارێزێت. بەڵام کار و تێکۆشانی هێزە سیاسییە دێموکراتیکەکان کە یەک لەوان

حیزبی دێموکراتی کوردستانە، گۆڕانی بەرچاوی لە خوێندنەوەی خەڵکدا دروست کردووە کە باوەڕیان بە نیزامی دێموکراتیک هەبێت و ئەوەش وای کردووە کە لە ئێستەدا کەم نەبن ئەو هێزە سیاسییانەی کە سەقامگیریی وڵاتی ئێران لە نیزامی فیدراڵیدا دەبینن. ئەگەر ڕوونتر بڵێم؛ فیدراڵیزمێک کە حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ ئێران خوازیاریەتی، زۆر ڕوونە. پێکهاتەکان لە هەرێمی خۆیان خاوەنی دەسەڵاتی سیاسی و بەڕێوەبەری بن و لە دەسەڵاتی سیاسیی ناوەندیدا لە هەموو جومگەکان و وەکوو یاسای کارگێڕی، دادوەری، ئابووری و کۆمەڵایەتیدا بەشداریی کارایان هەبێت کە ئەوە دەبێت لە یاسای بنەڕەتیی وڵاتدا بە ڕوونی دیاریکراو بێت.

خۆتان دەزانن دوو حەوتوو لەوەپێش ناوەندی ڕاپرسیی "گمان" ئەنجامی ڕاپرسییەکی بڵاو کردەوە کە لەودا لە ماوەی ١٠ ڕۆژدا ٢٠ هەزار ئێرانی (کە نیزیک بە ١٧ هەزار کەسیان لە نێوخۆی وڵات بوون) بەشدار بوون و لەو ڕاپرسییەدا ١٢ لەسەد لە خەڵکی ئێران خوازیاری سیستەمی فیدراڵی بوون بۆ وڵاتەکەیان. ئەمە ئەگەر بەگشتی وەڵامی تەواو و بارتەقای خەبات بۆ دێموکراسی لەو وڵاتە دیکتاتۆرییەدا نییە، بەڵام ئەو پەیامە ڕوونەشی تێدایە کە ئەگەر هەلومەرج گونجاو بێت، ئەو ئامادەییە لەنێو خەڵکی ئێران بۆ جێگیرکردنی نیزامی فیدراڵی لەو وڵاتەدا هەیە.

کاروان مێراوی: هێزە کوردییەکان و یەک لەوان حیزبی دێموکرات لە چەند هاوپەیمانی و بەرەدا بەشدارن کە ئامانجەکەی ئێرانی فیدراڵە، تاکوو چەند لایەنە سیاسییە فارسەکان بۆ ئەو ئامانجە هاتوونەتە پێش؟

مستەفا مەولوودی: من پێم وایە ئەگەر دەرفەت هەبێت و حکوومەتێکی دێموکراتیک لە ئێراندا بێتە ئاراوە، زۆربەی دانیشتووانی ئێران خوازیاری ئەوەن کە لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکدا بەیەکەوە وڵاتی ئێران بەڕێوە بەرن، بەڵام ئەگەر بە ڕوونی وەڵامی پرسیاری ئێوە بدەمەوە، حیزبی دێموکرات لە هاوپەیمانیی "کۆنگرەی نەتەوەکانی ئێرانی فیدراڵ" و "شۆرای دێموکراسیخوازان" و "همبستگی برای آزادی و برابری در ایران" ئەندامە و لەو هاوپەیمانییانەدا بەشدارە. لەنێو ئەو هاوپەیمانییانەدا ڕێکخراو و کەسایەتیی جۆراوجۆری تێدایە بە فارسەکانیشەوە، جیا لەوانە زۆر کەسایەتی و ڕێکخراوی سەرانسەریی ئێرانی هەیە، وەکوو هاوپەیمانی حیزب لەگەڵیان لە هاوپەیمانییەکی دیاردا نییە، بەڵام کە تەرجەمەی سیاسەت و تێڕوانینیان دەکەی بۆ داهاتووی ئێران، ئەوانیش تێ دەکۆشن لە ئێرانی داهاتوودا سیستەمی بەڕێوەبەریی دێموکراتیک و لامەرکەزیی هەبێت و پێکهاتەکانی ئێران لە بەڕێوەبردنی وڵات و ناوچەی خۆیاندا بەشداریی کارایان هەبێت، ئەوەش هەرچەندە خواستی هەموو پێکهاتەکانی وڵات دابین ناکات، بەڵام خۆی هەنگاوێکی ئەرێنییە بۆ ئێرانی داهاتوو. هەروەها لەگەڵ ئەوەدا کە سیستەمی فیدراڵی خۆی پێناسەی تایبەت بە خۆی هەیە، بەڵام مەرج نییە دەقاودەق فیدراڵیزم لە هەموو وڵاتان وەکوو یەک جێبەجی بکرێت. هەلومەرجی ناوچەکە و وڵات، کولتووری جیاوازی

پێکهاتەکان و لامەرکەزیی هەموویان دەور دەبینن، بەتایبەت لە وڵاتێکی وەک ئێراندا کە ئەو جۆرە لە سیستەمی حکوومەتێکی ئەزموون نەکراوە و خەڵکی ئەو وڵاتە پێی ڕانەهاتوون. بۆیە نابێت یەک ڕۆژە چاوەڕوان بین باشترین نیزامی فیدراڵی لەو وڵاتە جێگیر بکرێت، بەڵکوو پێویستە کاری بۆ بکرێت، کاتی بدرێتێ و فەرهەنگسازیی بۆ بکرێت.

کاروان مێراوی: ئەو یەکیەتییەی لەو ڕێککەوتن و هاوپەیمانییانەدا باسی لێ کراوە و بناغەی ئێرانی فیدراڵی داهاتووی لەسەر دارێژراوە، ئایا یەکیەتییەکی ئارەزوومەندانەیە؟ چ گەرەنتییەک هەیە کە ئەگەر هەر کام لە نەتەوەکان بیهەوێ داوای سەربەخۆیی بکات، هێرش نەکرێتە سەری؟

مستەفا مەولوودی: دروستکردنی نیزامی فیدراڵی لەنێو گەلان و پێکهاتەکاندا حەتمەن دەبێت ئارەزوومەندانە بێت. نیزامی فیدراڵی ئەگەر ئارەزوومەندانە نەبێت، هەر نایەتە ئاراوە و دروست نابێت. هەر سیستەمێکی فیدراڵی بەپێی یاسای بنەڕەتی کە دەنووسرێتەوە، چوارچێوەی نیزامی فیدراڵ و مافی پێکهاتەکانی لە دەوڵەتی فیدراڵیدا دیاری دەکات، هەروەها نەخش و دەور و کاریگەریی پێکهاتەکان لە ئیدارە و بەڕێوەبەریی هەرێمی خۆیان لە دەوڵەتی فیدراڵی یان بەشداریان لە دەوڵەتی ناوەندیدا بەتەواوی ڕوون دەکاتەوە و وەک گرێبەستێکی کۆمەڵایەتیی نێوان خەڵک، پێکهاتەکان و دەوڵەت لە چوارچێوەی نیزامی فیدراڵیدا دەنووسرێتەوە. ئەگەر هەموو پێکهاتەکان پابەندی ماددە و بەندەکانی یاسای بنەڕەتی بن، یاسا وەک ئەوەی کە هەیە و لە سەری ڕێک کەوتوون جێبەجێ بکرێت، ئەمن پێم وایە ئەو گریمانانە دەرەوونەوە، چونکە لەڕاستیدا نیزامی فیدراڵی بۆ بەیەکەوەژیانی ئارەزوومەندانەی پێکهاتەکانە؛ نەک بۆ دابڕان و لێک جیابوونەوە.

بەڵام بۆ ئەوە کە چ گەرەنتییەک هەیە، لە ڕوانگەی منەوە تەنیا گەرەنتی پێبەندبوون بە یاسای بنەڕەتیی وڵات، بە ڕەچاوکردنی مافی هەموو پێکهاتەکانە، ئەگەر ئەوە ڕەچاو بکرێت، ڕەنگە شتی وا ڕوو نەدات. بەڵام بۆ حاڵەتی وا دروستە لە یاسای بنەڕەتیدا ئەوە ڕەچاو بکرێت، ئەگەر بە هەر هۆیەک پێکهاتەیەک یان چەند پێکهاتە ئارەزوویان کرد کیانی سیاسیی سەربەخۆیان هەبێت بە یاسای بنەڕەتی و بەپێی مێکانیزمی دێموکراتیک دەبێت ڕێگەپێدراو بن. بەڵام لەڕاستدا من ئەو ئامادەیییە لە حاڵەتی ئێستەدا بۆ پێکهاتەکانی ئێران زۆر بە زەحمەت دەبینم، بەڵام سروشتییە نەتەوەیەک ئەگەر لە نیزامێکی سیاسیدا وستەکانی نەیەتە دی، خەباتی بۆ دەکات.

کاروان مێراوی: هەتا دێ پرسی سەربەخۆییخوازی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان تۆخ و تۆختر دەبێتەوە و نەک هەر لەنێو توێژی ڕووناکبیر، بەڵکوو لەنێو هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگەدا پەرەی سەندووە؛ ئەگەر ویستی سەرەکیی خەڵک لە ئەگەری هەر گۆڕانکارییەکدا سەربەخۆیی بێت، حیزبی دێموکرات چ پلانێکی بۆ ئەو ویستە دەبێ و ئەو هەڵە چۆن دەقۆزێتەوە؟

مستەفا مەولوودی: ئەوەی کە لەنێو خەڵکی کوردستان و بەتایبەت خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان پرسی سەربەخۆییخوازی تۆخ و تۆختر دەبێت ئەوە شتێکی زۆر سروشتییە و لە مێژووشدا خەڵکی کوردستان بۆ سەربەستی خەباتی کردووە. من لام وایە هێزە سیاسییەکانی کوردستان و بەتایبەت هێزێکی شوێندانەری وەک حیزبی دێموکرات بەتەواوی دەرکی بەوە کردووە. ئەگەر سەرنج بدەینە ئامانجی حیزبی دێموکراتی کوردستان، دەڵێت ئامانجی ئەو حیزبە بەدیهێنانی مافی دیاریکردنی چارەنووسی نەتەوەی کوردە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان؛ ئەگەر وایە ئەوە بە هیچ جۆرێک لە خوێندنەوە و ڕوانگەی حیزبدا ون و شاراوە نەبووە و نییە.

سروشتییە هەر حیزبێکی سیاسی لە گۆڕەپانی خەبات و سیاسەتکردندا یەکێک لە گرینگترین فاکتۆرەکانی بایەخدان بە ڕوانگە و ویستی خەڵکە. ئەگەر وا نەبێت ناتوانێت گەشە بکات و ببێتە حیزبی خەڵکی و جەماوەری، بەڵام خۆ حیزبی سیاسی هەر ئەرکی ئەوە نییە تەنیا گرینگی بە ویست و ئارەزووەکانی خەڵک بدات؛ بەڵکوو پێویستە لە هەموو ڕەهەندەکانەوە بڕوانێتە بابەتەکان و حیساب بۆ ژئۆپۆلێتیک و هەلومەرجی سیاسیی ناوچە و هەرێم و ئەو وڵاتەش بکات کە چالاکی تێدا ئەنجام دەدا، خوێندنەوەی واقعبینانەی بۆ زەرفییەتەکان و دەرفەتەکان و تواناکان هەبێت، ئەوەش بە وردی بۆ خەڵکی ڕوون بکاتەوە.

کاروان مێراوی: بە ڕوونی حیزبی دێموکرات چۆن لە بابەتە دەڕوانێت؟

مستەفا مەولوودی: من پێم وایە حیزبی دێموکرات لەو بارەوە کەمیی نەهێناوە، لەگەڵ ئەوەی دانی بە مافی ڕەوای خەڵکی کوردستاندا هێناوە، بە پیرۆزیشی دەزانێت. ئەوە لە سیاسەتی فەرمیی حیزبدا بە ڕوونی دیار و حاشا هەڵنەگرە، بەڵام بە لەبەرچاوگرتنی هەلومەرجی ناوچە، زەرفییەت و دەرفەت و تواناکانی ئەو حیزبە هاتووە بۆ بەدەستهێنانی مافی خەڵکی کوردستان دروشمێکی واقعبینانەی هەڵگرتووە و ستراتیژیی دروستی داڕشتوە. هەر بۆیە خەڵکی کوردستان لە هەموو چین و توێژەکان لە دەوری حیزبی دێموکرات کۆ بوونەوە و تێچووی ئەو خەبات و تێکۆشانەشیان گرتووەتە ئەستۆی خۆیان. ئەمن لام وایە هیچ کات جیاوازییەکی بنەڕەتی لەنێوان ویستی سەرەکیی خەڵکی کوردستان و ستراتیژی و دروشمی حیزبی دێموکرات نایەتە ئاراوە؛ حیزبی دێموکرات ئەو باگگراوند و زەرفیەتەی هەیە و ئەگەر هەلومەرجی وا بێتە ئاراوە بە جۆرێک ستراتیژیی خۆی دادەڕێژێت کە جێگەی پەسن و پشتیوانیی خەڵکی کوردستان بێت و لەوە سڵ ناکاتەوە. بە واتایەکی دی نەخشەڕێی خەباتی حیزبی دێموکرات قەت ناتەبایی لەگەڵ ویستی خەڵکی کوردستان نەبووە، بۆ نموونە هەموومان دەزانین کە هەتا ساڵی ١٣٨٣ی هەتاوی، دروشمی حیزبی دێموکرات، دێموکراسی بۆ ئێران و خودموختاری بۆ کوردستان بوو و لە کۆنگرەی ١٣ی حیزب ئەو دروشمە گۆڕاوە بە دامەزرانی سیستەمێکی فیدراڵی لە چوارچێوەی ئێراندا.

کاروان مێراوی: د. قاسملوو نزیک بە سێ دەیە پێش لە وتووێژ لەگەڵ نوێنەرانی ڕێژیم و لە زۆر وتووێژی دیکەشدا دوتوویەتی؛ "گەرەنتیی ئەوە ناکرێ کە نەوەکانی داهاتوو خۆدموختارییان بوێت و داوای سەربەخۆیی نەکەن". پێتان وا نییە ئێستە کاتی ئەوە هاتووە کە ئالوگۆڕ بەسەر دروشمی ستراتیژیی حیزبدا بێنن؟

مستەفا مەولوودی: دوکتور قاسملوو کەسایەتییەکی سیاسیی شارەزا و کۆمەڵناسێکی وردبین بوو و لەسەر ئەرزی واقع سیاسەتی کردووە. ئەو کات کە ستراتیژیی سیاسیی حیزبی داڕشتووە و ئەوە دروشمەی بۆ حیزبی دێموکرات دەستنیشان کردووە، زۆر بە جوانی دەرکی بە ڕاستییەکان کردووە. بە لەبەرچاوگرتنی هەلومەرجی ئێران و کوردستان، سیاسەتی بۆ نەوەی ئەو سەردەمە کردووە و لەگەڵ ئەوەی کە باوەڕی بە مافی چارەنووسی خەڵکی کوردستان بە شێوەی کیانێکی سەربەخۆ و تەواو هەبووە. ئەوەش کە وتوویەتی گەرەنتیی ئەوە ناکرێت کە نەوەکانی داهاتوو خودموختارییان بوێت و داوای سەربەخۆیی نەکەن هەر لەو ڕاستییەوە سەرچاوە دەگرێت. دوکتور قاسملوو کەسایەتیی سیاسیی سەردەمێک بووە و وای لێک داوەتەوە کە دروشمی دێموکراسی بۆ ئێران و خودموختاری بۆ کوردستان بۆ ئەو کات گونجاو بووە، بەڵام مەرج نییە بۆ نەوەکانی داهاتووش گونجاو بێت، بەتایبەت بەڕێزیان زۆر باش دەرکی بەوە دەکرد کە دنیا لە گۆڕانکاریدایە و ئەو ئیمکانە بەهێزە لە داهاتوودا زەرفییەتەکان و دەرفەتەکان و تواناکان بگۆڕدرێن و هەلومەرج بە جۆرێک بێت کە کورد بتوانێت یان بیهەوێ بە شێوەیەکی دیکە چارەنووسی سیاسیی خۆی دیاری بکات. ئەوە هەر لە حیزبەکەی دوکتور قاسملوودا ڕووی داوە و ئەگەر بۆ ماوەی نیزیک بە سی ساڵ دروشمی حیزبی دێموکرات "دێموکراسی بۆ ئێران و خودموختاری بۆ کوردستان" بوو، بەڵام لە ساڵی ١٣٨٣ی هەتاویدا حیزبی دێموکرات ئەو دروشمەی گۆڕی. جیا لە حیزبی دێموکرات، چەند حیزبی دیکەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و تەنانەت پێکهاتەکانی دیکەی ئێران ئێستە ئەو دروشمەیان بەرز کردووەتەوە و هیچ دوور نییە لە داهاتوودا گۆڕان لەو دروشمەشدا بێتە ئاراوە.

کاروان مێراوی: هەر وەک دەزانن لە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیدا فیدراڵیزم بە پرسی نێوخۆیی وڵاتان دادەنرێت و پرسی کوردیش بە پێی پێوەرە نەتەوەییەکان، پرسێکی نێونەتەوەیی و نێودەوڵەتییە. بە بۆچوونی بەڕێزتان بە مەبەستی ڕاکێشانی پاڵپشتیی بەرفراوانی نێودەوڵەتی بۆ بزوتنەوەی ڕزگاریخوازانەی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵات، باشتر نییە لەباتی فیدراڵیزم مافی دیاریکردنی چارەنووس بکرێت بە بنەمای ستراتیژیی خەباتی حیزب و بزووتنەوەی ڕۆژهەڵات بەگشتی؟

مستەفا مەولوودی: پرسی کورد بە دوو خوێندنەوە دەتوانێت پرسێکی نێونەتەوەیی و نێودەوڵەتی بێت، هەروەها دەتوانێت پرسی نێوخۆی وڵاتێک دیاریکراویش بێت. بۆ؟ یەکەم؛ کوردستان و خەڵکی کوردستان بەداخەوە بەبێ ئیرادەی خۆی بە سەر چوار وڵات و زیاتریشدا دابەش کراوە، نەتەوەیەکی خاوەن نیشتمان و بە ڕادەیەکی زۆر دابەش دابەش کراوە، بەو

خوێندنەوەیە کە نەتەوەیەک لەنێو چوار وڵاتدا بەش کراوە پرسێکی نێونەتەوەییە و مادام لەنێو چوار دەوڵەتی قانوونیدایە پرسێکی نێو دەوڵەتانیشە. بۆیەشە هەر بزووتنەوە و چالاکی لەنێو ئەو نەتەوەیەدا لەنێو ئەو دەوڵەتانە بێتە ئاراوە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ کاریگەریی نێونەتەوەیی و نێودەوڵەتی و بەتایبەت لە باری سیاسی و ئەمنییەتی و کۆمەڵایەتی و کولتووریشی لە ناوچەکەدا لێ دەکەوێتەوە، هەر ئەوەش بەداخەوە پرسی کورد زۆر پێچەڵاوپێچ و ئاڵۆز کردووە. بەڵام بە خوێندنەوەی قانوونی دەبێت پرسی کورد لە هەر کام لە وڵاتەکان بە جیا و وەکوو پرسی سەربەخۆی کورد لەو وڵاتە ئەژمار بکرێت و خوێندنەوە بۆ بکرێت و پرسی گەلی جۆراوجۆری خەڵکی ئەو وڵاتەش لەسەر پرسی کورد کاریگەریی هەیە. لەبەر ئەوەی پرسە جۆراوجۆرەکانی سیستەمی حکوومەتی لەو وڵاتانە و پێوەندیی کۆمەڵایەتی لەنێو پێکهاتەکان لەنێو ئەو وڵاتانە و بەیەکەوەیە. بۆیە لێرەدا واقعبینانە دەبێت پرسەکەدا ببینین و سەیری بکەین. خوێندنەوە لە سیاسەتی حیزبەکانی شوێندانەر کە پرسی کوردیش لە هەموو بەشەکان هەر بەو جۆرەیە و کەوتوونە نێو گەمە سیاسییەکانی ئەو وڵاتەوە، حیزبی دێموکراتیش بە دروشمەکەیەوە دیارە هەر وای سیاسەت کردووە و دەیهەوێت لە چوارچێوەی وڵاتی ئێراندا چارەسەری پرسی کورد بکرێت.

ئەمن لام وایە لە هەلومەرجی ئێستەدا ئەو ڕێگایەی گیراوەتە بەر دروستە کە کورد لە هەر کام لە بەشەکان کار و تێکۆشانی سیاسی دەکات بۆ بەدەستهێنانی مافی چارەنووسی خەڵکی کوردستان لەو بەشەدا، جا بە هەر جۆرێک هەلومەرج دەرفەتی پێ بدات، بەو شێوەیە ویستەکانی داوا دەکات لە چوارچێوەی ئەو وڵاتەدا کە ئێستە تێیدا دەژی، جا بە شێوەی لامەرکەزی بێت، خودموختاری و ئۆتۆنۆمی بێت یان فیدراڵی و کۆنفیدراڵی. بۆ ئەوەش دەکرێت هەرێمی کوردستان لە باشوور وەکوو نموونە بهێنینەوە کە تەنانەت بیر لەوە کراوەتەوە لە ڕێگەی ڕاپرسی و ڕیفراندۆمیشەوە بە ئاشتییانە بە سەربەخۆیی سیاسیی تەواوی خۆیان بگەن، بەڵام ئەگەر لە ئێستەدا کورد لە هەموو بەشەکان بۆ ئەو ویستە خەبات بکات ڕەوایە، حەقە، بەڵام لام وایە چالنج و کۆسپی زۆر دێتە سەر ڕێگە و ڕەنگە لەبەری دەرنەچێت، جیا لەوەش هەلومەرجی نێودەوڵەتی و هەرێمیش بۆ ئەوە وەکوو پێویست گونجاو و ئامادە نییە.

کاروان مێراوی: **لە فەسڵی یەکەمی بەرنامە و پێڕەوی ناوخۆی حیزبدا ئاماژە بە دامەزراندنی کۆماری کوردستان لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیک - فیدراڵدا کراوە، چۆن دەکرێت حکوومەتێکی کۆماری لە چوارچێوەی وڵاتێکی فیدراڵدا پێک بهێندرێت؟**

مستەفا مەولوودی: ئەو دروشمە لە کۆنگرەی ١٤ی حیزبی دێموکراتدا پەسند کراوە. لە ڕوانگەی منەوە مادام لە چوارچێوەی سیستمی فیدراڵیدا شکڵ و شێوەی حکوومەتی هەرێم لە کوردستان پێناسە دەکات کێشەیەکی یاسایی و حقووقی دروست

ناکات، لەبەر ئەوەی کە حیزبی دێموکراتی کوردستان ئەوەی پەسندی کردووە لە چوارچێوەی نیزامێکی فیدراڵیدا دەستنیشانی شکڵی حکوومەتی کوردستان دەکات لە شێوەی کۆماریدا، ئەوەش لە دەورانێک لە مێژوودا لە کاتی یەکیەتیی سۆڤییەتدا نموونەی هەبوو و لە چوارچێوەی فیدراسیۆنی یەکیەتیی سۆڤییەتدا ١٥ کۆماری خودموختار هەبوون و کێشەیەکی سیاسی و حقوقیشی بۆ ئەو وڵاتە دروست نەکردبوو. یانێ یەکیەتیی سۆڤییەت بەپێی یاسای نێودەوڵەتی دەوڵەتێکی سەربەخۆ بوو و لە نەتەوە یەکگرتوویەکاندا یەک نوێنەری فەرمیی هەبوو، بەڵام لە نێوخۆیدا ١٥ کۆماری هەبووە و لەنێو ئەو کۆمارانەدا ناوچە و هەرێمی خودموختار و خۆبەڕێوەبەری دیکەش هەبوون. کەوایە ئەوە شتێکی ئەزموونکراوە و هیچ کێشەیەکی حقوقی دروست ناکات.

کاروان مێراوی: کاک مستەفا وەک پرسیار کۆتایی؛ بەپێی ڕەوتی ڕووداوەکان و گۆڕانکارییەکانی بەردەم، ئاسۆی پرسی کورد لە ئێرانی داهاتوو چۆن دەبینن؟

مستەفا مەولوودی: مێژووی کورد پێمان دەڵێ کە بە درێژاییی مێژوو کورد بۆ مافەکانی خۆی خەباتی کردووە و ئەو نەتەوەیە سەرەڕای هەموو کەند و کۆسپێک لە تێکۆشان نەوەستاوە، ئاکامی ئەو خەبات و تێکۆشانە سەرەڕای هەموو دژوارییەکان سەلماندنی کورد و خەبات و ویستە ڕەواکەی بووە. پرسی کورد لە ئێستەدا لە هەموو کات زیاتر وەکوو بابەتێکی هەستیار لە ناوچەکەدا وەک فاکتەرێکی بەرچاو خۆی دەرخستووە و لە هەموو بەشەکاندا بزووتنەوەی ڕەسەن و هەمەچەشنی کورد لە ئارادایە. لە بەشێکی کوردستان واتە لە باشوور و ڕۆژاوای کوردستان بابەتە زۆر دیار و هەستیارە، بە جۆرێک پێوەندی پەیدا کردووە بە بابەتە گرینگ و هەستیارەکانی وڵاتی عیراق و سووریە و لەنێو دەوڵەتەکان و تەنانەت هاوپەیمانان کاری لەسەر دەکەن. لە باکوور و ڕۆژهەڵاتی کوردستانیش بزووتنەوەی سیاسیی کورد لە ئاستی دیار و بەرچاو لە ئارادایە.

خۆ ئەگەر بە ڕوونییش بێینە سەر ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە چەند هۆکار پرسەکە هەستیارتر و دیارترە. خەڵکی کوردستان بە شێوەی جۆراوجۆر لە خەباتدان و ئەو خەباتەش هەمەچەشنە، بەتایبەت خەباتی مەدەنی لە ڕۆژهەڵات پڕ دیارە. کورد ئێستە خاوەنی هێزی سیاسیی بەئەزموون و بەتوانا و بە بەرنامەیە کە یەک لەوان حیزبی دێموکراتی کوردستانە، هەر ئەوە وای کردووە و ئەو ڕاستیە بۆ زۆر لایەن دەرکەوتووە کە خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان سیاسیتر و بەرچاوڕوونتر بۆ داهاتوو دەڕوانن. بێجگە لەوەش هەلومەرجی ئێران زۆر هەستیار و قابیلی گۆڕانە، بۆیە ئومید زیاترە لە جاران بە ئەوەی کورد لە ئەنجامی تێکۆشانی بەردەوامی خۆی بە ئامانجەکانی بگات کە هیوادارم هەرچی زووتر خەباتی پڕتێچووی کوردستان بە ئامانجەکانی خۆی بگات.

کاروان مێراوی: کاک مستەفا زۆر سپاس کە سەرەڕای پڕکارییەکانی ڕۆژانەتان کاتتان بۆ ئەو وتووێژە تەرخان کرد.

مستەفا مەولوودی: دەستی ئێوەش خۆش بێت و ماندوو نەبن.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٠ی ئەپریلی ٢٠٢٢

سیاسەتی زمانی لە حیزبی دێموکراتدا

قادر وریا

ئاماژە: ئەم باسە لە سمینارێک بەبۆنەی ڕۆژی جیهانیی زمانی دایک پێشکێش کراوە

پێشەکی:

حیزبی دێموکرات لە گرنگیدان بە پرسی زمان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا ڕۆڵێکی گەورەی هەبووە. بەرزڕاگرتنی پێگەی زمانی کوردی و پاراستنی ئەو زمانە و هەروەها هەوڵدان بۆ ئەوەی گرنگیدان بە زمانی کوردی ببێتە کولتوورێک لە کۆمەڵی

ئێمەدا، یەکێک لە ئامانجەکانی ئەو حیزبە لە ڕۆژی یەکەمی دامەزرانییەوە هەتا ئێستا بووە. دەتوانین بڵێین ئەم حیزبە هەر لە دامەزرانیەوە تا ئەمڕۆ خاوەنی سیاسەتی زمانی بووە.

کە باسی سیاسەتی زمان دەکرێ، سیاسەتی زمان بە کۆی ئەو باوەڕ و بۆچوون و ڕوانگانە دەگوترێ کە دەوڵەتێک، حیزبێک، لایەنێک تەنانەت بنەماڵەیەک، دەیکەنە بنەمای هەڵوێست و کردەوە و ڕفتاری خۆیان لە پێوەندی لەگەڵ زمان و کۆمەڵگەدا. بەم پێیە حیزبی دێموکراتی کوردستانیش خاوەنی سیاسەتی زمان بووە و هەیە. ئەگەرچی ڕەنگە دەقێکی پەسندکراوی تایبەت لە ژێرناوی" سیاسەتی زمان" لەنێو حیزبدا نەبێ، یان حیزب بۆخۆی پێناسەی ئەو سیاسەتەی نەکردبێ و نەیگوتبێ ئەوەیە "سیاسەتی زمان"یم، بەڵام ئێمە کە لە بواری جۆراوجۆردا سەیر دەکەین دەبینین حیزبی دێموکرات لە سەرەتای دامەزرانییەوە خاوەنی سیاسەتی زمانی بووە و، بە ئیلهاموەرگرتن لەو سیاسەتەی کە هەیبووە بەرنامەی کار و کردەوەی خۆی لە بواری زماندا داڕشتوە و بەڕێوەی بردوە.

بۆ ئەوەی بتوانین سیاسەتی زمانی حیزبی دێموکرات باش هەڵسەنگێنین، دەبێ سەرنج بدەینە ئەو بوارانە کە حیزبی دێموکرات مەجالی ئەوەی هەبووە تێیاندا باس لە زمان بکا و هەنگاو لە پێوەندی لەگەڵ زماندا هەڵێنێتەوە.

یەکەم بوار، بەرنامە و پەسندکراوەکانی حیزبە تا بزانین لەواندا چۆن سەیری زمان دەکا. دوویەم بوار، ئەو ڕێککەوتننامانە یان گەلاڵەی ئەو داخوازیانەن کە حیزبی دێموکرات بەرەوڕووی دەوڵەتی مەرکەزی و هەروەها بەرەوڕووی لایەنە ئێرانییەکانی- ئەو کاتی ویستوویەتی لەگەڵیان هەوپەیمانی دروست بکا- کردوونەوە. بوارێکی دیکە، کار و تێکۆشانی ڕۆژانەی حیزب بۆ وێنە پێوەندیی نێوان ئۆرگانەکان، ڕاگەیاندن، پەروەردە و هتد دەگرێتەوە کە دەری دەخا حیزب چۆن لەگەڵ زمانی کوردی هەڵسوکەوتی کردوە. لەو بوار و مەیدانەشدا دەردەکەوێ کە لە ژیانی ئەو حیزبەدا، مەسەلەی زمان چ جێگایەکی هەیە.

یەکێک لە بوارەکانی دیکە، هەڵوێست و چونیەتیی تەعامولی حیزب لەگەڵ ئەو کەسە دڵسۆزانەی نێوخۆی کوردستانە کە لە پێوەندی لەگەڵ زمانی کوردیدا کار و ئەرک دەگرنە ئەستۆی خۆیان و، خزمەتی زمانەکەیان دەکەن. لە هەمووی ئەو بوارانەش بەرچاوتر ئەو کاتانەیە کە حیزبی دێموکرات دەسەڵاتی بەدەست بووە و زمانی کوردیی لە سیستەمی پەروەردە و خوێندندا بەکار هێناوە. من ئەم پێنج بوارەم لە نەزەر دایە کە باسیان بکەم، ڕەنگە هێندێکیان تێروتەسەلتر باس بکەم بەڵام هێندێکیان بەکورتی.

زمانی کوردی لە بەرنامە و پەسندکراوەکانی حیزبی دێموکراتدا

یەکەم بوار، کە ڕەنگدانەوەی گرنگیدانی حیزب بە زمانی کوردیی تێدا دەبینین، پەسندکراوەکانی حیزبی دێموکراتن. با بزانین لەواندا ئەم پرسە چۆن ڕەنگی داوەتەوە؟ سروشتییە حیزبی دێموکرات کە حیزبێکی نەتەوەییە، گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بە بەشێک لە نەتەوەی کورد دەزانێ؛ نەتەوەیەک کە خاکەکەی بەسەر چەند وڵاتێکدا، دابەش کراوە و جگە لەوی خاکەکەی داگیرکراوە، هەوڵ دراوە مێژووەکەشی بشێوێندرێ و چەواشە بکرێ. سەرەڕای داگیرکرانی خاکەکەی و چەواشەکرانی مێژووەکەی، هەوڵ دراوە زمانەکەشی لێ بستێندرێتەوە. ئەوەش نەک هەر لە بەشێکی کوردستان بەڵکوو لە هەموو بەشەکانی کوردستان، هەر یەک لەو دەوڵەتانەی کوردیان لەژێر دەستدا بووە، هەوڵی سەرکوت و سڕینەوەی ئەو زمانەیان داوە، دیارە لە هەر وڵاتەی بە جۆرێک. لە ئێران و لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئەو هەوڵە بەو شێوەیە بووە کە خوێندن بەو زمانەیان لە کورد قەدەغە کردوە، بە ڕەسمییان نەناسیوە و هەوڵیان داوە وەکوو زاراوەیەکی زمانی فارسی پێناسەی بکەن و سامانی ئەو زمانە کە وشەکانیەتی، دەستەواژەکانیەتی، دەستی بەسەر دابگرن و بیکەن بە بەشێک لە سامانی زمانیی نەتەوەی حاکم. ئەو کەسانەش کە ویستوویانە خزمەتی ئەو زمانە بکەن بە شێوەی جۆراوجۆر کێشەیان بۆ دروست کردوون. تەنانەت هەتا ئێستاش دەبینین لە سەر دانانی ناوی کوردی لەسەر منداڵان یا لەسەر شوێنی کار و دووکان و بازار، ڕێگری و کۆسپ هەیە و کەسەکان لەگەڵ کێشە بەرەوڕوو دەبن. واتە هەر لە ڕێژیمی شایەتیدا ئەو سیاسەتە بەڕێوە نەچووە، لە سەردەمی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییشدا ئەو سیاسەتە هەر درێژەی هەیە. دیارە حیزبێک بەو ناسین و تێگەیشتنەی لەسەر نەتەوەبوونی کورد هەیەتی و، بەو مەترسییانەی لەسەر ڕێگای ئەو نەتەوەیە بەدیی کردوون، سروشتییە کە گرینگی بە زمان بدا.

لە یەکەم بەیاننامەی حیزبی دێموکراتدا کە بەیاننامەی دامەزرانی حیزبە و لە ٨ خاڵ پێک هاتووە، یەکێک لە خاڵەکان، تایبەت بە زمانە. لە خاڵی دوویەمی ئەو بەیاننامەیەدا هاتووە: "گەلی کورد دەبێ مافی خوێندن بە زمانی زکماکی هەبێ و تەواوی کاروباری ئیدارەکانی بە هۆی زمانی کوردییەوە بەڕێوە بچێ." بەم جۆرە لە یەکەم بەیاننامەی حیزبدا باسی زمانی کوردی بە زەقی هاتووە. پاشان لە مەرامنامەی حیزبی دێموکرات کە پەسندکراوی یەکەم کۆنگرەیەتی، دوو خاڵ پێوەندییان بە زمانەوەیە، خاڵی سێزدەیەم دەڵێ: "بەمەبەستی پەرەپێدانی زانست و شارستانییەت لەنێو خەڵکی کوردستاندا،" خوێندنی قۆناغەکانی سەرەتایی و ناوەندی دەکرێتە ئیجباری و لە هەموو قۆناغەکاندا دەبێ بە زمانی کوردی دەرس بخوێندرێ". لە خاڵی ٢٢شدا دەڵێ: "مافی کەمە نەتەوەییەکان وەکوو ئاشووری، ئەرمەنی کە لە کوردستاندا دەژین دەبێ بەتەواوی دابین بکرێ." یانی دەبینین لە دوو خاڵدا باسی زمان هەیە و ئەوەش بەڕاستی جێگای هەڵوێستە لەسەرکردنە کە حیزبی دێموکرات لەو سەردەمیشدا، مافی زمانی تەنیا بۆ کورد ناوێ و، بۆ کەمە نەتەوەکانی کوردستانیش دەوێن.

سەرچاوە
Serchawe

ئەوە خاڵێکی زۆر گرینگە ئەو وەختی کە حیزبی دێموکرات و دوای ئەو کۆماری کوردستان دامەزران هێشتا بیاننامەی جیهانیی مافی مرۆڤ پەسند نەکرابوو. بەڵام تێگەیشتنی ئەم حیزبە بەجۆرە بووە کە کەمە نەتەوەکانی دیکەش دەبینێ و دان بە مافەکانیاندا دەنێ. تەنانەت لە سەردەمی کۆماری کوردستاندا ئیمکانی خوێندن بۆ جووولەکەکان بە زمانی خۆیان لە مەهاباد پێک دێنێ. لە خاڵەکانی ١٣ و ٢٢ی مەڕامنامەی پەسندکراوی یەکەم کۆنگرەی ئەو حیزبەدا هاتووە:

"١٣- بە مەبەستی پەرەپێدانی زانست و شارستانییەت لەنێو خەڵکی کوردستاندا، خوێندنی قۆناغەکانی سەرەتایی و ناوەندی دەکرێتە ئیجباری و لە هەموو قۆناغەکاندا ئەبێ بە زمانی کوردی دەرس بخوێندرێ.
٢٢- دەبێ مافی کەمە نەتەوەییەکانی کە لە کوردستاندا دەژین، وەکوو ئازەربایجانی، ئەرمەنی و ئاسووری، بەتەواوی دابین بکرێ".

بە داخەوە پرۆگرام و پێڕەوی نێوخۆی پەسندکراوی کۆنگرەی دووهەم لە دەستدا نیە تا بزانین پرسی مافە زمانییەکان لەوێدا چۆن هاتووە. بەڵام کە دێینە سەر پەسندکراوەکانی کۆنگرەی سێیەم، زۆر بە دیاریکراوی باسی زمان لەوێدا، بەرجەستە دەبێتەوە و لە چەند خاڵدا ئاماژەی پێ دەکرێ. من لێرەدا ئاماژە بەو خاڵانە دەکەم چونکە کاریگەریی درێژخایەنیان لەسەر بەرنامە و پەسندکراوەکانی داهاتووی حیزب دەبێ.

لە بەرنامە و پێڕەوی نێوخۆی حیزبی دێموکراتی کوردستان (ئێران)، پەسندکراوی کۆنگرەی سێهەم لە بەشی "ئامانجەکانی گشتی، هەڵسووڕاندنی کاروباری دەوڵەتی"دا هاتووە:

"١١ (زمانی کوردی زمانی ڕەسمیی حکوومەتی میلیی خودموختاری کوردستانە. لە هەموو قۆناغەکانی خوێندندا فێربوون بە زمانی کوردییە و لە ئیدارەکانی دەوڵەتیشدا ئەو زمانە بەڕەسمی بەکار دەهێندرێ. زمانی فارسی هەروەک لە ناوچەکانی تری ئێران لە حکوومەتی میلیی خودموختاری کوردستانیش زمانێکی ڕەسمیی دەوڵەتییە و لە قوتابخانەکان پاش ساڵی چواری سەرەتایی، منداڵانی کوردستان وێڕای زمانی کوردی دەیخوێنن.
١٢ (کەمایەتییەکانی نەتەوایەتیی دانیشتووی کوردستان دەگەڵ کوردەکان مافیان وەک یەکە. مافی فەرهەنگییان دابین دەکرێ و منداڵەکانیان لە قوتابخانە سەرەتاییەکاندا بە زمانی زگماکی خۆیان دەخوێنن و مافی بڵاوکردنەوەی ڕۆژنامە و کتێب بە زمانی خۆیان دەبێ".

لەژێر سەرباسێک بە ناوی "سیاسەتی فەرهەنگی و لەشساغی"یشدا هاتووە:

سەرچاوە
Serchawe

"٢٨) پەرەپێدانی زمان و ئەدەبی کوردی، پشتیوانی لە نووسەران و زانایانی کورد ڕێبازی داییمی سیاسەتی فەرهەنگیی حکوومەتی میلیی خودموختاری کوردستان دەبێ."

ئاماژە بەو خالانەی پەسندکراوی گۆنگرەی سێیەم بۆیە پێویست بوو تا وەبیر بێنمەوە لێرە بەدواوە جەوهەری ئەو خاڵانە بە بەردەوامی لە بەرنامەی حیزبدا هاتوونەوە. یانی ئەو کاتانەی لەتبوون و دابڕانیش لە ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتدا ڕوویان داوە و، دوو لایەن بە ناوی حیزب دێموکرات تێکۆشانیان هەبووە، لە بەرنامەکانیاندا جەوهەری ئەو خاڵانە دەپارێزن.

مافە زمانییەکان لە گەڵاڵەی دانوستان و ڕێککەوتن لە گەڵ لایەنە ئێرانییەکان

دێمە سەر بواری دووهەم. لەو گەڵاڵە و پلاتفۆرمانەی دراون بە دەوڵەتی مەرکەزی یا هێز و لایەنە ئێرانییەکان، ئەوەندەی حیزبی دێموکرات تەرەف بووە لەگەڵیان، باسی زمان هەمیشە هەر هەبووە.

ساڵی ١٣٥٧ - ١٣٥٨، چەند گەلالەی داخوازەکانی خەڵکی کوردستان لەلایەن نوێنەرانی سیاسیی خەڵکی کوردستان، حیزبی دێموکرات و دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کورد، خرانە بەر سەرنجی کاربەدەستانی تاران (گەڵاڵەی ٨ ماددەیی ڕەشەمەی ١٣٥٧، گەڵالەی ٢٦ ماددەیی - سەرماوەزی ١٣٥٨، گەڵاڵەی ٦ ماددەیی - زستانی ١٣٥٨). لە گەڵاڵە ٨ ماددەییەکەدا باسی مافە نەتەوایەتییەکان بە شێوەی گشتی هاتوە و بە دیاریکراوی خاڵێک یا ماددەیەک لە سەر زمانی کوردی نەهاتوە.

دوای پەیامی ٢٦ی خەزەڵوەری ١٣٥٨ی خومەینی ڕوو لە خەڵکی کوردستان، قۆناغێک لە وتووێژ و دانوستان لەنێوان هێزە سیاسییەکانی کوردستان و دەوڵەتی ئێران دەستی پێ کرد و "دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کورد" پێک هات. حیزبی دێموکرات، ئەندامی ئەو هەیئەتە و د.قاسملوو وتەبێژی هەیئەتەکە بوو. لە ٤ی سەرماوەز، دەستەی نوێنەرایەتی بەیاننامەیەکی لە ٨ خاڵدا بڵاو کردەوە. ئەو ٨ خاڵە داوا سەرەکییەکانی گەلی کورد بوون و دەستەی نوێنەرایەتی داوای لە خەڵک کرد بۆ پشتیوانی لەو داخوازانە، خۆپێشاندان وەڕێ بخەن. لە خاڵی ٤دا هاتووە:

"زمانی کوردی، زمانی ڕەسمیی خوێندن و نامەنووسینی ئیدارە و دامەزراوەکانی کوردستان دەبێ. لە دوای پۆلی ٤ی سەرەتاییەوە، زمانی فارسییش لە تەنیشت زمانی کوردی لە قوتابخانەکان دەخوێندرێ و، زمانی ڕەسمیی ئیداری لە سەرانسەری ئێران و کوردستانە."(لە ڕووی دەقی فارسییەوە وەرگێڕاوە)

سەرچاوە
Serchawe

هەم لە گەڵاڵە ٢٦ مادەییەکەدا، هەم لە گەڵاڵە ٦ مادەییەکەدا بە زەقی باسی پرسی زمان و مافە زمانییەکان هەن و گوتراوە زمانی کوردی لە ناوچەی خودموختار، زمانی ڕەسمی دەبێ، زمانی خوێندن دەبێ، زمانی ئیداریش دەبێ بۆ پێوەندیی نێوان ئیدارات لە کوردستان. هەروەها شتێکی دیکە کە دەبێ باسی بکەم ئەوەیە هەمیشە حیزبی دێموکرات ئەو لایەنەی لەبەرچاو بووە کە خوازیاری چارەسەری پرسی کورد لە نێو ئێراندایە و لە بەڵگەنامەکانیدا، وەڵامی بۆ ئەو پرسیارە هەبووە کە زمانمان بۆ پێوەندیگرتن لەگەڵ بەشەکانی دیکەی ئێران و دەوڵەتی مەرکەزی چی دەبێ. بۆیە بە بەردەوامی لەو گەڵاڵە و پلاتفۆرمانەدا باسی ئەوە کراوە کە لە تەنیشت زمانی کوردی (هێندێک جار گوتراوە لە پۆلی چواری سەرەتاییەوە)، زمانی فارسی دەخوێندرێ. ئاماژە بەوەش کراوە کە فارسی زمانی پێوەندیمان لەگەڵ دەوڵەتی مەرکەزی و لەگەڵ بەشەکانی دیکەی ئێران دەبێ.

هەروەها لەگەڵ لایەنەکانی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانیش لە هێندێک قۆناغ و سەردەمدا حیزبی دێموکرات، ڕێککەوتن و هاوپەیمانی هەبووە. بۆ وێنە لەگەڵ شورای بەرگریی نیشتمانی (شورای ملی مقاومت) کە لە ڕێکخراوی موجاهیدین و چەند شەخسیەت و ڕێکخراوی دیکە پێکهاتبوو. لەوێشدا پێداگریی حیزبی دێموکرات لەسەر مافە نەتەوەییەکانی گەلی کورد، بەتایبەتی مافە زمانییەکان، بووە هۆی ئەوە کە لە خەزەڵوەری ساڵی ١٣٦٢، "گەڵاڵەی شورای بەرگریی نیشتمانی بۆ خودموختاری" پەسند کرا. لە ڕاستیدا ئەوەی لە بەرنامەی حیزبدا، لە بارەی مافە زمانییەکان هاتبوو، لە چوارچێوەی گەڵاڵەی شورا بۆ خودموختارییشدا پەسند دەکرێ.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و حیزبی دێموکراتی کوردستان، هەر ئێستا لە ژمارەیەک یەکگرتن و هاوپەیمانیدان بۆ نموونە "کۆنگرەی نەتەوەکانی ئێرانی فیدراڵ"، "شورای دێموکراسیخوازەکان" و پێشتریش "اتحاد عمل برای دمکراسی" (یەکیەتیی کردەوە بۆ دێموکراسی). لە هەموو ئەو ڕێککەوتنانە و هی پێشووتردا پرسی زمان ئاماژەی پێ کراوە و مافە زمانییەکان- ئەوانەی کە مەبەستی حیزبی دێموکرات بوون و لە بەرنامەکەیدا هاتوون - دانیان پێدانراوە، قبووڵ کراون و بەڕەسمی ناسراون.

زمانی کوردی لە ئەدەبیات و تێکۆشانی ڕۆژانەی دامەزراوەکانی حیزبی دێموکراتدا

دەتوانم بڵێم زۆربەی هەرە زۆری بەڵگەنامەکانی حیزب لە سەرەتاوە تا ئێستا بە کوردی ئامادە کراون و، دوایە کراون بە زمانی دیکە. ئەمە ڕەنگە بۆ هێندێک کەس شتێکی ئاسایی بێ و بڵێ جا حیزبێکی کوردستانی هەر دەبێ بە زمانی کوردی بەڵگەنامەکانی ئامادە بکا. بەڵام لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و بەشەکانی دیکەی کوردستانیش حیزبی کوردستانی هەبوون کە

زمانی کوردی ئەو جێگە و پێگەیەی لای ئەوان نەبووە و، کوردی زمانی سەرەکیی ئەدەبیات و بەڵگەنامەکانیان نەبووە، ئەدەبیاتیان بە زمانی دیکە بووە، دوایە کردوویانن بە کوردی. بەڵام حیزبی دێموکرات، هەمیشە زمانە سەرەکییەکەی، زمانی کوردی بووە؛ بەیاننامەکانی، بەرنامە و پێڕەوی نێوخۆی، ڕۆژنامەکەی، گۆڤارەکانی، ڕادیۆکەی و هەرچی هەیەتی، بابەت و بەرنامەکانیان بە پلەی یەکەم بە کوردی ئامادە کراون و دوایە کردوونی بە فارسی.

پێوەندیی ئۆرگان و دامەزراوەکانی حیزب، هەر بە زمانی کوردی بووە، ڕێبەری لەگەڵ ناوەندەکان، کۆمیتە شارستانەکان، لەگەڵ مەڵبەندەکان، لەگەڵ هێزەکانی پێشمەرگە، لە گەڵ ڕێکخراوە حیزبییەکان و ئەندامانی شانە و بەگشتی هەر پێوەندییەک لە نێوخۆی حیزبدا هەیە، بە زمانی کوردی بووە. کلاس و دەورەکانمان هێندێک حاڵەتی تایبەتی لێ دەرچێ-بۆ نموونە دوکتوری فەڕانسەوی هاتوون کلاسی دەرمانییان بۆ پێک هێناوین، ئەوان چونکە کوردییان نەزانیوە، بە فەڕانسەیی قسەیان کردوە وکادرەکانمان ناچار بووین بۆیان وەرگێڕنەوە سەر زمانی کوردی. بە گشتی هەموو جۆرە پەروردەیەکی حیزب بە زمانی کوردی بووە. تەنانەت ئەگەر پێشمەرگەی نەخوێندەوارمان هەبووە بە زمانی کوردی خوێندەوار کراوە. پێشمەرگەی خوێندەوارمان هەبووە، لە ئێران بە زمانی فارسی فێرە خوێندەواری بووە، بەڵام حیزب فێری خوێندنەوە و نووسینی کوردیی کردوە.

خوێندنەوە و نووسینی کوردی بەشێکی هەمیشەیی بووە لە کلاس و دەورەکانی حیزب بەتایبەتی ئەو دەورە سەرەتاییانەی بۆ پێشمەرگە پێکهاتوون. کوردی زمانی سەرەکیی ڕاگەیانەکانی حیزب بووە. دیارە قۆناغی وا بووە حیزبی دێموکرات بۆ وێنە بە زمانی تورکییش بەرنامەی لە ڕادیۆکەی بڵاو کردووەتەوە. هەر لە جێدا لە ڕاگەیاندنی حیزبی دێموکراتدا زمانی فارسی هەمیشە بایەخی پێ دراوە، چونکە لایەنی ئێرانی، چ دەوڵەت و چ ئۆپۆزیسیۆن، بەردەنگی ئێمە بوون، بۆیە هەمیشە هەوڵمان داوە، سیاسەت و بەرنامە و ئەدەبیاتمان بە فارسی بڵاو بێتەوە. بەڵام زمانە سەرەکییەکە لە چاپەمەنیمان، لە ڕادیۆ و لە تەلەڤیزیۆن زمانی کوردی بووە.

جێی خۆیەتی ئاماژە بەوەش بکەم کە حیزبی دێموکرات سەرەڕای سنوورداربوونی ئیمکاناتی دارایی و چاپ و بڵاو کردنەوە و لە گەڵ ئەوەی بەردەوام لە خەباتی نهێنی و دوورەوڵاتیدا بووە، دەزگای چاپەمەنیی حیزب هەوڵی داوە بە کوردی کتێب، گۆڤار و نامیلکە چاپ بکا. نەک هەر نامیلکە و گۆڤاری حیزبی، بەڵکوو کتێبی ئەدەبی و مێژوویی و هتد. حیزبی دێموکرات، سەردەمانێک -لە نیوەی یەکەمی دەیەی حەفتای زایینی- لەژێر ناوی "بنکەی پێشەوا" دا، کۆمەڵێک کتێبی چاپ کردوون و ئەو کات بڵاو بوونەتەوە. وەکوو "کوردستان و کورد"، "تاریک و ڕوون"، "کاروانێک لە شەهیدانی کوردستانی ئێران"، "پێکەنینی گەدا". لەڕاستیدا چاپی ئەو کتێبانە بەو مەبەستە بووە خەڵک شێعری کوردی، ئەدەبیاتی کوردی و چیرۆکی

سەرچاوە
Serchawe

کوردی ببینێ و بیخوێنێتەوە و، لەم ڕێگایەوە خزمەتی بە زمانی کوردیی کردبێ.

هەڵوێست بەرامبەر دڵسۆزانی بواری زمان لە نێوخۆی کوردستاندا

بوارێکی دیکە بۆ هەڵسەنگاندنی سیاسەتی زمانیی حیزبی دێموکراتی کوردستان، هەڵسوکەوتی ئەو حیزبە لەگەڵ کەسانێک بووەکە لە نێوخۆی ئێران و لە نێوخۆی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، خزمەتی زمانی کوردییان کردوە. ئەگەر کەسێک سەیری ئەدەبیاتی حیزب بکا، ئەو ئەدەبیاتەی بە نووسین و بە شێوەی زارەکی هەیەتی (ڕۆژنامەی کوردستان، گۆڤارەکانی، ڕادیۆ، تەلەڤیزیۆن، بەیاننامە و هەڵوێستەکانی)، هەروەها سیاسەتی ئەو حیزبە لە کردەوەدا، بۆی دەردەکەوێ کە حیزبی دێموکرات بەردەوام خەڵکی هان داوە گرنگی بە زمانی خۆیان بدەن، بە زمانی خۆیان بدوێن، بنووسن و بخوێننەوە. ئەو کەسانەی توانایان هەیە و دەتوانن کاری فەرهەنگنووسی بکەن، وشەی کوردی کۆ بکەنەوە، تۆێژینەوە لەسەر زمان بکەن، دڵگەرمیی پێداون و پشتی گرتوون. بە زۆر شێوەی جۆراوجۆری دیکە، خەڵکی کوردستان هان دراوە بۆ ئەوەی دڵسۆزی زمانەکەی خۆیان بن و بەرگریی لێ بکەن. ئەو ڕاستییەی لەگەڵ باس کردوون کە کاتێک دوژمنەکەتان هەوڵ دەدا زمانەکەتان لێ بستێنێتەوە و بیسڕێتەوە و نەیەڵێ گەشە بکا، ئەوە بۆ خۆتان دەبێ بە گیان و دڵ خەم لە زمانەکەتان بخۆن و بیپارێزن.

حیزبی دێموکرات لەم بارەیەوە نەتەنیا غافڵ نەبووە، بەڵکوو هەمیشە پشتیوان بووە، هەمیشە ڕێنوێن و هاندەر بووە. دەتوانم بڵێم هەڵسوکەوتی حیزب بە جۆرێک بووە کە ئەو کەسانەی لە نێوخۆی وڵات خزمەتی زمانی کوردییان کردوە (جا بە فێربوون و فێرکردنی زمانەکە بووە، بەکارهێنانی زمانی کوردی لە نووسین و وەرگێڕاندا بووە، شێعریان پێ هۆندۆتەوە، چیرۆک و ڕۆمانیان پێ نووسیوە، توێژینەوەیان لەبارەی کردوە، فەرهەنگی زمانی کوردییان ئامادە کردوە و هتد) هەستیان بەو پەڕی ڕێزلێگران لەلایەن حیزبی دێموکراتەوە کردوە. ئەو هەستەیان تێدا پێک هاتوە کە ڕێز و نرخیان لای ئەو حیزبە لەگەڵ پێشمەرگە و تێکۆشەرێکی حیزب کە تەمەنی خۆی بۆ خەبات و تێکۆشان لە شاخ و چیا و دەربەدەری تەرخان کردوە، کەمتر نییە.

ئەو گرنگییەی لە لایەن حیزبی دێموکراتەوە بەوان دراوە، ئەو ڕێزەی لەوان گیراوە، ئەو ستایشەی حیزبی دێموکرات بۆ ئەوان و بۆ زەحمەتەکانی ئەوانی هەبووە، هەر بەو جۆرەیە کە بۆ تێکۆشەرێکی لەمێژینەی خۆی هەیبووە. چونکە کارەکەیان و خزمەتەکەیانی بە گرنگ زانیوە. بۆخۆم لەو باوەڕەدام ئەم جۆرە ڕیزلێگرتن و پێزانینەی حیزبی دێموکرات، کاریگەریی یەکجار زۆری هەبووە لەسەر وشیاریی نەتەوایەتی و وشیاریی زمانیی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و

گرنگیدانیان بە زمان و ناسنامەی نەتەوەیی خۆیان و بەرگری لێکردنیان.

خوێندن بە کوردی لە قوتابخانە لە سەردەمی دەسەڵاتدارەتیی حیزبی دێموکراتدا

بوارێکی دیکە کە ڕوانین و سیاسەتی حیزبی دێموکرات لەبارەی زمانی کوردی نیشان دەدا، ئەو سەردەم و قۆناغانەیە کە حیزبی دێموکرات لە دەسەڵاتدا بووە. حیزبی دێموکرات هەر کات دەرفەتی بۆ هەڵکەوتووە، لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی خۆیدا، زمانی کوردیی کردوە بە زمانی خوێندن لە قوتابخانە.

ئەلف: دەرفەتی یەکەم، سەردەمی کۆماری کوردستان

لە مێژووی حیزبی دێموکراتدا دوو قۆناغی وامان هەیە، یەکیان سەردەمی کۆماری کوردستانە، کە بۆ یەکەم جار زمانی کوردی لە کۆماری کوردستاندا دەکرێ بە زمانی ڕەسمی، دەکرێ بە زمانی خوێندن، دەبێتە زمانی ڕۆژنامەنووسی، دەبێتە زمانی پێشمەرگایەتی، دەبێتە زمانی کاری دادوەری، دەبێتە زمانی هەموو بوارەکان. یانی هیچ بوارێک لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی کۆماری کوردستاندا نییە کە زمانەکەی زمانی کوردی نەبێ. هەروەک لە سەرەتاوەش ئاماژەم پێ کرد، حیزبی دێموکرات لە ڕۆژی دامەزرانییەوە، ڕێزی لە مافە زمانی و کولتوورییەکانی کەمایەتییە نەتەوایەتییەکانی کوردستان گرتوە و بە ڕەسمیی ناسیون. هەوڵی داوە ئەوانیش لە کوردستان ئەو مافەیان هەبێ بە زمانی خۆیان بخوێنن، ئەو مافەشی بۆ دابین کردوون.

ئەو دەورانە (سەردەمی کۆماری کوردستان) بەداخەوە زۆر کورتخایەن بووە. لەگەڵ ئەوەی هەوڵ دراوە کە کتێبی کوردی بۆ خوێندن لە قوتابخانەکان چاپ بکەن، بەڵام تا کتێب چاپ دەبێ و دەگاتە دەست قوتابیانی کورد، بەداخەوە کۆمار دەگاتە دوا ڕۆژەکانی تەمەنی. ئەو سەردەم گرنگیدان بە زمانی کوردی و خوێندن بەو زمانە تا ئەو ڕادەیە بووە کە هەوڵ دراوە لە باشووری کوردستانەوە کەسانێک کە شارەزا بوون، ئەزموونیان لە خوێندن بە زمانی کوردی و مامۆستایەتی بە زمانی کوردی هەبووە، باوەشیان بۆ بکرێتەوە و کاریان پێ بسپێردرێ. لە کۆماری کوردستاندا خوێندنی منداڵان ئیجباری بووە. کۆمار هەوڵی داوە بۆ ئەو منداڵانەی دەخوێنن جلوبەرگ و پێداویستییەکانی خوێندن دابین بکا. دیارە بەداخەوە ئەو دەورانە زۆر کورت بووە و حیزبی دێموکرات و کۆمار فریا ناکەون کە ئەو ئامانجانەی هەیانبووە جێبەجێیان بکەن. بەو حاڵەش خزمەتەکانی ئەو سەردەمەی کۆماری کوردستان بە زمانی کوردی، کاریگەرییەکی قووڵ لەسەر تاکەکانی کۆمەڵ بەجێ دێڵن و شوێنەواری ئەو کاریگەرییە لە ژیانی داهاتوویاندا خۆ دەنوێنێ.

سەرچاوە
Serchawe

ب: دەرفەتی دووهەم، سەردەمی دوای سەرکەوتنی شۆڕشی ٥٧

جاری دووهەم کە حیزبی دێموکرات دەرفەتی بۆ دەرەخسێ جارێکی دیکە زمانی کوردی لە کۆمەڵی کوردستان بکاتەوە خاوەنی جێگە و پێگەی شیاوی خۆی، لە دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێرانە. دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران و هاتنە سەرکاری کۆماری ئیسلامی، دەسەڵاتی تازە بەرەورووی داخوازەکانی گەلی کورد و هێزە سیاسییەکانی کوردستان دەبێتەوە. لە پێشەوی ئەو هێزانەش، حیزبی دێموکراتە کە مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد بەرەورووی رێژیمی تازە دەکاتەوە. بەڵام بەداخەوە ئەو داخوازانە نەتەنیا رێزیان لێ ناگیرێ، نەتەنیا جێبەجێ ناکرێن، بەڵکوو بە سەرکوت و لەشکرکێشی وڵامیان دەدرێتەوە. لێرەدایە کە خەڵکی کوردستان و هێزە سیاسییەکان بە تایبەتی حیزبی دێموکرات، بەرامبەر بە دەسەڵاتی تازە رادەوەستن، بەرگری لەو ناوچانە دەکەن کە ئازادن و بە دەست خەڵکەوەن.

دەسەڵاتی تازە بۆ ئەوی تۆڵەی لەو خەڵکە ستاندبێتەوە کە تەسلیمی نەبوون و چەکەکانیان رادەست نەکردۆتەوە و ئامادە نەبوون دەسەڵاتدارەتیی کۆماری ئیسلامی قبووڵ بکەن، گەمارۆ دەخاتە سەر کوردستان؛ گەمارۆی ئابووری، فەرهەنگی، دەرمانی و... هتد. واتە شانبەشانی لەشکرکێشی، شەڕفرۆشی و پیلانگێری، گەمارۆش دەخاتە سەر خەڵکی کوردستان بۆ ئەوەی بەچۆک دابێن. یەکێک لە ئاسەوارەکانی ئەو گەمارۆیانە ئەوە بوو کە لەو شار و ناوچانەی بە دەست حیزبی دێموکرات و خەڵکەوە بوون، کاروباری ئیدارەی "ئامووزش و پەروەرش" (پەروردە و فێرکردن) رادەگیرێ و دادەخرێ. کارمەندان و مامۆستایانی ئەو ئیدارەیە حقووقیان پێ نادرێ، هیچ ئیمکاناتێک بۆ قوتابخانەکان تەرخان ناکرێ، لەڕاستیدا "پەروەردە و فێرکردن" هەڵدەوەشێندرێتەوە و هەڵدەپەسێردرێ. لێرەدایە کە حیزبی دێموکرات قۆڵ لە کردنەوەی قوتابخانەکان و خوێندن بە زمانی کوردی هەڵدەماڵێ. دیارە بیرۆکەی دابینکردنی کتێبی کوردی بۆ خوێندن لە قوتابخانە هەر لە یەکەم مانگەکانی هەلومەرجی تازە لەنێو رێبەریی حیزبدا هەبوو و پێشتر ژمارەیەک کەسی بەئەزموون و شارەزا بۆ ئامادەکردنی رادەسپێرێ.

ساڵی خوێندنی ١٣٦٠ - ١٣٥٩(١٩٨١ - ١٩٨٠) بە هەر جۆرێک بووە دۆخەکە بەڕێ دەکرێ، لە هێندێک شار و ناوچە بە ئیبتکاراتی حیزب و تەشویقی مامۆستایان خوێندن هەر بەردەوام دەبێ، بەڵام لە سەرەتای ساڵی ١٣٦٠ حیزبی دێموکرات کۆڕی پەروەردە و فێرکردنی سەرانسەریی کوردستان پێک دێنێ. هاوکات لە هەوڵی ئەوەشدا دەبێ کە کتێبی کوردی بۆ خوێندن لە قوتابخانەکان ئامادە و چاپ بکا. بانگەواز بڵاو دەکاتەوە و بە سەدان کچ و کوڕی لاوی خوێندەوار دەعوەت دەکا بۆ ئەوەی بێن لە کۆڕی پەروردە و فێرکردندا بەشدار بن. لەو خولانەی کە ئەو سەردەم بۆ پەروردەکردنی مامۆستا پێک

سەرچاوە
Serchawe

هاتن، سەدان کەس هەر لە ناوچەی ورمێوە هەتا دەگاتە هەورامان، بەشدار بوون. کەسانێک بە هەست و دڵگەرمییەکی بێوێنەوە وەکوو مامۆستای شۆڕش دێن هەتا فێری مامۆستایەتی بن و بۆ ئەو مەبەستە ئامادە بکرێن. لەو ناوچانەی لەژێر دەسەڵاتی بزووتنەوەی نەتەوەیی کورددابوون، قوتابخانە و خوێندن بە زمانی کوردی دەکرێتەوە.

لێرەدا ئاماژە بە ئامارێک دەکەم کە کاتی خۆی من لە زیندەیاد کاک محەممەدڕەسووڵ حەسەنپوور وەرم گرتوە. کاک حەمەڕەسووڵی نەمر زەمانی شای وێڕای ئەوەی کە بە نهێنی ئەندامی کۆمیتە ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو، لە ئێران مامۆستاش بوو، لە دوای سەرکەوتنی شۆڕشیش ڕۆڵی دیاری هەبووە لە کاروباری فێرکردن و کۆڕی پەروردەی حیزبدا. ئامارەکە پێوەندیی بە ساڵی خوێندنی ١٣٦١ - ١٣٦٢(١٩٨٢ - ١٩٨٣)ەوە هەیە. لەو ساڵەدا کۆڕی پەروەردە و فێرکردن سەرجەم ٢٦١ قوتابخانەی سەرەتایی بەڕێوە بردوە، ٢٩٠٣ قوتابیی هەبووە کە لە پۆلی یەک تا پێنج خوێندوویانە. ٢٠١ مامۆستای سەرەتایی هەبووە. ٦٢ قوتابخانەی ناوەندی(پۆلی یەک هەتا سێ)ی هەبووە کە لە ٨١٠ قوتابی و ٦٣ مامۆستا پێک هاتوون.

ڕێبەندانی ساڵی ١٣٦٢ (ژانویە-فێوریەی ١٩٨٤) لە ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی شەشەمیشدا باسی ئەوە کراوە کە بەشی پەروردەکردن پێش هێرشی ئەو ساڵە، ٢٥٠ مەدرەسەی ئیدارە دەکرد کە ٨٠٠٠ شاگردیان هەبووە.

مامۆستایانی شۆڕش بە یارمەتییەکی کەم، هەر ئەو یارمەتییە کە حیزب داویەتی بە پێشمەرگە، خزمەتیان کردوە. قوتابخانەکانی کۆڕی پەروەردە و فێرکردن، بە "قوتابخانەی شۆڕش" و مامۆستایانی ئەو قوتابخانانەش بە ناوی "مامۆستایانی شۆڕش"، بە ناوبانگ بوون. شتێکی دیکە کە بەجێیە لەو پێوەندییەدا باسی بکەم، کتێبە دەرسییەکانی کۆڕی پەروەردەیە. ئەوکات کۆمەڵێک کتێبی دەرسی بە زمانی کوردی بۆ پۆلی یەکەم و دووهەمی سەرەتایی، چاپ بوون. ناوەکانیان بەو جۆرە بوو: ١-"خوێندنی کوردی" بۆ پۆلی یەکی سەرەتایی، ٢-"زانستی ئەزموونی" بۆ پۆلی یەکی سەرەتایی. ٣-"ئەژمێر" بۆ پۆلی یەکی سەرەتایی. هەر بەو ناوانەوە ٣ کتێب بۆ پۆلی دوویەمی سەرەتایی چاپ بوون. هەروەها کتێبی "ژیان و خەبات" هەبوو کە تایبەت بوو بە گەورە ساڵان، گەورەساڵانێک کە نەخوێندەوار بوون و دەیانەویست بە زمانی کوردی فێری خوێندەواری بن. کتێبێکیش هەبوو بە ناوی "ڕێنوێنی مامۆستا"، کە شێوازی وانەوتنەوەی نیشانی ئەو مامۆستایانە دەدا کە "ژیان و خەبات"یان بە دەرس دەکوتەوە.

بەگشتی لە ساڵی ساڵی ١٣٦٠ەوە، تا دەگەینە کۆتاییەکانی ساڵی ١٣٦٣، لە هەر جێگایەک ناوچەی ئازاد بە دەست حیزبی دێموکراتەوە بووە، قوتابخانەی شۆڕشیش هەبووە، مامۆستای شۆڕش ئەرکی خوێندن بە زمانی کوردیی بەڕیوە بردوە. دواتر

کە ناوچەی ئازاد لە دەست حیزبی دێموکرات و هێزی پێشمەرگەدا نامێنێ و هێزەکانی پێشمەرگە و بنەماڵەی خەباتکارانی حیزبی دێموکرات لەسەر سنوورەکان دەگیرسێنەوە، کار و ئەرکی کۆڕی پەروەردە و فێرکردن، لەو گوندانە کە بە دەست حیزبی دێموکراتەوە بوون درێژەی هەبووە. هەتا ئەو سەردەمەی کە ئێمە دێینە قووڵایی خاکی باشووری کوردستان و، قوتابخانەکانی ئێمە دەکەونە ژێر سەیتەرەی سیستەمی پەروردە و فێرکردن لە هەرێمی کوردستان، کاری پەروردە و فێرکردن لە لایەن "کۆڕی پەروەردە" هەر درێژەی هەبووە. ئەو دامەزراوەیە توانیویەتی لە پەروردە و فێرکردنی منداڵانی بنەماڵە حیزبییەکان و ئەو بنەماڵە ڕۆژهەڵاتیانەی لەسەر سنوورەکان و لە تەنیشت حیزبی دێموکرات گیرسابوونەوە، بەردەوام بێ.

ئەنجام:

وەک دەبینین حیزبی دێموکرات بە درێژایی مێژووی خۆی و لە هەموو بوارەکاندا گرنگیی داوە بە زمانی کوردی. ئەم گرنگیدانەش لەو تێگەیشتنەوە دێ کە ئەم حیزبە، کوردی وەک نەتەوەیەک و، زمانی وەک فاکتۆرێکی زۆر گرینگ لە ناسنامەی ئەو نەتەوەیەدا سەیر کردوە. وای بیر کردۆتەوە کە هەتا پتر گرنگی بە زمان بدەین پتر ئەو وشیارییەمان دەبێ بۆ نەتەوەکەمان خەبات بکەین و شوناسە نەتەوەییەکەی خۆمان بپارێزین. ئاکامی گرتنەبەر و بەردەوامبوون لەسەر ئەو سیاسەتە زمانییەش، زیندووبوونی پرسی زمان لە کۆمەڵی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، لە سەرەوەبوونی وشیاریی زمانی لەو بەشەی کوردستان و، وەڕێکەوتنی بزووتنەوەیەکی ڕوولەگەشەی ناسنامەخوازی و ناسنامەپارێزییە کە بەرگری لە زمان لەڕیزی هەرە پێشەوەی ئامانجەکان و داواکانی دایە.

ڕاسپاردەکان:

لە کۆتایی و لە ژێر ڕووناکایی ئەو باسەدا کە پێشکەشم کردن دەمەوێ چەند خاڵێک وەک پێشنیار و ڕاسپاردە باس بکەم:

یەکەم. وەک حیزبی دێموکرات پێویستە بایەخ بە سامانی زمانیمان بدەین. ئەو مێژووەی لە بواری پەوردە و فێرکردن بە زمانی کوردی، بڵاوکردنەوەی چاپەمەنی بەو زمانە و هەوڵەکانمان بۆ خزمەتی زمانی کوردی هەمانە، سامانی زمانیی ئێمەن. سامانێکی زمانیی دەوڵەمەندمان چ بە شێوەی نووسراو چ بە شێوەی زارەکی هەیە. خاڵی جێگەی هەڵوێستە لەسەر کردن ئەوەیە کە زۆر کەم کاری پێویستمان لەسەر ئەو سامانە کردوە.

گرینگە ئەو سامانەمان وەکوو ئارشیف بپارێزین، ڕێکوپێکی بکەین، ناتەواوییەکانی پڕ بکەینەوە، بیانخەینە بەردەستی توێژەران و کەسانێک کە حەز دەکەن توێژینەوەیان لەسەر بکەن. ئەو کارەی ئەمساڵ کۆمیسیۆنی چاپەمەنیی حیزبی

سەرچاوە
Serchawe

دێموکراتی کوردستان کردی (بەڵگەنامەی کۆنگرەکانی حیزبی دێموکراتی لە دوو بەرگدا چاپ کردەوە) کارێکی زۆر بەنرخ بوو. ئێمە ئەگەر بتوانین بەشێک لە ئیمکاناتی ماددی و مەعنەویی خۆمانی بۆ تەرخان کەین، زۆر شتی وامان هەیە. بۆ وێنە ئەوەی کۆڕی پەروەردە و فێرکردن و حیزبی دێموکرات بە گشتی لە بواری زمانی کوردید کردوویانە، دەتوانن هەوێنی زۆر توێژینەوە و کاری دۆکیۆمێنتی بن. لەو بوارەدا حیزبی دێموکرات سامانێکی زۆری هەیە، بەڵام دەبێ کاری توێژینەوەی لەسەر بکرێ و ئەوەش کاتێک دەکرێ کە بەڵگەنامەکان بخەینە بەر دەستی کەسانێک کە شارەزان.

دووهەم. لە ڕووی ڕوانینمان بۆ زمان بەڕاستی دەبێ خۆمان نوێ کەینەوە. ئەگەر تێکەڵاوییەکی زۆرمان لەگەڵ باسەکان و کۆڕ و کۆبوونەوە زمانەوانییەکان هەبێ، ئەگەر لەگەڵ خەڵکی بەشە جۆراوجۆرەکانی کوردستان و ئاخێوەرانی دیالێکتە جیاوازەکانی زمانی کوردی تێکەڵاو بین، بۆمان دەردەکەوێ کە خوێندنەوە و چاوەڕوانیی ئەوان لەبارەی مافە زمانییەکانیان و جێگە و پێگەی دیالێکتی خۆیان، جیاوازە لە خوێندنەوە و تێگەیشتنێک کە ئێمە لە کۆنەوە پێی گەیشتووین. لەنێو حیزبی دێموکرات و لە دەرەوەی حیزبیش، ساڵانێکی زۆر بەو دیدەوە سەیری زمانمان کردوە کە نەتەوە وا دروست دەبێ کە یەک زمانی ستانداردی هەبێ. پێمان وابووە ئەگەر هەر دیالێکتێک پێی بخوێندرێ و پێی بنووسرێ، دەبینە چەند نەتەوە و ئەوە زیان بە یەکیەتیی نەتەوەییمان دەگەیەنێ. بەڵام ڕوانین بۆ زمان و نەتەوە و چاوەڕوانیی ئاخێوەرانی دیالێکتەکان، ئێستا هەم لە ئاستی جیهان و هەم لە ئاستی کوردستاندا، هەروەها زۆر فاکتەری دیکە ئەوەندە گۆڕانیان بە سەردا هاتووە کە بە بڕوای من ئەم بۆچوونە باو و نەریتییەی ئێمە، ئێستا ناتوانێ وڵامدەر بێ. لەگەڵ زۆر لە چالاکانی کولتووری و زمانەوانانی سەر بە ئاخێوەرانی دیالێکتە جیاوازەکانی کوردی کە قسە دەکەی، لە بارەی زمانی ستانداردی کوردی بەو جۆرە بیر ناکەنەوە کە من و تۆ بیری لێ دەکەینەوە. ئەگەر سەردەمێک بۆ پێشگرتن لە پەرتەوازە و بەش بەشبوونی نەتەوەی کورد بە سەر زارەکاندا، زمانێکی ستاندارد بۆ هەمووان بە ڕێگەچارە و هەوێنی لێک کۆکردنەوە دەزانرا، ئێستا ئەوە دەبینین پێداگری لە سەر دیالێکتێکی دیاریکراو وەک زمانی ستاندارد و ناچارکردنی ئاخیوەرانی زارەکانی دیکە بە خوێندن و نووسین بەو دیالێکتە، خەریکە دەبێتە هۆی بەشبەشبوون و لێک دوورکەوتنەوە. دیارە من کە دەڵێم پێویستە خوێندنەوەیەکی نوێمان لەو بارەوە هەبێ، ڕێگەچارەیەکی دیاریکراوم پێ نییە. بەڵام لەو باوەڕەدام حیزبی دێموکرات و حیزبەکانی دیکەی کوردستان دەبێ نیگەرانی و قسەی ئەوانەش کە بە دیالێکتی جۆراوجۆر قسە دەکەن و نایانەوێ لە سۆنگەی زاڵبوونی یەک دیالێکت وەک زمانی ستاندارد، دیالێکتی ئەوان پەراوێز بخرێ، ببیستن. بۆ وێنە ئەوان دەڵێن زمانی کوردی کامەیە؟ دیالێکتی کرمانجیی نێوەڕاستە؟ یان هەموو دیالێکتەکان بەشێکن لە زمانی کوردی؟ ئەگەر هەمووان زمانی کوردین، ئەدی لە کوێدا کاریان پێ دەکرێ و چ سوودێکیان لێ وەردەگیرێ؟ لە خوێندندا؟ لە نووسیندا؟ لە ڕۆژنامەنووسیدا؟ چۆن سەیریان دەکرێ؟

بیستنی ئەم جۆرە نیگەرانی و پرسیارانە، وادەکا ئێمە بە دیدێکی کراوەتر بەرەو داهاتوو بچین. ئەگەر نامانەوێ نەتەوەکەمان پەرتەوازە بێ، دەبێ دیالۆگ و لێکتێگەیشتن و ڕێککەوتن هەبێ. بە زۆر و زۆرداری بتەوێ دیالێکتێکیان بەسەردا زاڵ بکەی و بڵێی تۆ دەبێ پێڕەویی لێ بکەی، ئاکامەکەی ئەوە دەبێ کە خۆی لە تۆ هەڵداوێرێ و وەدوای دیالێکتەکەی خۆی دەکەوێ و لە بڕیاری گشتیدا لەگەڵت نابێ. ئەوەشمان لە بیر بێ کە دەوڵەت و لایەنی وا هەن کەلک لەو جۆرە کەلێنانە وەردەگرن و بۆ مەبەستی خۆیان دەیانقۆزنەوە.

من قبووڵمە کە ڕەنگە هەموو داوا و چاوەڕوانییەک لەم پێوەندییەدا لە جێی خۆیدا نەبێ. بۆ وێنە سبەینێ بتەوێ لە ئێرانێکی فیدراڵدا، پووڵ یا تەمر یا پاسپۆرت چاپ بکەی و بتهەوێ زمانی پێکهاتە نەتەوەییەکانی ئێران لەواندا دیار بن، ڕەنگە بکرێ بە ٥ تا ٦ زمانی نەتەوەکانی نێو ئێران لەسەریان بنووسرێ. بەڵام ئەگەر هەر زمانێک پێنج یا شەش یا زیاتر دیالێکتی هەبێ و هەر ٣٠ -٣٦ دیالێکت بیانەوێ پێیان بخوێندرێ، یا لە پووڵ و پاسپۆرتدا، ڕەنگدانەوەیان هەبێ، شتی وا ناگونجێ. یا ئەگەر کەسێکی بیانی بیهەوێ زمانی کوردی فێر بێ، خۆ ناتوانێ هەموو دیالێکتەکان فێر بێ، دەبێ زمانە ستانداردەکە فێر بێ. بێگومان بۆ داهاتوو دەبێ ساغ ببینەوە لە کوێدا زمانی ستاندارد بەکار دێنین و پرسی زمانی ستانداردیش دەبێ بە جۆرێک چارەسەر بکەین کە ببێتە هەوێنی یەکگرتووییمان و دیالێکتەکانی دیکە هەست بە پەراوێزخران و وەلانران نەکەن. من ئەو بۆچوونەم لە هێندێکیان بیستوە و لێم خوێندوونەوە دەڵێن ئێمە وەک کورد ئەوە بە سیاسەتێکی سەرکوتکەرانە دەزانین کە لە وڵاتێکی چەند زمانیدا، تەنیا یەک زمان حاکم بێ و ڕەسمییەتی هەبێ، بەڵام ڕێگە دەدەین لە چوارچێوەی زمانێکدا، تەنیا دیالێکتێک دیار بێت، زاڵ بێت، پێی بخوێندرێ و ئەوانی دیکە پەراوێز بخرێن. ئەگەر هەر زمانێک، سامانێکی کولتووریی گەورەیە، هەر دیالێکتێکیش سامانێکی کولتووریی گەورەیە و نابێ لەنێو بچێ. ئەو باسە لەنێو ئێمەدا بەکەمی کراوە و کەمتر گوێی پێ دراوە. بەڵام ئەوە کێشەیەکە لە داهاتوو حیزبی کوردی و بزووتنەوەی کوردی و دەسەڵاتی کوردی بەرەوڕووی دەبێتەوە و هەر ئێستاش بەرەوڕووی بووەتەوە. ناکرێ هەر بەو تێگەیشتنەی ڕابردوو ئەو پرسە چارەسەر بکەین. ئێمە وەک حیزبی دێموکرات لەو بارەوە دەبێ کراوە بین و بواری دیالۆگ و لێکتێگەیشتنێکی نوێ بڕەخسێنین. دووبارەی دەکەمەوە من ڕێگەچارەیەکی دیاریکراو ناخەمەڕوو. بەڵام پێمەوایە پێویستە واقیعی نەتەوە و زمانەکەی خۆمان ببینین. ئەوە کە لە چوار پارچەی کوردستان تەنیا لە یەکێکیان زمانی کوردی بەڕەسمی ناسراوە، ئەوە کە زمانی کوردی هەتا ئێستاش بە چەند ئەلفوبێ دەنووسرێ، ئەوە کە پێشکەوتنی تێکنۆلۆژی و گشتگیربوونی ئیمکاناتی پێوەندی، دەرووی تازەی سەرەڕای پێناخۆشبوون و دژایەتیی دەوڵەتانی داگیرکەری کوردستان، بۆ هەناسەهەڵکێشانی زمانی کوردیی کردۆتەوە، دەبێ وامان لێ بکا خوێندنەوەیەکی نوێمان بۆ کێشە و پرسە زمانییەکانمان هەبێ.

سێهەم. یەکێک لەو هەنگاوانەی وەک تێکۆشەرێکی حیزبی دێموکرات و وەک تاکێکی کورد پێویستە هەڵی بگرین، ئەوەیە دیالێکتەکانی دیکەی زمانی کوردی، لانیکەم هەر کامێکمان یەکێکیان فێر بین. خۆمان فێر کەین بە ئەلفوبێیەکەی دیکەش(ئەلفوبێی لاتینی) زمانی کوردی بخوێنینەوە. ئەگەر لەگەڵ ئاخێوەرانی دیالێکتەکانی دیکەی زمانی کوردی لێک تێ بگەین، بتوانین ئەدەبیاتی یەکتر بخوێنینەوە، دیوارێکی ئەستوور لە نێوانماندا پێک نایە و ئەو کەلێنەی جیاوازیی دیالێکت و ئەلفوبێ لە نێوانماندا دروستی کردووە، کەمتر دەبێتەوە و زۆر باشتر دەتوانین دیالۆگ بکەین و بە لێک تێگەیشتن بەرەو دروستکردنی داهاتوویەکی هاوبەش بچین.

چوارەم. سیاسەتی پشتگیری و پشتیوانی لە چالاکی و تێکۆشانی ناسنامەخوازی و ناسنامەپارێزی لە نێوخۆی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە حیزبی دێموکرات هەتا ئێستا شێلگیرانە گرتوویەتە بەر، سیاسەتێکی دروستە و شایانی درێژەپێدانە. بە دڵنیاییەوە ئەو خەباتە هەم لە کوردستان پتر دەگەشێتەوە، هەم هەتا دێ پتر نەتەوە بندەستەکانی دیکەی ئێرانیش دەگرێتەوە و کۆماری ئیسلامی لە شوێنەکانی دیکەی ئێرانیش بەرەورووی خەباتی ناسنامەخوازی و ناسنامەپارێزی دەبێتەوە. بۆیە پێویستە ئەو خەڵکەی لەو خەباتەدا بەشدارن لێمان بوێن کە ئاستی داواکانیان بەرزتر کەنەوە. بۆ نموونە جێی خۆیەتی لە بنەماڵەکانمان بوێ، لە ماڵێدا بە کوردی لەگەڵ منداڵەکانیان قسە بکەن، ناوی کوردی لەسەر منداڵ و دوکان و شوێنی کارو کاسپی دابنێن. لە قوتابی و خوێندکاری کوردمان بوێ لەسەر کلاس با هەر چی زیاتر بە زمانی کوردی وڵامی مامۆستاکەیان بدەنەوە. ئەگەر وردە وردە بە کوردی قسەکردنت بەسەردا سەپاندن و لەسەر ئەم مافەت پێداگر بووی سەرئەنجام ناچار دەبێ لێت قبووڵ بکا. با خەڵکەکەمان هەر بەوە ڕازی نەبن کە ڕێژیم ئیزنی داوە لە ماڵی خۆیان و بە ئیمکاناتی خۆیان فێری خوێندنەوە و نووسینی کوردی بن. دەبێ دەسەڵات ناچار بکرێ مل بۆ ئەوە بدا کە کوردی ببێتە زمانی خوێندن لە قوتابخانەی سەرەتایی و ناوەندی و هەروەها جێگایەکی تایبەتی لە خوێندنی زانکۆدا پێ بدرێ. ئەو پوتانسیەلە کە لەنێو خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و نەتەوە نافارسەکانی دیکەی ئێران بۆ خەبات لە پێناوی بە ڕەسمی ناسرانی زمانەکانیان بە تایبەتی خوێندن بەو زمانانە هەیە، ئەگەر کاری لەسەر بکەین -هەرچەند ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بۆخۆی لە ماهییەتیشیدا نەبێ- دڵنیام دەسکەوتی دەبێ. من ئەو هێز و ئیرادەیە لە خەڵکی خۆماندا بەدی دەکەم.
پێنجەم، وەکوو حیزبەکانیش پێویستە خۆمان ئامادە بکەین بۆ داهاتوویەک کە ڕووبەڕووی ئەو جۆرە پرس و کێشانە دەبینەوە. پێویستە گوتارمان لە پێوەندی لەگەڵ زمان و مافە زمانییەکان و چۆنیەتیی هەڵسوکەوتمان لەگەڵ دیالێکتەکانی زمانی کوردی، دوای لێکدانەوە و ڕاوێژ لەگەڵ یەکتر و لەگەڵ کەسانی شارەزا ، نوێ بکەینەوە و لەم پێوەندییەدا ببین بە خاوەنی سیاسەتێکی ئەمڕۆیی هاوبەش کە هەم تەبایی و یەکگرتوویی نەتەوەکەمان لە ڕۆژهەڵات پتەوتر و بە هێزتر بکا، هەم بەرزبوونەوەی جێگە و پێگەی زمانەکەمان لە ئاستی ڕۆژهەلات و ئێرانیدا لێ بکەوێتەوە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٢٠ی مارچی ٢٠٢٢

سەرچاوە
Serchawe

سەربەخۆیی سیاسی بۆ حیزبی دێموکرات هەم ئەخلاقە، هەم پرەنسیپ

سمایل شەرەفی

شەهید د. قاسملوو:

"ئێمە بە خاتری دۆستایەتی قەت واز لە سەربەخۆیی و قازانجی میللەتەکەمان ناهێنین. بەڵام لەبەر خاتری سەربەخۆیی و قازانجی میللەتەکەمان ئەگەر پێویست بوو، واز لە دۆستایەتی دەهێنین. کەوابوو مێعیاری بۆ ئێمە قازانجی حیزب و گەلی کورد و سەربەخۆییمانە. مێعیاری ئەساسی سەربەخۆیی بڕیاردانە. دۆستایەتی دەکەین بەڵام لە گەڵ پاراستنی سەربەخۆیی. ئەگەر پێویست بوو دۆستایەتی‌یەکە فیدای سەربەخۆیی دەکەین، بەڵام هەرگیز سەربەخۆیی فیدای دۆستایەتی ناکەین."

***

یەکێک لە خاڵە لاوازەکانی بزووتنەوەکانی کوردستان بەستراوەیی سیاسی و فکرییانە بووە بە دەوڵەتان و هێزە شوێنەدانەرەکانەوە کە ئەم خەسڵەت و تایبەتمەندییە ئەگەر لە لایەک پێوەندیی بە فکر و ئایدیای سیاسی یان مەزهەبییەوە هەبێ، بەشی زۆری بەرهەمی جەبرێکی جوغرافیاییە کە لە ئاکامی شەڕی جیهانیی دووهەمدا بەسەر نیشتمانی کوردان‌دا سەپێندراوە. بە دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان و دەسپێکی قۆناغێکی نوێ و مودێرن، ئەسڵ و مێعیارێک لە بزووتنەوەی کوردستاندا خۆی دەردەخا کە تا ڕادەیەک بزووتنەوە لەم خەسڵەتە زیانبەخشە دوور دەخاتەوە کە ئەویش سەربەخۆیی سیاسی و بڕیاردانە. لەم پێوەندییەدا حیزبی دێموکراتی کوردستان لە مێژوویی دەیان ساڵەی پڕ لە هەوراز و

نشێوی خۆیدا، نەتەنیا خاوەنی پاک و بێگەرترین کارنامەیە، بەڵکوو لە بەهێزکردن و ئەرزش و بایەخ بەخشین بەم مێعیارە لە بزووتنەوەی کوردستاندا، ڕۆڵی داهێنەر و بەهێزکەری پێ براوە.

لە مەرامنامەی هەشت خاڵیی حیزبی دێموکراتی کورستاندا پشتبەستن بە هێزی لەبڕاننەهاتوویی گەل و لەبەرچاوگرتنی قازانج و بەرژەوەندییەکانی خەڵکی کوردستان و بەئەساسگرتنی ویست و داخوازییە نەتەوایەتییەکانی گەلی کوردستان، بناغە و بنچینەی سەربەخۆیی سیاسیی بزووتنەوەی نوێی کوردستان بە ڕێبەرایەتیی ئەم حیزبە و هەروەها سنووری دۆستایەتییەکان دادەڕێژرێ. کەوابوو ئەم ئەرزشە موبارزاتییە لە حیزبی دێموکراتدا لە دامەزرانیەوە تا ئێستا بە خوێندنەوە لە ڕابردووی بزووتنەوەکانی کوردستان و قازانجەکانی بۆ داهاتووی خەباتی نەتەوەی کورد، ئەسڵێکی نەگۆڕ و چەسپاوە. بەڵام لە کەس شاراوە نییە کە کاریگەریی کەسایەتی و بیرو ئەندێشەکانی ڕێبەری زانا و هەڵکەوتووی کورد، دوکتور قاسملوو لە تەتەڵەکردن و بەهێزکردنی ئەم ئەسڵە لە باوەڕەکانی حیزبی دێموکراتدا، بەرچاوە.

شەهید قاسملوو ئەم مێعیارە لە باوەڕ و سیاسەتەکانی حیزبی دێموکراتدا دەبەستێتەوە بە دوو ئەسڵ و مێعیاری هەرە ئەساسی لە باوەڕەکانی دیکەی حیزب و وەک بەها و ئەرزشێکی سیاسی - نەتەوەیی پێناسە دەکا و لادان لەم ئەسڵە بە خەتایەکی گەورە دەزانێ. کاتێک کە دەڵێ؛ " لەبەر خاتری سەربەخۆیی و قازانجی میللەتەکەمان، ئەگەر پێویست بوو واز لە دۆستایەتی دەهێنین" و، هەر دوو ئەسڵی "سەربەخۆیی" و "قازانج" لە پەنا یەک دادەنێ، دەقیقەن دیهەوێ بایەخ و بەهای سەربەخۆبوون لە حیزب و بزووتنەوەدا دەربخا بۆیە دەیبەستێتەوە بە قازانجی میللەتەکەی و پێکەوە پێناسەیان دەکا.

قازانجی میللەت و ویست و داخوازتەوەری بۆ حیزبی دێموکرات پرینسیپە و ناوەزێڵ و کاکڵی باوەڕەکانی ئەم حیزبە لە کۆمەڵێک پرینسیپی نەتەوەیی پێک هاتوون کە پاراستن و زیندوو هێشتنەوەیان لە سەرووی هەموو شتێکەوەیە. بێگومان پاراستنی ئەم پرینسیپە بەبێ تێچوو و هەزینە نابێ و حیزبی دێموکرات لەم پێوەندییەدا زۆر بەڕوونی ڕایگەیاندووە کە لە پێناو پاراستنی سەربەخۆیی سیاسی و بڕیارەکانیدا، باوەڕی بە هیچ جۆرە سازش و نەرمینواندنێک نییە. بۆیە شەهید قاسملوو دەڵێ: "ئەگەر پێویست بوو دۆستایەتی فیدای سەربەخۆیی دەکەین، بەڵام هەرگیز سەربەخۆیی فیدای دۆستایەتی ناکەین". واتای ڕوونی ئەم ڕستەیە ئەوەیە کە؛ قازانجی میللەتەکەمان بە هیچ شتێک ناگۆڕینەوە و ئامادەین لە پێناویدا تێچوو هەزینەش بدەین تەنانەت ئەگەر لە دەستدانی دۆستەکانیشمان بێت.

لێرەدا ئەخلاق وەک ئەسڵ و مێعیارێکی دیکە بۆ بزووتنەوەی کوردستان حیزبی دێموکرات زیاتر لە هەمیشە مانا پەیدا دەکا.

سەرچاوە
Serchawe

خەبـاتی ئەخـلاقتەوەر، سیاسـەتی تـێکەڵ بە ئەخـلاق، پاراسـتنی ئەخلاقیـانەی بەرژەوەنـدییەکانی خـاک و خەڵـک، پابەندبوونێکی ئەخلاقی بە ئەرزشەکانی موبـارزە و لە کۆتاییدا تەحەموولکردنی بـارگرانییەکی ئەخلاقمەدارانە لە پێنـاو پاراستنی بەرژەوەندییە گشتییەکاندا؛ هەموو ئەمانە پێناسەی حیزبی دێموکراتن بۆ مێعیاری سەربەخۆیی سیاسی.

بەشێکی دیکەی ئەم ڕوانینـە لە کەسایەتی بەخشین بـە ئینسانی کوردەوە سەرچاوە دەگرێ کە خۆی بەرانبەر بە حیزب و گەلەکەی بە بەرپرسیار بزانێ و بە بڕیار و سیاسەتە هەڵەکانی میللەتەکەی تووشی بارگرانی و شەرمەزاری نەکات. بڕیـاری درووست و بەسـوود لە وەئەسـتۆگرتنی بەرپرسـیارێتییەوە سـەرچاوە دەگـرێ. ئەو کەس و حیـزب و ڕێکخـراوانەی کە خۆیـان بەرانبەر بە چارەنووسی میللەتەکەیان و ئاکامی بڕیارەکەیان بە بەرپرسیار نازانن، نە دەتوانن سـەربەخۆبوونیان بپـارێزن و دەتوانن بڕیاری درووست هەڵبژێرن، بـۆیە لە پێنـاو دەسکەوتێکی چووکەڵەی کورتخایەندا ئامادەن؛ بە پشتکردنە بەهـا ئەخلاقییەکان، چـاو و گوێیـان لە حاست بەرژەوەنـدیی نەتەوەکەیـان کـوێر و کەڕ دەبـێ و پشت بە هێـزی دوژمن، تەسلیمی داواکارییەنی دەبن و بە لەدەستدانی سەربەخۆییان دەست لە ڕۆڵەکـانی گەل دەوەشێنن و لە کۆتـاییـدا تووشی شـەرمەزاری و خیانەت دەبن.

حیزبی دێموکرات بە وەپێشدانی بەرژەوەندییەکانی نەتەوەکەی وەک پڕینسیپێکی نەگۆڕ، هەوڵـی داوە سـەربەخۆیی سیاسی و بڕیاردانی بپارێزێ. هەرچەند لەم پێناوەدا تووشی خەسار و هەزینەی زۆر و کورتخایەن بـووە، بەڵام وەک سەلمێندراوە، لە وێژدانی هەموو تـاکێکی خەڵکی کوردستـاندا، سـەربەرز و ڕووسـوورە. لە پێوەنـدی لەگەڵ دەوڵەتـان، هێـز و لایەنە سیاسییە جۆراوجۆرەکان هەمیشە ڕەچاوی بەرژەوەنـدییەکانی خەڵکی کوردستـانی کـردوە و لەم پێنـاوەدا نەتەنیـا تووشی کەوتـنە ژێـر نفوز و کاریگەریی هیچ لایەنێک نەبووە، بەڵکو لە پێناو بـاوەڕ و بڕیـارەکانیدا زۆر جـار وازی لە دۆستـایەتییەکانی هێنـاوە. بەتایبەت لە پێوەندی لەگەڵ ئەو وڵاتانەی کە کوردستانیان بەسەردا دابەش کراوە، حیزبی دێموکرات لە پێوەنـدی و بڕیـار و سیاسـەتەکانیدا ئەسـاس قـازانج و بەرژەوەنـدیی بـزووتنەوەی کـورد لە هەرکـام لە پەشـەکان و پاراسـتنی سـەربەخۆیی بڕیاردانی بووە. پێوەندیی و بڕیارەکانی حیزب بە ئیعترافی هەموو لایەک و بە پێی فایل و بەڵگەنامەکـانی پێوەندیدار بە پێوەنـدییەکانی حیـزب لە گەڵ دەوڵەتـانی دەوروبەر - بەتـایبەت دەوڵەتـانی عێـراق لە کـۆنەوە تـا ئێسـتا - نەتەنیـا زەڕڕەیەک لادان لە پڕینسیپە نەتەوەییەکانی تێدا بەدی ناکرێ، بەڵکوو جێی شانازی و سەربەرزییە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ١٩ی فێبریوێری ٢٠٢٢

سەرچاوە
Serchawe

پێگەی جەماوەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان

مەنسوور مروەتی

پێگەی جەماوەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان یەکێک لە سەرنجڕاکێشترین و لە هەمان کاتیشدا بەهێزترین فاکتەرەکانی ڕاگرتن وبەردەوامیی ئەم حیزبە لە گۆڕەپانی سیاسی و خەباتی سیاسیی کوردستانە، کە بەدرێژایی ٧٦ ساڵ لە خەباتی پڕ هەوراز و نشێوی حیزبی دێموکرات ئەو پێگەیە بەردەوام لە هەڵکشاندا بووە. بە جۆرێک کە هیچ زیادەڕۆیی نییە ئەگەر بگوترێ حیزبی دێموکراتی کوردستان نەک تەنیا لە ئاستی سیاسیدا کاریگەریی ڕاستەوخۆی لەسەر خەڵکی کوردستاندا هەیە بەڵکوو لەوەش بەولاوەتر حیزبی دێموکرات لەنێو خەڵکدا بووە بە فەرهەنگ. ئەم حیزبە کە بەجۆرێک بە دایکی هەموو حیزبەکانی کوردستان دەناسرێ و چارەنووسی خۆی وابووە لەو مێژووە دوورودرێژەیدا سەرکردایەتییەکەی کەمتر لە سێ ساڵ لە کوردستان و لە نێو خەڵکەکەی خۆیدا و بە تایبەت لە ناوەندی شارەکان بووە، کەچی هەروا خاوەنی پێگەیەکی بەهێزی سیاسی و کۆمەڵایەتییە.

لە دنیای ئەوڕۆدا سەرەکیترین خاڵ کە حیزبێک دەکاتە ڕێکخراوەیەکی شوێندانەر و یەکەمی کۆمەڵگەکەی خۆی، بە پلەی یەکەم ڕادەی نفووز و خۆشەویستیی ئەو حیزبەیە کە دەتوانێ پێگەیەکی بەهێزی جەماوەریی بۆ دەستەبەر بکا. ئەو پێگە جەماوەرییەش لە هەندێ بابەت و قۆناغدا خۆی دەنوێنێ و ڕاستیی ئەو بابەتە بۆ هەموان ڕوون دەکاتەوە. ئەو قۆناغ و بابەتانەش دەکرێ بەشداری لە هەڵبژاردنەکان بێ، یان وڵامدانەوە بە داواکارییەکانی ئەو دەستە حیزبانە لە جەماوەری

سەرچاوە
Serchawe

خۆیان بۆ جێبەجێ کردن یان خۆبواردن لە کارێک بێ. جیاواز لەوانە دەکرێ پێوانەیەکی دیکەش لە بەرچاو بگیردرێ کە ئەویش بەشداریی خۆبەخشانەی خەڵکە لە کاروبار و چالاکییەکانی ئەو حیزبانەی کە بۆ ڕزگاریی گەل و نەتەوەکەیان لە ژێردەستی، لە قۆناغی خەباتی سیاسی و تەنانەت چەکداریدان. لە هەموو ئەو حاڵەتانەدا و بەو پێوەرانەی کە باس کرا دەکرێ بڵێین حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ژینگەی سیاسیی خۆیدا خاوەنی بەهێزترین پێگەی جەماوەریی خۆیەتی، کە لە درێژەی ئەم وتارەدا ئاماژە بە چەندین نموونە دەکەین.

حیزبی دێموکراتی کوردستان وەک یەکەم حیزبی مودێڕنی کوردی و یەکەم حیزب کە توانی کیانێکی کوردی بەناوی کۆماری کوردستان دامەزرێنێ لە ڕاستیدا بناغەکەی لە سەر کۆمەڵەی ژێ کاف دامەزرا. کۆمەڵەی ژێ کاف لە کاتی شەڕی دووهەمی جیهانی و سێ ساڵ بەر لە گۆڕانی بۆ حیزبی دێموکراتی کوردستان دەستی بە تێکۆشان کرد، بەڵام لە بەر پاراستنی ئەندامەکان و دامەزرێنەرەکانی بەشێوەی نهێنی کاری خۆی دەکرد، بەڵام لە وەرگرتنی ئەندامدا پێگەی جەماوەریی ئەندامەکانی زۆر بەلاوە گرینگ بووە، ئەویش بەو مەنتقەوە کە کەسایەتیی بەهێزی کەسەکان دەتوانێ ڕادەی کارتێکەریی ڕێکخراوەکە لە نێو کۆمەڵگەدا زیاتر بکا، هەر بەو هۆیەوە بوو کە داوای هاوکاری و بوون بە ئەندامەتییان لە کەسێک کرد کە خۆشەویستترین و متمانەپێکراوترین کەسی ئەوکاتە لە ناوچەی موکریان، پێشەوا قازی محەممەد بوو کە لەو سەردەمەدا و لە کۆمەڵەی ژێکافدا بە "بینایی" دەناسرا. کەواتە هەر لە ژێکافەوە و دواتر لە دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانەوە ئەم حیزبە پێگەی جەماوەریی بەلاوە لە گرینگترین فاکتەرەکان بووە و بۆ وەدەسهێنانی پێگەی جەماوەرییش هەموو هەوڵی خۆی داوە و لە چەندین قۆناغیشدا ڕادەی هێزی جەماوەریی خۆی تاقی کردووتەوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستان ئەوکات لە چەندین بۆنەدا بە ئامادەبوونی جەماوەرێکی زۆر بەرەبەرە ئامادەکاریی بۆ دامەزرانی یەکەم دەوڵەتی کوردی دەکرد کە بۆ وێنە دەکرێ ئاماژە بە ڕۆژی داگرتنی ئاڵای ئێران لەسەر شارەوانیی ئەوکاتی مهاباد و هەڵکردنی ئاڵای کوردستان لەو شوێنە بکەین، کە لەودا بە بەشداریی خەڵک ڕێوڕەسمێک بەڕێوە دەچێ و هەژاری شاعیریش ئەو شێعرەی تێدا دەخوێنێتەوە.

"داری ئاڵاکەم وەکوو چقڵێکە بۆ چاوی عەدوو
هەر دڵێ خۆشی نەوێ ڕەببی وەبەر خنجەر کەوێ..."

دواتر پاش چەند مانگ لەو ڕووداوە لە ٢ی ڕێبەندانەدا لە ڕێوڕەسمێکی پڕشکۆدا نەک تەنیا بە ئامادەبوونی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەڵکوو بە بەشداریی کوردان و بە تایبەتی نوێنەرانی بەشەکانی دیکەی کوردستان کۆماری کوردستان

سەرچاوە
Serchawe

بە سەرۆکۆماریی پێشەوا قازی محەممەد ڕادەگەیەنرێ. لەو ماوە کەمەی تەمەنی کۆماری کوردستاندا کە ناکرێ ئامادەکارییەکانی کۆمەڵەی ژێکاف لە بەرچاو نەگیرێ، کۆمەڵێک کاری بەنرخ کران کە دەکرێ بگوترێ بوو بە بناغەیەکی پتەو بۆ خەباتی کورد لە هەموو بەشەکان و پاش ٧٥ ساڵ تا ئێستا بزووتنەوەی کوردستان هەر لە سەر ئەو ڕێبازە دەڕوا. ئەگەرچی پاش یازدە مانگ کوماری کوردستان نەما و ئەرتەشی شایەتی کوردستانی داگیر کردەوە، بەڵام بەشێوەیەکی مودێڕن هەوڵی نەتەوەسازی درا و تەنانەت بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری ڕۆژانە و ڕێکخستنی کۆمەڵگە قانوون داڕێژرا.

لە هەموو ئەوانەی کە باس کرا ئەوەی پێوەندیی بەم باسەوە هەیە ئەوەیە کە ڕێبەرانی حیزبی دێموکرات و لە سەری هەموویانەوە پێشەوا قازی محەممەد بەبێ پرس وڕا بە جەماوەر و لەبەرچاو گرتنی گرینگترین فاکتەر واتە خەڵک، دەستی بۆ نەبردوون، تەنانەت لە کاتی هاتنەوەی ئەرتەشی شا پێشەوا قازی محەممەد لە مزگەوتی "هەباس ئاغا"ی مهاباد خەڵک کۆ دەکاتەوە و ڕاوێژیان پێ دەکا کە لە بەرانبەر ئەرتەشدا چی بکەن. هەربۆیە پێشەوای مەزن بەڵێن بە خەڵک دەدا کە تاکۆتایی ئەم کارە لە گەڵیان دەمێنێتەوە و هەرواشی کرد و بە پێشکەشکردنی گیانی خۆی بەڵێنەکەی بردەسەر.

میتینگی سەد هەزار کەسیی مهاباد

پاش ڕووخانی کۆماری کوردستان و هەورازونشێوی زۆر و پەرتەوازەیی و دەربەدەریی ڕێبەرانی حیزبی دێموکرات ڕێژیمی حەمەڕەزاشا ڕووخا و سەرکردایەتیی ئەوکاتی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە عێراقەوە گەڕانەوە کوردستان و بە هاوکاریی تێکۆشەرانی نێوخۆ دەستیان کردەوە بە ڕێکخستنەوە و چالاککردنەوەی حیزب. یەکەم میتینگ لە یازدەی ڕەشەمەی ١٣٥٧دا بۆ ڕاگەیاندنی تێکۆشانی ئاشکرای حیزب لە شاری مهاباد بەڕێوە چوو کە لەودا زیاتر لە سەد هەزار کەس لە سەرانسەری کوردستانەوە بەشدار بوون کە بە متینگی سەد هەزار کەسیی مەهاباد بەناوبانگە. لەو میتینگەدا کە سکرتێری ئەوکاتی حیزب شەهید دوکتور قاسملوو لە وتارێکدا دەسپێکی تێکۆشانی ئاشکرای حیزبی دێموکراتی کوردستانی ڕاگەیاند، هێزی جەماوەر جارێکی دیکە خۆی نیشان دایەوە و لە ڕاستیدا بۆ جارێکی تر حیزبی دێموکرات و هێزی جەماوەر دەستەملانی یەکتر بوونەوە. دواتر لە زۆربەی شارەکانی کوردستان چەندین کۆبوونەوەی گەورەی خەڵکی بەڕێوە چوون کە بوو بە هۆی ئەوەی کە لە ماوەیەکی کەمدا ڕێژەی ئەندامانی حیزب لە کوردستان بۆ دەیان هەزار کەس بەرز ببێتەوە.

هەڵبژاردنەکان

ساڵی دواتر چەند هەڵبژاردنێک لە ئێران و کوردستان بەڕێوە چوون کە هەڵبژاردنی مەجلیسی خوبرەگان لە ١٢ی گەلاوێژ و هەڵبژاردنی مەجلیسی شۆرای ئیسلامی لە ٢٤ی ڕەشەممەدا دوو نموونەی باشن کە هێزی جەماوەر پاڵپشتێکی قایمی

کاندیداکانی حیزبی دێموکرات بوو.

لە هەڵبژاردنی مەجلیسی خوبرەگاندا دوکتور قاسملوو وەکوو کاندیدای حیزبی دێموکرات لە پارێزگای ورمێ توانی بە وەدەستهێنانی ١٣٠ هەزار دەنگ و بردنەوەی سەتا هەشتای دەنگەکان وەکوو نەفەری یەکەم لەو پارێزگایە لەلایەن خەڵکەوە هەڵبژێردرێ. ئەگەرچی دەسەڵاتی تازە و لە سەرووییانەوە خومەینی ڕێگەیان نەدا کە دوکتور قاسملوو وەکوو نوێنەری خەڵک و بە دەنگی خەڵک بچێتە تاران، بەڵام گرینگ ئەوە بوو کە تەنانەت تورکەکانی دانیشتووی ئەو پارێزگایەش بە ڕێژەیەکی زۆر دەنگیان بە دوکتور قاسملوو دابوو.

هەڵبژاردنی یەکەم مەجلیسی شورای ئیسلامی لە ٢٤ی ڕەشەمەی هەمان ساڵ واتە ١٣٥٨ بەڕێوە چوو، لەو هەڵبژاردنانەشدا لەو شارانەی کە بەربژێرەکانی حیزبی دێموکرات دەرفەتی خۆکاندیدا کردنیان هەبوو هەر هەموویان لە لایەن خەڵکی کوردستانەوە دەنگی یەکەمیان وەدەست هێنا. دەکرێ بۆ نموونە ئاماژە بە شارەکانی مهاباد، بۆکان، پیرانشار، سەردەشت، شنۆ، نەغەدە، سەقز، بانە بکەین کە کاندیداکان زیاتر لە هەموو شتێک لە بەر کاندیدابوونیان بەناوی حیزبی دێموکراتی کوردستانەوە بوو کە متمانە و دەنگی بەرچاوی خەڵکیان وەدەست هێنا. لە هەندێ شاری وەکوو سنە هەڵبژاردن خرایە دەوری دووهەم و لەو ماوەیەشدا حکوومەتی جومهووری ئیسلامی هەڵبژاردنەکانی هەڵوەشاندەوە و نوێنەرانی خەڵک واتە کاندیدا هەڵبژێردراوەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان ڕێگەیان پێ نەدرا کە بچنە مەجلیسی شورای ئیسلامی. لێرەشدا وێڕای خۆبواردن لە هۆکارەکانی ئەو ڕووداوانە و ڕووداوەکانی دوای ئەوانە کە ئاکامەکەی پەلاماری هەمەلانەی ڕژیمی تازە بۆ سەر کوردستان بوو، ئەوەی کە مەبەستی ئەم وتارەیە پێگەی جەماوەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانە کە وەکوو نموونە لەو ساڵانەدا ئاماژەی پێ دەکرێ. هەڵبەت پێویستە ئاماژە بەو شوڕایانەش بکرێ کە حیزبی دێموکرات بە شێوەی هەڵبژاردن بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری ڕۆژانەی خەڵک لە گوندەکان پێکی هێنابوو کە تا ساڵانی دواتریش هەر جێگەی باوەڕ و متمانەی خەڵکی گوندەکان بوون.

ئەم هەڵبژاردنانە نموونەیەکن لە متمانەی ئەوکاتی خەڵک بە حیزبی دێموکرات کە لە ڕوویەکی دیکەشەوە ئاماژەیەکی ڕوون و ڕاستەوخۆیە بە پێگەی جەماوەریی حیزبی دێموکرات لە نێو خەڵکی کوردستاندا. چونکە ساڵانی دواتر ئەگەرچی هیچکات کۆماری ئیسلامی ڕێگەی بە هەڵبژاردنێکی ئازاد نەدا و لەجیاتی پەنا بردن بۆ سندووقەکانی دەنگدان کۆماری ئیسلامی شەڕێکی هەمەلایەنە و وێرانکەری بە سەر کوردستاندا سەپاند بەڵام لە چەند نموونەیەکی دیکەدا دەرکەوت کە ڕێژیمی تاران ململانێی حیزبی دێموکراتی لە کوردستان پێ ناکرێ. هەر بۆ وێنە لە هەڵبژاردنی دەورەی شەشەمی سەرکۆماری لە ساڵی ١٣٧٢دا بە ئاماژەیەک خەڵک لە کوردستان دەنگیان بە هاشمی ڕەفسەنجانی نەدا کە تەنانەت ناوبراو

لە بیرەوەرییەکانی خۆیدا ئاماژەی بەو بابەتە کردوە. هەروەها لە هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماریی ساڵی ٨٨دا حیزبی دێموکرات داوای لە خەڵکی کوردستان کرد کە دەنگ بە نوێنەرانی ڕیفۆرمخواز بدەن کە سەرەڕای ئاکامی هەڵبژاردنەکان، بەڵام خەڵک بەرەوپیلی ئەو داوایە چوو.

پێگەی ڕێبەرانی شەهیدی حیزبی دێموکرات

نموونەیەکی دیکە لە نفووزی جەماوەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەنێو خەڵکدا پێگەی ڕێبەرانی شەهیدی ئەم حیزبە لە دوای هاتنە سەرکاری کۆماری ئیسلامییە. پێگەی ئەوان لەنێو خەڵکی کوردستان و لە سەر بزووتنەوەی کوردستان بە ڕاددەیەک بوو کە کۆماری ئیسلامی پەنای بۆ تێرۆر و لەنێوبردنی ئەوان برد. جیاواز لە ڕووداوی شەهیدبوونەکەیان ئەو کەشە پڕماتەمینەی کاتی تێرۆری دوکتور قاسملوو لە ٢٢ی پووشپەڕی ٦٨ و تێرۆری دوکتور سادق شەرەفکەندی لە ٢٦ی خەرمانانی ١٣٧١ بە دەستی کۆماری ئیسلامی چ ئەوکات و چ ئێستا بەئاشکرا بە ڕوخساری کۆمەڵگەی کوردستانەوە دیارە. سەرەڕای دۆخی توندی ئەمنیەتیی هەم ئەوکات و هەم ئێستاش پاش ٣١ ساڵ برینێکی سارێژ نەکراوە بە جەستەی خەڵکی کوردستانەوەن کە دیسان دەرخەری پێگەی حیزبی دێموکرات و ڕێبەرە هەڵکەوتووەکانی لەنێو دڵی خەڵکی کوردستاندایە.

شکستی کۆماری ئیسلامی لە هەوڵی چەند دەیەیی بۆ دابڕینی خەڵک لە حیزبی دێموکرات (١٧و ٢١ی خەرمانان وەک نموونە) بەدرێژایی تەمەنی کۆماری ئیسلامی ئەم ڕێژیمە هەوڵی داوە خەڵک لە حیزبی دێموکرات دابڕێ تا بەڵکوو لەو ڕێگایەوە بتوانێ بزووتنەوەی نەتەوەیی کوردستان سەرکوت بکا. بۆ ئەو مەبەستەش جیاواز لە هێرشی بەربلاو بۆ کوردستان و سەپاندنێکی شەڕێکی ناڕەوا، کۆماری ئیسلامی ئەوەندەی بۆی کرابێ بە هەموو شێوەیەک هەوڵی لەنێوبردن و تەریکخستنەوەی حیزبی دێموکراتی داوە. لە ناقانوونی ناساندنی حیزبی دێموکرات و ڕێگری لە چوونی نوێنەرانی هەڵبژێراوی خەڵکی کوردستان بۆ هەردوو مەجلیسی خوبرەگان و شوڕای ئیسلامییەوە بگرە تا دەگاتە گرتن و ئێعدامکردنی ئەندام و لایەنگرانی حیزب و پاشان هەڵگیرساندنی شەڕێکی قورس لەگەڵ خەڵک و هێزی پێشمەرگە و هەوڵ بۆ دەرپەڕاندنی سەرکردایەتیی حیزب بۆ دەرەوەی کوردستان، هەروەها تێرۆر و لەنێوبردنی ڕێبەران و کادر و پێشمەرگەی حیزب و لە سەرووی هەموانەوە تێرۆری هەر دوو سکرتێری حیزبی دێموکرات، دوکتور قاسملوو لە ڤیەن پێتەختی ئوتریش و دوکتور شەرەفکەندی لە بێرلینی ئاڵمان، نموونەیەکن لەو هەوڵانە.

جیاواز لە هەموو ئەوانە کۆماری ئیسلامیی ئێران بەردەوام لەم چل و یەک ساڵەدا و بە هەموو شێوەیەک ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ تەبلیغی ئەوەی کردوە کە حیزبی دێموکرات پێگەی لەنێو خەڵکدا نەماوە و ئەم حیزبەی بەردەوام بە حیزبێکی هەڵوەشاوە ناو بردوە. بەڵام ڕاستییەکان پێچەوانەی درۆ و ئیددیعا بێبنەماکانی کۆماری ئیسلامی بوون و ئەوان سەرەڕای

ئەو هەمـوو زەبـرە گەورانەی کە وەک پەیـکەرەی حیزبـی دێـموکرات کەوت نەیـانتوانی دابڕانێکـی قەرەبـوونەکراو لە بەینـی خەڵکی کوردستان و حیزبی دێموکراتدا دروست بکەن.

حیزبـی دێـموکراتی کوردستان لەم دە دوازدە سـاڵەی دواییـدا قـایمتر لە هەمیشـە لە هەوڵـی ئەوەدا بـووە کە ڕێکخستن بـۆ خەباتێکی هەمەلایەنە و گشتگیرتر بکا و هاوتەریب لە گەڵ ئەو پتانسیەل و جموجووڵە مەدەنییـانەی کە لە نێوخـۆی وڵات هەیە درێـژە بە خەبـاتی خۆیـان بـدەن. لەم قۆنـاغەدا سـەرەڕای هەمـوو کێشـە و گیروگـرفتە نێوخۆییەکـانی بـزووتنەوەی کوردسـتان حیزبـی دێـموکرات تـوانی بەشێوەیەکی بـاش کەڵـک لە هەمـوو ماتەوزەکـانی کـۆمەڵگەی کوردسـتان وەربگـرێ و فشارێکی زیاتر بۆ ڕێژیمی تاران بێنێ.

کۆماری ئیسلامی کە ئەو هەموو ساڵە تێچوویەکی زۆری بۆ لەنێوبردنی حیزبـی دێموکرات و سـەرکوتی بـزووتنەوەی کوردسـتان دابوو، دیسان دەستی دایە تیرۆر و تەقینەوە. کار گەیشتە ئەو جێگـایەی کە سپای پاسدارانی ڕێـژیم ڕۆژی ١٧ی خەرمانـانی ١٣٩٧بە مووشـەکی بالـستیک هێرشـی کـردە سـەر کۆبـوونەوەی کـۆمیتەی ناوەنـدیی حیزبـی دێـموکراتی کوردسـتان لە قەڵای دێـموکرات و بە پـێچەوانەی تێرۆرەکـانی پێشـوویان، سپا هەر زوو بە دەرکردنـی ڕاگەیانـدراو ئەو هێرشـەی گـرتە ئەسـتۆ. سەرنجڕاکێشتر لەوە پاسـاوی پەلامارەکەیـان بـۆ سـەر قەڵای دێموکرات بـوو کە جگە لە شکستی کۆمـاری ئیسلامیی ئێـران و دۆشداماوییان لە بەرانبەر سیاسەتەکانی حیزبـی دێموکراتی کوردستاندا هیچ خوێنـدنەوەیەکی دیکەی لێ نەدەکرا. سپای پاسداران لە دوو ڕاگەیانـدراودا گـوتی ئامـانجی ئێمە لەو هێرشە لەبەینبردنـی سـەرکردایەتی و ناوەنـدی فکریـی حیزبـی دێموکراتی کوردستان بووە، چونکە ئەوانە ئاسایش و ئەمنییەتی کۆماری ئیسلامییان وەمەترسی خستوە".

لێرەدا پرسیاری سەرەکی ئەویە، ئەو کۆماری ئیسلامییەی کە چل سـاڵە ئیدیعای نەمـانی حیزبـی دێموکرات و دابڕانـی ئەوان لە خەڵـک دەکـا، ئەوە چۆنە کە بە پێشکەوتووترین چەک واتە مووشـەکی بالـستیک هێـرش دەکـاتە سـەر سـەرکردایەتی و ناوەندی فکرییەکەی بەو پاساوەی کە حیزبی دێموکراتی کوردستان ئاسایش و ئەمنییەتی ئەوانیان وەمەترسی خستوە.

چوار ڕۆژ دوای ئەو هێرشە دڕندانەیەی کۆماری ئیسلامی بۆ سـەر حیزبـی دێـموکرات کە لەڕاستیدا زەبرێکی جەسـتەیی قـورس وە پەیکەری حیزب کەوت و شەش ئەندامی ڕێبەری و دە کەس لە باشترین فەرماندە و پێشمەرگەکانی حیـزب تێیـدا شـەهید بوون، مانگرتنە گەورە و مێژووییەکەی خەڵکی کوردستان لە ٢١ی خەرمانان بەڕێوە چوو کە دەکرێ بە لـوتکەی پشـتیوانی و قـووڵایی پێگەی جەمـاوەریی حیزبـی دێموکراتی کوردسـتان لە نێـو خەڵکی کوردسـتان نـاوی لـێ ببـرێ. لە ٢١ی خەرمانانـدا سەرەڕای کەشوهەوای ئەمنیەتیی زاڵ بە سەر کوردستاندا خەڵک، بە نیشانەی نارەزایەتی بەو پلامارەی کۆماری ئیسلامی لە

ماڵەکانیان نەهاتنەدەرەوە کە لە هەندێ شار و ناوچەدا ڕێژەی مانگرتنەکە گەیشتە نزیکەی سەد لەسەد.

ئەو چەند نموونەیە کە لەم وتارەدا باس کران تەنیا ئاماژەیەکی سەرەتایین بە ڕاددەی جێگە و پێگەی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ژینگەی سیاسی و کۆمەڵایەتیی خۆی، کە هاوکات ئەو ئەرکەشی دەخاتە ئەستۆ کە دەبێ تا گەیشتن بە ئامانجەکانی گەلی کورد لە خەبات بەردەوام بێ. ڕەمزی مانەوەی حیزبی دێموکراتیش خەبات و تێکۆشانی بەردەوامی تێکۆشەرانی ئەم حیزبە و قووڵایی پێگەی جەماوەریی ئەم حیزبە لەنێو کۆمەڵانی خەڵکی کوردستاندایە.

سەرچاوە: ماڵپەڕی کوردستان و کورد - ڕێکەوتی: ٥ی فێبریوێری ٢٠٢٢

کۆکردنەوە و ئامادەکردنی: ڕەحمان نەقشی

خەرمانانی ٢٧٢٢ی کوردی – ئاگۆستی ٢٠٢٢ی زایینی

سەرچاوە
Serchawe